

HIGHLANDER SRBIJA

Stara Planina

ALPINIZAM I VISOKOGORSTVO

Velež, Grossglockner

PLANINARENJE

**Visoke Tatre,
Prokletije, Biokovo,
NP Sutjeska ...**

EKOLOGIJA

SLOBODA I MEĐE

Planinarski dom Branko Kotlajić

**HAJDE DA UDRUŽIMO SNAGE I
PRIVEDEMO POSAO KRAJU**
**Pomozite nam da završimo rekonstrukciju
doma na Prokletijama.**

NAŠI PRIORITETI U 2022. GODINI SU:

- **kompletno završeno kupatilo**
- **kompletno opremljena kuhinja**
- **ugradnja ormara i polica po spavaonama**

DO SADA JE URAĐENO: kompletno zamenjen krov, zamenjene međuspratne konstrukcije, urađena izloacija spoljnih i unutrašnjih zidova, napravljene nove spavaone i kreveti i proširen smeštajni kapacitet doma, razvedeni voda i struja u domu, renoviran dnevni boravak ...

**Za uputstva za doniranje novčanih sredstava, možete da se
obratite putem mejl adrese:
uprava@pk-radnicki.rs ili na brojeve telefona:
+381 69 2109830, +381 64 111303**

MOJA PLANETA

BESPLATNI OUTDOOR MAGAZIN / januar 2022.

→ HIGHLANDER

22 HIGHLANDER

HIGHLANDER - STARA PLANINA
Planinarsko iskustvo koje su osmislili
vrsni poznavaoци jedne od najlepših
planina u Srbiji.

34 Krov Austrije

Uspon na Grossglockner, normalnom
rutom je jedna od lepših i atraktivnijih
alpskih staza, a gužve koje se retko
mogu izbeći neumanjuju njenu lepotu

→ VISOKOGORSTVO

90 Market - najbolje muške Windbreaker jakne u 2021.

ALPINIZAM

28 Kamniška smer na Veležu

Nakon uspešnog,
ali zaista teškog
penjanja istoimenog
smera u steni Izgorele
grude, odlučujemo da
probamo Kamnišku
smer na Veležu.

PLANINARENJE

44 Horor priče:

Kad (ne) ljudi ostave
ljudе na planini

52 Visoke Tatire:

Početak jednog lepog
prijateljstva

66 Krševi

Hridskog jezera

Gotovo svaki deo
Prokletija krije
poneki lokalitet koji
svojom lepotom
osvaja i hipnotiše
planinare...

80 Prokletije proklete

I nekako se zvezde
nameste i sažveže
mi pokaza put i ja
samo kročih i utonuh
u još jednu potpuno
neobuzdanu priču ...

PRIRODA

124 Tajne NP Sutjeska

Ko je prošao kroz
cijelu Perućicu,
poslednju prašumu
u Evropi, a ko nestao
u njenim bespućima?
Šta se desilo sa Njem-
cima 1943. godine?

LAVINOZNO

132 Ulimbu između sporta i pokreta

O planinarskom
sportu i ekološkim
protestima

SPELEOLOGIJA

138 Bivakovanje u speleološkim objektima

Moje prvo iskustvo
bivakovanja u
podzemlju vezano je
za Bogovinsku pećinu
još daleko 2006.
godine...

VREMEPLOV

154 Druga sasvim obična priča: sa sačuvane razglednice

Jugoslaveni su pre 40
godina bili na krovu
sveta...

GORANOVA PLA- NETA

146 Nijagarini vodopadi, burad, mačke, kornjače i kora narandže

Dirito iz pera Gorana
Vučićevića

EKOLOGIJA

168 Sloboda i međe

Kad god pričamo o
slobodi uvek su tu
i ograničenja,
nijedna sloboda nije
apsolutna.

RUSSIA BEYOND

174 Elbrus

Zašto tako mnogo
ljudi gine na Elbrusu?
Zar to nije planina za
„nežne alpiniste“?

182 Tulska oblast

Ovaj napušteni
ugljenokop pravo je
rukotvoreno čudo
ruske provincije

Ponovo radi bioskop

Dragi čitaoci,

Posle desetomesečne pauze u radu, magazin Moja planeta je opet pred vama. Dobijali smo razna pitanja, a najčešće, šta se dešava sa časopisom i da li će izaći opet novi broj? Nisam bio siguran šta da odgovorim, jedno sam znao da novine neće biti ugašene. Puno je truda, samoodricanja i besplatnog rada i ljubavi prema planini i prirodi bilo uloženo u magazin. On je u jednom momentu prestao sa radom, a redakcija privremeno raspuštena. Ovim putem zahvaljujem se svima koji su bili u stalnoj ili povremenoj postavi, jer bez njih ove novine ne bi postojale.

Da se kratko osvrnem na istoriju izlaska novina. Grupa entuzijasta i zaljubljenika u prirodu koja se profesionalno bavila novinarstvom na raznim poslovima, odlučila je da pokrene magazin u PDF formatu, koji će biti lako dostupan svima i koji će biti besplatan „servis“ za sve planinare. Prvi broj je izašao oktobra 2010. godine, u početku kao mesečnik. Ovom periodikom je izlazio približno pet godina. Ideja nam je bila da postanemo „regionalna sila“, a časopisi koji su se tada mogli naći na tržištu su bili prilično nekvalitetni i zastareli. Krenuli smo sa saradnicima iz Srbije, a dilema, kada pokušati probati nešto više od toga, brzo je otklonjena, jer su već posle drugog broja krenuli da nam stižu članci iz svih bivših jugoslovenskih republika. Mašina je bila pokrenuta.

Marta 2015. godine od 53. broja, magazin postaje dvomesečnik, ali sa povećanim brojem strana. Bila je to, čini mi se, prava mera za novine outdoor tematike za naše prilike. Da ne dođemo do zasićenja sa temama, a da budemo u toku sa svim važnim pričama. Bilo je i prolaznih kriza i pitanja, da li ima smisla sve ovo što radimo? Svaki istinski zaljubljenik u prirodu će radije provoditi vreme na planini nego za računarom, a trebalo je naći vremena i za jedno i za drugo. Neočekivana podrška i podstrek za dalji rad su stizali uvek u pravom trenutku. Jednom prilikom, otkidajući od sna, radeći razne poslove i usput jureći rokove za izlazak Moje planete, nazvala me je prijateljica iz Sarajeva. Da li znaš šta sam juče videla? Bila sam na (ne sećam se imena planine) planini. Nemaš pojma koja je to zabit i kako je težak pristup do staze. Kad tamo, stoje kraj jezera trojica planinara, drže odštampan primerak Moje planete i raspravljaju o nekom članku koji je izašao. Ovakve reči su nam bile pogonsko gorivo za dalji rad.

Stigosmo u novu 2022. godinu. Sastavljena je nova redakcija novina i objavljen je broj 89. Pred nama će biti novi izazovi i iznalaženje nekog održivog koncepta za dalji rad i izlaženje časopisa. Uživajte u čitanju novog broja Moje planete i vidimo se na planini.

Vedro!

Jovan Jarić, glavni i odgovorni urednik magazina Moja planeta

MOJA PLANETA 89 • januar 2022. • godina XII
Besplatni outdoor magazin za aktivan život • PDF izdanje

Osnivač i izdavač:

Planeta studio

Glavni i odgovorni urednik:

Jovan Jarić (magazin@mojaplaneta.net)

Tehnički urednik:

Marija Dobrić

Redakcija:

Jovan Jarić, Aleksandar Mijatović, Goran Vučićević

Fotografije:

Pixabay, Unsplash, Pexels

Advertajzing:

062/22-37-47

Izdanje je besplatno i distribuira se u PDF formatu, putem elektronske pošte. Stari brojevi se mogu downloadovati iz arhive sa Internet adrese:
www.mojaplaneta.net

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad
796.5

MOJA planeta [Elektronski izvor] : besplatni outdoor magazin za aktivan život / glavni urednik Jovan Jarić . -

Online izd.- Elektronski časopis . - 2010, br. 1 - . -

Kvartalno . - Dostupno na <http://www.mojaplaneta.net>

ISSN 2217-3307

COBISS.SR-ID 255946503

Magazin upisan u Registar javnih glasila Srbije pod registarskim brojem:

DE: 000002

Izdavač zadržava sva prava. Svi autorski tekstovi, fotografije i ostali sadržaji objavljeni su uz odobrenje autora. Svi pisani i foto materijali u vlasništvu su Planeta studija i autora. Kopiranje, dalja distribucija tekstova (delimično ili u potpunosti) i fotografija u komercijalne svrhe zabranjena je u svim medijima bez pismene dozvole Planeta studija i autora. Tekstovi i fotografije se objavljuju isključivo bez novčane naknade. Redakcija i izdavač ne odgovaraju za sadržaj i istinitost reklamnih poruka i tekstova. Redakcija i izdavač ne odgovaraju za štamparske i nenamerne greške. Redakcija nije obavezna da vraća i odgovara na primljene rukopise, fotografije i elektronsku poštu

ČITAJTE NAS PREKO SMARTPHONA

Naše novine takođe možete da čitate koristeći aplikaciju NOVINARNICA.NET (za android operativni sistem), a magazin potražite u kategoriji besplatne novine. Aplikaciju možete da skinete na sledećem direktnom linku:

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

SLEDEĆI BROJ MAGAZINA „MOJA PLANETA“ IZLAZI U PROLEĆE 2022.

POTRAŽITE NA:
WWW.MOJAPLANETA.NET

Pronađite svoje mesto na planini

ADRESAR PLANINARSKIH DOMOVA
IZ CELOG REGIONA NA JEDNOM MESTU

Stare brojeve magazina „Moja planeta“ možete skinuti sa Internet adrese:

www.mojaplaneta.net
na linku ARHIVA

Preko vode do slobode.

DODACI ZA BORAVAK U PRIRODI

TERMOS 500 ml

1400
din

ŠOLJICA KARABINER

900
din

BIDON 800 ml

1050
din

BIDON 600 ml

900
din

BIDON 400 ml

900
din

PLJOSKA 240 ml

900
din

UPALJAČ SA KUTIJOM

700
din

BRITVA i privezak britva

350
din

650
din

FUTROLA ZA KARTICE

410
din

U ponudi su nekoliko različitih motiva na predmetima ili graviranje vašeg motiva po istoj ceni. Na cenu se dodaju troškovi dostave. Popust za veće količine i za klubove.

magazin@mojapalenta.net | mojaplaneta.net/prodavnica | +381 62 223747

AKTIVNI VEŠ I DŽEMPERI OD 100% MERINO VUNE

Tigil

100%
merino
vuna

Prirodno
antibakterijska

Prirodno
prozračna

Periva u
mašini

Visoka UV
zaštita

Termoregulacijska

OEKO-TEX®
CONFIDENCE IN TEXTILES
STANDARD 100

ŽENSKI DŽEMPERI V I O IZREZ

~~4.200~~
3.780
din

Muške i ženske majice, dugi rukavi - 100% vuna

~~4.600~~
4.140
din

Muške i ženske majice, kratki rukavi - 100% vuna

~~4.100~~
3.690
din

Muške i ženske majice, bez rukava - 100% vuna

~~3.600~~
3.240
din

Vunene sporske čarape, više vrsta - 52 - 57% vuna

~~620-920~~
558-828
din

	Lagane	Polu termo	Termo	
No-show				
Quart				Knee
Crew				Crew

~~1.400~~
1.260
din

~~1.100~~
990
din

Aksesori: više vrsta vunениh rukavica i kapa, grejač za vrat

~~990-2.800~~
891-2.520
din

Popust od 10% ostvarujete upisivanjem koda - **mojaplaneta** pri kupovni u našoj internet prodavnici. Na cenu se dodaju troškovi dostave.

magazin@mojaplaneta.net | mojaplaneta.net/prodavnica | +381 62 223747

→ UKRATKO O...

U prethodnim brojevima *Moje planete*, objavili smo još neke zanimljive dugoprugaške planinarske staze.

U broju 86:

1. GR20, Francuska
2. Inka Trail, Peru
3. Pays Dogon, Mali
4. Everest bazni kamp, Nepal
5. Indijski Himalji, Indija
6. Routeburn Track, Novi Zeland
7. Overland Track, Australija
8. The Narrows, USA
9. The Haute Route, Francuska-Švajcarska
10. Baltoro glečer & K2, Pakistan

U broju 87:

1. Via Alpina
2. Via Dinarica
3. Jordan Trail
4. Veliki Himalajski put
5. Te Araroa staza
6. Transkavkaski put
7. Kungsleden
8. Camino de Santiago
9. Apalački put
10. Pacific Crest Trail
11. Continental Divide
12. Drakensberg Grand Traverse
13. Shikoku hodočasnički put
14. Jugozapadni obalski put
15. Veliki patagonijski put

U broju 88:

1. Tura oko Mon Blana
2. Atlas planine
3. Annapurna krug
4. Sir Samuel i Lady Florence Baker istorijski put
5. Veliki Italijanski put, Sentiero
6. Lucianov put
7. Kilimandžaro
8. Oregon pustinski put
9. Trans Panama Trejl
10. Hokkaido trejl

NAJBOLJI VIŠEDNEVNI TREKOVI NA SVETU

4. deo

1. E1 evropski pešački put

E1 evropski pešački put prolazi kroz sedam evropskih zemalja.

Zemlje: Norveška, Finska, Švedska, Danska, Nemačka, Švajcarska i Italija

Dužina staze: 7.980 km

Vreme potrebno za pešačenje: do 12 meseci

Najbolje vreme za hodaње: od maja do septembra

E1 staza je jedna od 12 evropskih dugih pešačkih staza koje održava Evropska asocijacija Ramblers. Staza je relativno nova - uređena je 2011. godine i nastavlja se sa njenim proširenjem. U 2018. južni deo je proširen na Siciliju.

Većina ljudi pešači stazom u etapama. Na veb stranici Evropskog udruženje ramblersa i stranici Hiking Europe možete da nađete dodatne detalje o stazi.

2. Traverza "Sa severa na jug"

Hodajte od jednog do drugog kraja Islanda.

Zemlja: Island

Dužina staze: približno 550 km

Vreme potrebno za pešačenje: od 3 do 4 nedelje

Najbolje vreme za hodaње: od juna do jula

Island je poznat po svom živopsinom, raznolikom pejzažu koji uključuje vulkane, tople izvore, pustinje, bujne zelene doline i snežne vrhove planina. Traverza od severa do juga nije jedna uređena pešačka staza, već pešačka staza kroz labavu konekciju starih puteva, neoznačenih staza i pešačkih staza. Deo ove staze od severa do juga vodi vas kroz rezervat prirode Fjallabak i stazu Laugavegur, koja se smatra jednom od najlepših pešačkih staza na svetu. Ruta je uglavnom po ravnom, ali budite spremni na jake vetrove i nepredvidivo vreme na Islandu. Staza je uglavnom bez drveća.

3. ROTA Vicentina

Hodajte istorijskim pešačkim i zemljanim putevima koje su putnici i meštani koristili vekovima.

Zemlja: Portugal

Dužina staze: 450 km

Vreme potrebno za pešačenje: do mesec dana

Najbolje vreme za hodaње: od septembra do juna

Rota Vicentina je mreža staza na jugozapadu Portugala koja se proteže od Santiago do Cacem do rta Sao Vicente. Sastoji se od dve glavne duge staze (Istorijski put i Ribarska staza) i osam kružnih ruta za one koji ne mogu da provedu toliko vremena na stazi.

Koristeći postojeće staze i zemljane puteve, Rota Vicentina vas vodi u šumovitu planinu, duž obale i kroz mala sela koja su duž staze. Pored lokalne kuhinje, vrhunac Rota Vicentina su obalske litice koje pružaju zadivljujući pogled na Atlantski okean. Ove litice se nalaze na deonici Ribarske staze koja prati istorijske staze koje koriste ribari koji su svakodnevno putovali iz svojih sela do okeana da bi pecali.

Posetite veb sajt Rota Vicentina za više informacija.

litice se nalaze na deonici Ribarske staze koja prati istorijske staze koje koriste ribari koji su svakodnevno putovali iz svojih sela do okeana da bi pecali.

4. Obalska staza - Vels

Ovo je prva pešačka staza na svetu koja prati čitavu obalu jedne zemlje.

Zemlja: Vels

Dužina staze: 1440 km

Vreme potrebno za pešačenje: dva do tri meseca

Najbolje vreme za hodaње: od aprila do septembra

Velška obalska staza koju je razvila vlada Velsa zajedno sa drugim lokalnim vlastima i Nacionalnim parkovima, otvorena je 2012. Počinje u gradu Čester na severu i završava se u gradu Čepstou na jugu. Otprilike 20% staze prati lokalne puteve daleko od obale zbog zemljoposjednika koji ne dozvoljavaju da staza pređe njihovo priobalno imanje.

Većina ljudi pešači stazom u delovima, odvajajući vreme da uživaju u zadivljujućim pogledima na okean, impresivnim liticama i istorijskim mestima. Za razliku od većine staza na kojima nailazite na šumske životinje, staza obale Velsa vam omogućava da iskusite jedinstvenu floru i faunu koja se nalazi na obalskim lokacijama kao što su plaže, dine, ušća i slane močvare.

Detalji o stazi obale Velsa mogu se naći na zvaničnoj veb stranici staze.

5. Staza prirode - Tokai

Prva duga staza u Japanu vijuga lagano od Tokija do Osake.

Zemlja: Japan

Dužina staze: 1050 km

Vreme potrebno za pešačenje: šest do osam nedelja

Najbolje vreme za hodaње: od aprila do juna

Više je šetnja prirodom nego pešačka staza u udaljenoj divljini. Staza prirode Tokai povezuje park Meiji no Mori Takao u Tokiju sa parkom Meiji no Mori Mino u Osaki. Staza se penje uz blage padine planinskog lanca Hokusetu i prolazi kroz kulturno-istorijske znamenitosti.

Staza, pogodna za iskusne planinare, kao i za porodice, namerno je izabrana da odvede ljude sa veoma posećenih turističkih lokacija i dovede ih u srce Japana. Za više detalja pogledajte veb lokaciju Tokai Valk i Nomadic Tom's Rough Guide.

6. Trek snežnog čoveka

Dužina: Jedna od najtežih pešačkih staza na Himalajima koji prelazi 11 visokih prevoja u jednom od najviših planinskih lanaca na svetu.

Zemlje: Butan

Dužina staze: 322 km

Vreme potrebno za pešačenje: oko četiri nedelje
Najbolje vreme za hodaње: maj i kraj septembra do oktobra

“Zagrebite” Everest i himalajske planine na ovom planinarenju od 322 km kroz zemlju Butan. Putovanje prati kičmu Himalaja duž severne granice sa Tibetom.

Staza se penje na 5000 metara pružajući slikovit pogled na okolne planine i glečere.

Većina planinara putuje u grupi sa profesionalnim vodičem. Najbolji način da saznate više o Trek snežnog čoveka je da posetite veb-sajtove vodiča koji sadrže planove puta, cene obilaska i još mnogo toga.

7. Bruce Trail

Brusova staza je najstarija i najduža obeležena pešačka staza u Kanadi.

Zemlje: Ontario, Kanada

Dužina staze: 890 km

Vreme potrebno za pešačenje: četiri do šest nedelja

Najbolje vreme za hodaње: od aprila do početka novembra
Prvi put osmišljena 1959. godine. Brusova staza počinje u Ontariju, nedaleko od Nijagare i traje preko 890 km do kraja Tobermorijske u Ontariju. Vodi kroz neke od najnaseljenijih oblasti u Provansi, ali to ne znači da je to urbana šetnja. Hodaćete kroz neobične gradove, prolaziti kroz guste šume, stajati na ivici litica pored jezera i diviti se netaknutim vodopadima.

Brusova staza je podeljena na devet delova od kojih svaka ima svoj klub. Ovi klubovi nude sveobuhvatno pešačenje zadatih segmenata. Bruce Trail Conservanci održava stazu i prvo je mesto gde treba da potražite više informacija.

8. Bibbulmun staza

Staza Bibulmun prolazi kroz najlepše državne parkove i živopisne lokacije u jugozapadnoj Australiji.

Zemlje: Zapadna Australija

Dužina staze: oko 1000 km

Vreme potrebno za pešačenje: šest do osam nedelja
Najbolje vreme za hodaње: od aprila do početka novembra

Staza Bibulmun počinje izvan Perta u predgrađu Kalamunda i ide do priobalnog grada Albanija. Staza se može podeliti na 58 deonica, od kojih je svaka jednodnevno pešačenje ili manje. Na kraju svake sekcije nalazi se kamp sa skloništem, toaletom i drugim sadržajima. Većina staze prolazi kroz državne šume, Nacionalne parkove i druge rezervate. Staza je dobro održavana, dobro posećena i dobro obeležena žutim Vaugalom, simbolom dominantnog duha domorodaca Noongara.

Stara Planina

- avantura života za istinske ljubitelje prirode

„...pred sledeću kontrolnu tačku kreće priroda koja potpuno oduzima dah. Sa desne strane su ogromne prelepe litice, kojima obećavam da ću se vratiti da ih popnem a sa leve, velika padina prekrivena gustom šumom. Nailazimo na puno potočića koji seku put i na jedan veliki vodopad ... Uživam dok gledam spektakularan zalazak sunca kroz oblake dočekujući ostale učesnike.“ Odlomak iz izveštaja o događaju, Nikola Kolarić, učesnik HIGHLANDER Stara planina 2021, @borderkole

Planinarsko iskustvo koje su osmislili vrsni poznavaoци jedne od najlepših planina u Srbiji, Stare planine koja od nedavno ima i status nacionalnog parka, uvešće najhrabrije u sve lepote i skrivene tajne ovog planinskog venca. HIGHLANDER predstavlja planinarski događaj koji će biti održan od 11. do 15. juna 2022. u nekoliko formata, prilagođenih različitim nivoima spremnosti. Prošle godine, Staru planinu posetilo je preko 200 učesnika i učesnica iz deset zemalja sveta.

HIGHLANDER nije namenjen samo za profesionalne planinare, već i za sve ljubitelje prirode, čistog vazduha i aktivnosti na otvorenom. HIGHLANDERi se ne takmiče jedni protiv drugih, u pitanju je lični ili timski izazov, gde se pomeraju sopstvene granice i preispituje sve što smo do sada naučili ili mislili da znamo.

HIGHLANDER avantura na Staroj planini traje ukupno pet dana i obuhvata rutu dugu 100 km kroz najljepše predele nacionalnog parka. Za sve ljubitelje prirode koji nisu sigurni da li mogu odmah da ispune uslove HIGHLANDER avanture, organizovani su i HIGHLANDER55 izazov, dug 46 kilometara, koji se može preći u vremenskom roku od tri dana (11-13. jun), kao i HIGHLANDERExperience vikend ruta (11-12. jun) duga svega 24 kilometara, koja je prilagođena i relativno neiskusnim planinarima.

Avantura počinje ispod Babinog zuba. Na samom početku prve etape, staza vodi u laganom silasku do sela Topli do, simbola za odbranu reka i mesta okupljanja aktivista za zaštitu prirode. Najlepši vrhovi Stare planine nalaze se na deonici koja obilazi vrhove Tri čuke (1938 m), vrh Kopren (1963 m) i dalje nastavlja prema atraktivnoj uvali Ponor. Deo staze proteže se obodom granice sa Bugarskom. Pešačeci najlepšim delom Stare planine sa pogledom sa visine od 1600 do 1800 m nailazite na Koprensku visoravan gde se nalazi izvor vode Tri kladenca poznat po temperaturi vode od 6 °C. Staza vas vodi u sela Dojkince gde se nalazi planinarski dom. Potom, selo Gostušu, muzej na otvorenom koji čuva od zaborava stari način života, običaje i život u skladu sa prirodom. HIGHLANDER događaj završava se u selu Temska na reci Temštici.

Potrebno je da svi učesnici i učesnice ispune određena pravila kao što su planinarska obuća i odeća, oprema za boravak i ishranu u prirodi, a takođe je neophodno da prikupe pečate na definisanim

kontrolnim tačkama u unapred određenim vremenskim rokovima i da čuvaju prirodu. Za sve učesnike i učesnice obezbeđeni su hrana, voda, podrška Gorske službe spasavanja kao i organizovana mesta za kampovanje. Pored toga, organizator priprema dodatni program koji prati avanturu.

HIGHLANDER franšiza nastala je 2017. godine u nacionalnim parkovima Severni Velebit i Paklenica u Hrvatskoj i ubrzo se proširila po celom svetu. U predelima netaknute prirode zemalja u Evropi, Africi, Aziji i Americi, HIGHLANDER avanture mesto su susreta gorštaka sa svih strana sveta, željnih nesvakidašnjih doživljaja. Tu možete upoznati istomišljenike iz čitavog regiona, ali i šire, a nakon što

savladate avanturu u svojoj zemlji i postanete deo velike HIGHLANDER zajednice, možda vas sledeći izazov čeka već u Austriji, Sloveniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji, ali i u Egiptu, Francuskoj, Grčkoj, Maroku, Portugalu ili u Ujedinjenim Arapskim Emiratima!

Otkrijte HIGHLANDER izazove na zvaničnoj internet prezentaciji avanture highlanderadventure.com.

Partneri HIGHLANDER avanture su Grad Pirot, Turistička organizacija Pirota, JP Srbija Šume, organizacija Sky Team, Adventure Travel Network, KANA i Kamper Planet d.o.o.

Kamniška smer na Veležu

Nakon uspešnog, ali zaista teškog penjanja istoimenog smer u steni Izgorele grude, odlučujemo da probamo Kamnišku smer na Veležu.

Ono što je zanimljivo je da su prvi penjači Bojan Pollak i Marjan Kaker (tvorci istoimenog smera u Izgoreloj grudi), ovaj smer popeli samo pet dana nakon izvršnog uspona u steni Izgorele grude. Kakva majstorija i upenjanost! Smer nosi istu ocenu kao i prethodno pomenuti (V-VI, A1, A2), ali je stena ovde visine 290m. Još jedna zanimljiva stvar za ova dva uspona je vreme penjanja; za smer u Izgoreloj grudi im je trebalo 6 sati (visina stene 500m), a za ovaj 7 i po sati (visina stene 290m). Koji su razlozi ostaje da nagađamo, a moje utiske iz smera možete pročitati u nastavku.

Prvo ponavljanje smera uradio je Mukrim Šišić avgusta 1982. solo usponom za 6 sati. Za one koji ne znaju solo uspon nije soliranje (penjanje bez zaštitne opreme), već se penjač osigurava na način da uže fiksira dole, a zatim se vezan, najčešće Prusikovom zamkom, osigurava i penje. Kad dođe do štanda ponovo fiksira uže, spušta se po smeru da pokupi ostatak opreme, a potom ponovo prepenjava istu dužinu da bi se vratio i nastavio dalje. Ova radnja se ponavlja do kraja smera. Zamislite volju, upornost, smelost, hrabrost, snagu i izdržljivost penjača koji sam savladava svaki vertikalni metar. Nakon ovih zlatnih godina mislim da smer više nije doživio nijedno ponavljanje.

Naša priprema za Velež sastojala se, kao i uvek, od izuzetno značajne i neizostavne psihološke pripreme i naravno fizičke koja zapravo nikad ne prestaje. Psihološka (psihička) se razlikuje od uspona do uspona, dok je fizička manje više ista svaki put; treninzi penjanja, trčanja, hodanja uzbrdo sa teškim

rancem. Najteže je pripremiti se za nepoznato i moram priznati da ovog puta moja psihička priprema nije bila na zadovoljavajućem nivou. Glava mi je bila obuzeta nekim drugim stvarima, misli su nepovezano letele i uprkos prisutnoj želji za penjanjem pažnja mi je bila rasuta.

Koliko god nepoznat smer bio postoje univerzalne stvari na koje se možemo pripremiti. Možemo se pripremiti na to da će penjački pokreti biti teški, jer verovatno hoće u smeru visoke ocene; da će kvalitet stene verovatno varirati te da će neke deonice biti manje čvrste i lepe za penjanje; da će biti teško naći idealan položaj za postavljanje međuosiguranja kao i na to da ćemo sve vreme na leđima nositi ranac; visiti u pojasu na štandu; da će nas noge boleti u penjačicama; da ćemo se oznojiti u pristupu; da će nam silaz biti naporan jer je teren težak, a mi umorni od penjanja. Najvažnije - treba se pripremiti na strah koji će pokušati da nas obuzme toliko da poželimo da prestanemo da penjemo, jer strah je čuvar života i to je njegova uloga. Biće strašno kada je poslednje međuosiguranje daleko ispod nas, nalazimo se u detalju i ne uspevamo da postavimo sledeće. U tim situacijama, da bismo nastavili dalje ključno je da znamo šta ćemo uraditi da preusmerimo misli i koji je to samo govor koji ćemo primeniti da smanji strah. Sve su to stvari koje kod kuće, pre odlaska na uspon treba proći u glavi i onda će nam kad se stvarno susretnemo sa njima biti lakše da ih prepoznamo i nosimo se sa njima.

Ja to radim tako što, na osnovu prethodno proživljenih trenutaka, zamišljam svaki detalj.

Zamišljam kako, uglavnom pospana, krećem u pristup, postepeno se zagrevam, mislim na smer, ugledam ga, prilazim, raspoređujem opremu na pojas i krećem da penjem. Zamišljam da mi je teško i borim se sa tim, prevazilazim krize dok lagano osvajam vertikalne metre; zamišljam momenat izlaska iz smera, ponovnog pakovanja za silaz, napornog silaza i konačno povratka u kamp.

Ukoliko se ne pripremite detaljno smer će vam biti biti puko preživljavanje, muka i teskoba. Obzirom da moja priprema ovog puta nije bila toliko detaljna penjanje smera mi je zaista bilo teško. Teško je čak i uz adekvatnu pripremu, a zamislite tek bez nje. Možda vi pronađete neki drugačiji način da se adekvatno psihički pripremite za uspon, ali nemojte zaboraviti da ovo obavezno uradite svaki put.

Kamniški smer nalazi se u pojasu stena levo od najvišeg vrha Botin (1969 mnv). To je zapravo zanimljiv stup koji završava grebenom u kom se nalazi okno. Pristupili smo mu tako što smo od jezera, tj od šumske kuće pratili markiranu planinarsku stazu za via ferratu Srce veleža. Ulaz u smer nalazi se 10ak metara levo od ulaza u via ferratu.

Skica smera je detaljna i precizna, daje nam uvid u to da su prvi penjači imali nekoliko pokušaja pronalaženja prave, tj moguće linije izlaska na vrh. Verovatno je zbog toga vreme penjanja duže nego za istoimeni u smer u Izgoreloj grudi. Smer je konstante težine u svom većinskom delu, a kretanje vršnim grebenom je, iako penjački lako apsolutno nije za potceniti.

Ulaz u smer je sa šoderaste gredine i težine

praktično počinju odmah. Penjanje počinje na oborenijem terenu, zatim prelazi u ploče koje su prvi penjači tehnički penjali i ocenili A1. Na ploči su detalji sa malim hvatovima, otprilike za prvu falangu, a nogama se gazi na trenje. Na mestu tehničkog prepenjavanja ostali su stari klinovi vrlo blizu jedan drugog. U žljebu je penjanje takođe teško, a prvi štand nalazi se u rupi ispod previsa. Na štandu su ostala dva stara klina.

Penjanje zatim nastavlja u levo prečnicom ispod previsa otprilike nekih 10ak metara i potom na položeniji teren. Odatle se ide malo na gore, a potom ponovo preči u desno da bi se došlo pod sledeću zajedu. Nije nužno reći da se nisam usudila da pomislim da vodim; sve mi je izgledalo strašno i teže nego što jeste. Znala sam da je moj red, ali isto tako sam znala da ćemo, ako krenem izgubiti mnogo više vremena (potencijalni zastoji, vraćanje) jer se prosto za to nisam osećala spremnom. Sada kad razmišljam o tome, iz udobne fotelje toplog doma, pomislim "ma mogla sam ja to možda, ali tamo dok sam uplašeno stajala pod previsom, sa iskolačenim očima, umorna već od prvog cuga nisam smogla snage da se izborim sa svim strašnim scenarijima u glavi. Miloš je prihvatio da vodi uz neizvesnost da li ću ga uopšte moći zameniti. Samouvereno i efikasno penje, ali uprkos tome što se odlično snalazi vreme curi kao da ga neko prosipa iz boce sa najširim otvorom. Sat na ruci je za mene postao zlatni standard kad je u pitanju praćenje vremena napretka. Pokreti su teški, teško je osigurati se pa je normalno da penjanje traje duže. Kad nakon sat vremena penjanja čujem komandu "skini me" u meni

je pomešan osećaj sreće, jer je Miloš bezbedan na štandu i zabrinutosti jer ja tek treba da penjem.

Neki kažu da im je penjanje kao drugom u navezi lakše. Meni je, kad sve saberem i oduzmem nekako teže. Trudim se da penjem brzo i nisam dovoljno fokusirana, ne obraćam pažnju o postavljanju tela, povremeno brzelyam. Lakše mi je jer znam da će mi u slučaju potencijalnog pada biti komfornije, mada ni to nije zagarantovano; ne znam koliko je bezbedan štand (mada pretpostavljam da jeste) niti koliko će se uže istegnuti. Sve ima svoje prednosti i mane, a meni penjanje kao drugoj u navezi pada skoro podjednako teško kao i vođstvo. U vođstvu mi je glava bolje "podešena", dok ako penjem kao druga strahovi se često i umnožavaju. Bilo kako bilo, na gore se mora pa tako nastavljam do drugog štanda.

Odatle se ulazi u žljeb i ključnu težinu koju su prvi penjači ocenili V-VI A2.

Žljebom penjati pravo gore, pa potom preći sve vreme blago u desno i nakon par metara gore napraviti štand. Na skici je prikazan previs, a pored stoji tenhička ocena, pretpostavih da je to previsni detalj i da je osim toga penjanje lakše. O kakva greška! Previs traje čitavih 15ak metara, a penjanje je vrlo zahtevno. Rekla bih da je ovo bilo teže od detalja istoimenog smeru u Grudi. Stil penjanja je zanimljiv, kad pogledate stenu deluje lako jer postoji puno izbočina ali zapravo hvatovi su sloperasti i čudno orijentisani dok je gaženje uglavnom na trenje. Zaista fizički i psihički zahtevno. Ova, treća i ključna dužina nam je oduzela puno vremena takođe. Tu postoji nekoliko starih klinova (nisu česti, a ni sigurni) pa je potrebno glaviti puno opreme, a mi smo za naredne ponavljače ostavili jedan siguran klin. Na štand dolazim iscrpljena i Milošu je jasno da nema šanse da preuzmem vođstvo. Kaže da se na to pripremio, dovoljno se odmorio i nastavlja dalje, dok ja strpljivo i zahvalno osiguravam i čekam svoj red.

Naredni cug vodi malo u levo, pa stupom na gore, a zatim se izlazi na greben desno. Ovaj cug nudi najlepše penjanje do sada; pokreti nisu teški, hvatovi su veliki, a stena je čvrsta. Jedan zanimljiv i čvrst detalj u žljebu na sredini ga je učinio još zanimljivijim. Naredni štand je na grebenu, a nakon izlaska iz težina nema opuštanja. Srećna sam jer znam da nema toliko zahtevnog penjanja, ali svesna da moram ostati fokusirana. Greben, kako metri odmiču prelazi iz vertikalnog u sve položeniji, ali kvalitet stene nije najbolji. Ima puno naslaganog kamenja, mesta za međuosiguranja skoro uopšte ne postoje. Sreća je da ima i velikih čvrstih blokova koje treba pomno tražiti i hvatajući se za njih napredovati. U ovom delu smeru bili smo dosta brži, ali uprkos tome dan je kraći i mrak počinje ozbiljno da nam preti.

Završavamo smer na mestu gde se završava i via ferrata Srce veleža, pakujemo opremu i razmišljamo o najboljoj opciji za silazak. Postoje dve mogućnosti: prva dobro nam poznata, odlazak u desno i nakon tri

vrha od Botina abzajl, pa zatim spust do markirane staze i nazad u kamp i druga, odlazak u levo na takozvani slovenački silaz, abzajl, siparom do šume i markiranom stazom nazad u kamp.

Silaz u desno nam je poznat, ali bi nam do njega trebalo sigurno sat i po vremena, a verovatno i više hodanja grebenom da bismo uopšte stigli na mesto gde počinje abzajl. Kad se spustimo abzajlom potrebno je sigurno još minimum dva sata da se spustimo do kampa po jako nezgodnom terenu, a obzirom da pada mrak taj scenario bismo voleli da izbegnemo.

Sa slovenačkim silazom nas je upoznao Igor Milošev, rekao da je sada uređen (izboltovan), a obzirom da je bliži, nakon njega je teren lakši, a spust kroz šumu do kampa brži odlučujemo se za tu opciju. Pozivamo Igora i strpljivo nam objašnjava sve detalje. Od kraja ferate, odnosno izlaza iz našeg smeru poterbno je ići u levo, grebenom otprilike 45 minuta do sat vremena. Markirana staza ne postoji, ali je važno ne otići previše visoko te ići sa vrha na vrh, ali ne sići ni previše nisko jer staza može da nas zavede i odemo u pogrešnom pravcu. Na nekim mestima moguće je videti staru, izbledelu markaciju. Početak slovenačkog silaza je očigledna, simetrična travnata vrtača na rubu stene koja gledajući na dole prelazi u levak. Spustiti se travom nekoliko metara, a potom ćete naići na dva bolta koja nisu spojena. Tu počinje prvi abzajl. On je kratak, a njime se spušta na veliki sipar koji se nalazi u sred stene. Kad smo došli do sipara pao je mrak i morali smo da upalimo lampe. To nas nije pokolebalo i odlučno smo nastavili dalje. Siparom do kraja, a na samom dnu je potrebno biti pažljiv jer upravo tu, sa leve strane, na travnatoj polici počinje naredni abzajl. Tu je poterbno ići blago u desno i preći preko mosta, koji prave velika rupa i stena. Kad se završi abzajl dolazi se na sipar kojim se ne treba spuštati, već ga preći do naredne stene. Odatle kreće jedan isprani, glatki deo stene preko kog je prešlo mnogo vode i nemoguće je otpenjati ga. Tu počinje naredni i poslednji abzajl. Spuštamo se u vrh velikog sipara, kojim nastavljamo do ulaska u šumu. Tek kad smo završili abzajl, nakon 9 sati aktivnog penjanja došlo je vreme za ručak. Nakon kratkog odmora i okrepe, kao da nas je neko na kratko priključio na punjač i dopunio, malo manje umorni nego pre par trenutaka, nastavljamo dalje.

Na prelasku iz sipara u šumu na jednom velikom, lako uočljivom kamenu stoji markacija sa natpisom "Jezero" i tu stazu treba pratiti do kampa. Staza je dobro markirana, teren je lagan.

U kampu nas, pored velike logorske vatre, čekaju draga lica. Tu su naš domaćin Aco koji se i ovog puta pobrinuo da ne budemo gladni te doneo ukusan roštilj i druga naveza koja je stigla pre nas, Džoni i Dule. Njih dvojica su, nakon odustajanja od prvobitno zamišljene prvenstvene linije popeli smer Super G. Mudrost je na vreme se povući i zbog toga im svaka čast.

Uz vatru, iscrpljeni i zadovoljni sabiramo utiske iz smeru, te ponovo detaljno prolazimo kroz svaki cug. Smer smo popeli slobodno i ocenjujemo ga sa VII+/VI/III, 290m. Subjektivni osećaj: vrlo teško.

Uprkos mojoj (trenutnoj) nesposobnosti da podelim vođstvo sa Milošem, te činjenice da je ovo jedan od retkih smerova koji sam u potpunosti popela kao druga u navezi ipak sam zadovoljna. Sreća je prepoznati ozbiljnost situacije i reagovati u skladu sa

njom. Naveza funkcioniše sa minimum dva člana tima i uvek se mora posmatrati i ponašati kao zajednica dve različite individue. Samo i jedino poštujuće želje, mogućnosti, motivaciju i inspiraciju svih članova može biti uspešna, ne samo u pogledu krajnjeg rezultata (popet smer), već i u načinu stizanja do istog (lični osećaj zadovoljstva).

KATARINA MANOVSKI

Großglockner krov Austrije

Uspón na Grossglockner, normalnom rutom je jedna od lepših i atraktivnijih alpskih staza, a gužve koje se retko mogu izbeći neumanjuju njenu lepotu

PREMA NAUČNIKU BELSAZARU HACQUETU (1735 - 1815), GLOCKNER JE VEROVATNO IZVEDEN IZ NEMAČKOG: GLOCKE (ZVONO), ŠTO SE ODNOSI NA KARAKTERISTIČAN OBLIK PLANINE. TAKOĐE MOŽE DA BUDE I GERMANIZOVANA VERZIJA ALPSKE SLOVENSKE REČI KLEK (GORA), KAKO SE ODRŽALA U SLOVENSKOM NAZIVU VELIKI KLEK. PRVO PENJANJE NA GROSSGLOCKNERA 1779. GODINE JE BILO NEUSPEŠNO. KASNIJE SU 28. JULA 1800. 62 OSOBE, MEĐU NJIMA PEDAGOG FRANZ MICHAEL VIERTHALER I BOTANIČAR DAVID HEINRICH HOPPE, PONOVO SU KRENULE U DOLINU LEITERTAL. ČETIRI SELJAKA I STOLARA TRASIRALI SU STAZU PO SNegu, POSTAVILI FIKSNU UŽARIJU NA NEKIM STRMIJIM DEONICAMA, PA ČAK I IZGRADILI SKLONIŠTE, NAZVANO HOHENWARTE HUT. PREDHODNICA TIMA JE STIGLA DO VRHA MALI GLOCKNER, MEĐUTIM, PREMA ZAPISIMA EKSPEDICIJE SVEŠTENIKA DELLACHA FRANZA JOSEPHA HORASCH-A, SAMO SU ČETVORICA VODIČA I MATHIAS HAUTZENDORFER, LOKALNI SVEŠTENIK USPELI DA DOĐU DO VRHA GROSSGLOCKNER.

Grossglockner je najviša planina u Austriji i leži na granici između austrijskih pokrajina Koruške i Tirola (Istočni Tirol). Karakteristični vrh u obliku piramide zapravo se sastoji od dva vrha, malog i velikog Grosa. Ovaj vrh je, posle Mon Blanca, drugi po visini vrh u Alpima, kada se meri relativnom visinom.

Posle noćne vožnje, stižemo prepodne do velikog parkinga Lucknerhaus. Tu se nalazi ulaz u Nacionalni park Hohe Tauern i početak naše planinarske staze na oko 1900 metara. Na parkingu postoje prodavnica, smeštaj i besplatan lepo uređen toalet. Pripremamo se za pešačenje i važemo svaki gram opreme, jer je trebalo na leđima izneti stvari za dvodnevni boravak na planini, tehničku opremu, užariju i nešto hrane. Usled nezvesnosti odlaska na akciju zbog pandemije i nešto kasnije urađenih rezervacija, deo mesta za spavanje smo obezbedili u donjem domu, a deo u gornjem planinarskom domu te se delimo na dve grupe od po 13 članova, Kozice i jariće. Prvu grupu, Kozice su uglavnom činili planinari iz Kruševca, Trstenika i još nekoliko gradova iz „uže“ Srbije, dok su drugu u grupu Jarići ušli planinari iz Beograda i Vojvodine.

Posle duže pauze, polazimo na uspon do planinarskog doma Stüdlhütte na 2.801 metara.

Krećemo se lepim alpskim krajolikom, koji se proteže mnogo dalje nego što oko može da vidi. Hohe Tauern najveće je zaštićeno područje u Alpima. Napredujemo polako stalnim usponom utabanom i jasno vidljivom stazom preko bujnih alpskih pašnjaka. Čuje se sa vremena na vreme piskavo glasanje mrmota, kao da nas bodre u našem napredovanju ka vrhu. Posle nekoliko sati hoda stižemo do donjeg doma. Podelili smo grupama zadatke. Prvog dana grupa Jarići ranije ide na odmor u donjem domu, dok grupa Kozice iznosi užariju do gornjeg doma, gde spava i sutradan postavljaju gleneder na eksponiranim mestima na steni. Drugog dana će grupa Jarići morati da ustane ranije da bi stigla prvo do gornjeg doma, a zatim da bi krenula na završni uspon. U silasku sa planine će da razvezuje gelender i skuplja užariju.

Ustajemo vrlo rano i pod svetlima čeonih lampi napuštamo donji dom. Staza je u početku jasno vidljiva. Što se više približavamo glečeru, kretanje je sve više improvizovanom stazom, odnosno moguće su razne varijacije jer je takav teren. Delove staze je prekrilo odronjeno kamenje. Sa pojavom prvih polja sa ledom, staza je sve manje staza jer se glečer ubrzano topi i vi zapravo izbegavate, koliko je to moguće, kretanje po vodi koja se sliva na sve strane. Odučio sam da skrenem

sa treka i izdignem se što više na stene sa jedne strane staze da bih izbegao bare i jezera koja su tekla preko hiljadugodišnjih naslaga tvrdog glečerskog leda. Čini mi se da je bilo mnogo manje vode pre dve godine, kada smo se poslednji put penjali na Grossglockner. U jednom momentu nije više bilo moguće izbeći glečer i svu onu vodu preko njega. Stavljamo dereze i ispravljamo našu putanju ka stenama gde je bila „instalirana“ sajla. Bio je potreban oprez pri kretanju zbog manjih, ali ništa manje opasnih pukotina, koje se nalaze svuda po glečeru, a ne vide se najbolje zbog slojeva vode i novog snega. Velike, „zjapeće“ pukotine su jasnije vidljive i one su uglavnom iznad staze osim jedne pukotine na samom ulazu u feratu. Stižemo uskoro do nje i na bezbednom mestu skidamo dereze i stavljamo pojaseve i ferata setove. Konačno počinje da sviće, dobro smo procenili kada da krenemo iz doma. Da bi se zakačili na prvu sajlu, potrebno je napraviti veći korak preko glečerske pukotine koja se „ugnjezdila“ pored stene. Posle ovoga sajla vas vodi prvo uz vertikalnu stenu, a kasnije na deo koji je nešto lakši za prelaženje. Ferata nije previše teška i nema previsnih delova. Ubrzo se izlazi na jedan malo ravniji plato, a zatim sledi još malo sajle i izlazite do gornjeg planinarskog doma Erzherzog-Johann Hütte koji se nalazi na visini 3454 metara.

Već je pred nama bio lep i sunčan dan i bez prejakog vetra, kakav se samo mogao poželeti. Naš tim „Kozice“ su već napustili dom sa opremom. Pravimo kraću pauzu u domu (tim Jarići) i izlazimo na gornji deo glečera krećući se ka stenama na završni deo uspona. Na njima se jasno vidi da je velika gužva na stazi. To je sudbina većine „popularnih“ vrhova na Alpima gde svakako prednjače Grossglockner i Mont Blanc. Posle prelaska leda ulazi se na suhu stenu i jedan malo zahtevniji deo za penjanje koji osim parčeta fiksnog užeta na početku nema nikakva druga pomagala, te je potrebno da ovaj deo svako „izgrebe“ za sebe. Ove godine je bilo teže nego predhodnih jer je bila zima sa puno snežnih padavina te su se sneg i led zadržali na nekim delovima staze gde ih obično nema u avgustu. Dereze smo skinuli tek kada smo bili blizu grebenskog dela. Na jednom delu staze se nalaze metalni stubovi koji su tu postavljeni zbog osiguranja, bilo da hodate u navezama ili postavljate gelender. Naš gelender je već bio na mestu. Krećemo se oprezno, osiguravamo se i ne žurimo nikuda. Iskusniji planinari pomažu manje iskusnim, a svi zajedno izbegavamo pomalo bahate austrijske vodiče naveza (bergführer), koji vode „turiste“ na štranci za ne male svote novca i gaze sve pred sobom. Napredujemo dobrim tempom s obzirom na veliku gužvu i povremena zagušenja na nekim delovima staze. Najgori

Austrija

Pinom su obeležene približne
pozicije lokacija koje se pominju
u tekstu.

VISOKOGORSTVO

delovi su deo grebena na Malom Grossglockneru i prelaz sa Malog na Veliki Grossglockner. Nije toliko tehnički zahtevno kao što izgleda na nekim snimcima urađenim sa GoPro kamerom, ali je potreban veliki oprez pri kretanju jer se ambis nalazi sa obe strane grebena i potrebno je iskustvo u kretanju i penjanju na visokim planinama. Najveću opasnost predstavljaju ljudi koji se tiskaju u oba smera.

Posle prelaska sa Malog na Veliki Grossglockner veoma brzo se stiže do vrha na 3798 metara na kojem se nalazi veliki drveni krst. Tamo nas je čekao naš deo ekipe Kozice, koji je na vrh izašao nekih pola sata pre nas. Pošto su se već bili malo podhladili, sledilo je brzinsko fotografisanje i Kozice napuštaju vrh i kreću sa silaskom. Pogled sa Grossglocknera je spektakularan. Nagrađeni ste pogledom na glečcer Pasterze u susednoj dolini s brojnim vodopadima ispod Grossglocknera i fantastičnim krajolikom Nacionalnog parka Hohe Tauern i okolnim planinama. Vreme nam je bilo malo prohladno iako se sunce probijalo kroz oblake. Glečcer se dosta povukao u odnosu na ono što je bio pre samo 100 godina, kao što se vidi na nekim starim fotografijama. Tim Jarići je posle pauze na vrhu krenuo sa skupljanjem gelendera i pakovanjem užarije. Na spust smo krenuli sa još većim oprezom, a prilično smo se „zaglavili“ zbog gužve na već pomenutom prelazu ovaj put sa Velikog na Mali Gross. Vreme smo prekratili

družeci se sa nekim Slovencima kojima je ovo, zbog blizine planine, akcija lokalnog karaktera. Posle silaska sa suvog dela stene i prelaza preko kratkog dela glečera kod planinarskog doma, opet smo se kretali uz dodatni oprez, jer su krenule bujice vode i blata preko leda koje je otopilo popodnevno sunce. Pitam se kako će izledati uspon preko glečera na Grossglockner za recimo 25 godina. Ili sam mu dao previše vremena? Napravili smo još jednu rotaciju. Ovog puta je tim Jarići ostao da spava u gornjem domu, dok su se Kozice spustile u donji dom. Čekala nas je čuvena štrudla od jabuka sa

dve vrste preliva koju nikako nemojte da propustite ako dođete u neki od austrijskih planinarskih domova. Posle opuštene večeri, slavlja zbog postignutog uspeha i odmora, sutradan smo se spustili istom stazom do doma Stüdlhütte, spojivši se sa ostatkom ekipe, a zatim svi zajedno produžili do parkinga gde nas je čekalo naše vozilo.

Uspion na Grossglockner, normalnom rutom je jedna od lepših i atraktivnijih alpskih staza, a gužve koje se retko mogu izbeći neumanjuju njenu lepotu. Ceo Nacionalni park prekrivaju šume, planinska jezera, impresivni vodopadi, divlje reke i zaleđeni vrhovi ispresecani alpskim livadama i pašnjacima. Grossglockner, najviši vrh Austrije na 3798 metara nadmorske visine, sjaji među 200 vrhova preko 3000 metara. Više od 10.000 životinjskih vrsta i 1800 biljaka pronašlo je savršeno utočište usred gorja Hohe Tauern. Ovaj Nacionalni park će se definitivno naći u našem fokusu u istraživanju nekih novih vrhova na koje ćemo se, nadamo se, penjati u godinama koje su pred nama.

Organizatori akcije: PSD Pogled, Trstenik i PD Kinda, Kikinda
Vodiči: Branimir Šoškić - tim Kozice i Jovan Jarić - tim Jarići

JOVAN JARIĆ

Horor priče: Kad (ne)ljudi ostave ljude na planini ➡

O bično subotnje druženje na kom smo jedno drugom trebali dati osvrt na neka lična postignuća i iznijeti planove za naredni period se neočekivano pretvorilo u ispovijesti o traumama i razočarenjima koje smo s partnerima doživjeli na planini. Kad malo bolje razmislim, sve je zapravo vodilo ka tome. Nakon što smo se dotakli eventualnih zajedničkih planova u kojima je osim izuzetne fizičke i mentalne snage ključno povjerenje koje bi kao partneri morali imati jedno u drugo, zadržka koju smo oboje osjetili razgovarajući o novim izazovima nas je ohrabrila da iznesemo bolna iskustva kako bismo bolje razumjeli očekivanja koja od budućih partnera imamo na planini. Naša lična iskustva a kasnije u tekstu i iskustva drugih outdoor entuzijasta dijelim s vama kako bih ukazala na rizike i odgovornost koju imamo jedni prema drugima u zajedničkim avanturama te kako traumu da učinimo našim saveznikom i učiteljem.

Njegova priča

Prijatelj i ja smo se spremali za zajednički projekat koji je i njemu i meni predstavljao izuzetan test izdržljivosti. Obojica smo iskusni trkači, izuzetne kondicije ali ono za šta smo se spremali je izazov na kakav su samo rijetki spremni. Treninge snage i trčanja smo radili odvojeno ali smo povremeno odlazili na planinu spremati se za ono što nas je čekalo. A čekalo nas je jako puno uspona u zimskim uslovima pa je prijatelj predložio da odemo na turno skijanje. Meni je to bilo prvi put da sam na turnim skijama i radovao sam se novom iskustvu. Moj prijatelj je čitav život na planini i imao sam potpuno povjerenje u njega da zna šta radi. S obzirom da nisam imao svoju opremu za turno skijanje, donio mi je svoje stare skije i kože. Našli smo se u podnožju planine gdje sam ostavio suprugu i djecu. S obzirom da je riječ o skijalištu, plan je bio ispeti je okolo na turnim skijama a potom se ski stazom spustiti do podnožja gdje će me čekati moji. Dan

nije bio idealan. Naprotiv, gusta magla je zaklanjala vrh pa je vidljivost pala na svega nekoliko metara ali smo se držali plana i krenuli. Čim su počele ozbiljnije uzbrdice, shvatio sam da nešto nije u redu s kožom na jednoj skiji jer je pri usponu spadala. Podesio sam je jednom i nastavio dalje. Ubrzo smo na strmom dijelu padine sreli grupu turno skijaša koji su također radili uspon do vrha pa smo se s njima upoznali i kratko porazgovarali. Kada smo svi krenuli zajedno prema vrhu, koža sa skije mi je ponovo spala pa sam dozvao prijatelja da mu kažem da opet imam problem i da moram kožu podesiti što iziskuje nekoliko minuta očekujući od njega da će me sačekati. Nije se mnogo obazirao na mene već je s grupom koju smo sreli nastavio dalje i vrlo brzo nestao u magli. Nakon što sam podesio opremu i tragovima krenuo za njima, koža je ponovo spala pa sam odustao od daljeg uspona na skijama. Odlučio sam do vrha isplaninariti ali u skijaškim cipelama je to bilo nemoguće jer je snijeg bio predubok. Dozivao sam ga ali odgovora

nije bilo. Pokušao sam ga pozvati telefonom međutim nije bilo signala. Pokušao sam odskijati cjelcem nazad ali pošto nisam znao gdje sam a po magli se bilo teško orijentisati, odlučio sam da je najsigurnije da se pješice spustim nazad prateći trag turnih skija. Čim sam uhvatio signal, pozvao sam suprugu i rekao joj da se vraćam jer me prijatelj ostavio. Oboje smo bili u šoku. Nisam očekivao da mi se tako nešto može desiti posebno jer se radilo o iskusnom gorštaku. Mislio sam da će biti odgovoran koliko i fizički spreman, ali očigledno da nije. Kasnije sam ga sreo u podnožju. Spustio se ski stazom, kako je i bilo planirano. Pitao sam ga zašto me je ostavio. Odgovorio mi je nonšalantno: „Zvao sam te ja, bio nedostupan. Mislio sam poslati GSS po tebe al' nije bilo signala“.

Saslušala sam ga s pažnjom a onda mu kao pojašnjenje da se to dešava i drugima ispričala svoje iskustvo.

Moja priča

Partner i ja smo bili na višednevnom planinarenju stazom kroz divljinu koja je njemu bila poznata, ali ne i meni. Prije nego što smo krenuli napomenula sam ga da planiram praviti izvještaj i videoreportažu pa ću morati fotografisati i snimati predjele koje smatram bitnima za priču. Rekao je da nema ništa protiv. Takođe, znajući kako zna tersati i ljutiti se zbog sitnica, prije polaska sam rekla da na planini ne smije biti svađe i postavila pravilo „ko se ljuti, uvalim mu kruti“ na šta se nasmijao i rekao da se slaže. Karta, digitalni zapis staze, GPS uređaj su bili kod njega. Povremeno bih se interesovala o konfiguraciji staze, rasporedu uspona koji nas je čekao tog dana, uzimala mapu kako bih lakše sve vizuelno zapamtila i analizirala korisnost sadržaja karte koju smo nosili sa sobom a onda je vraćala njemu. Malo je reći da su me predjeli kojima smo hodali oduševljavali ljepotom. Pogledima sam upijala impresivne vizure planinskih krajolika, fotografisala i snimala, trčkarala za njim kako ne bih zaostajala. Na jednom mostiću sam se zadržala snimajući fotografije, a zatim i video kako bih dočarala huku snažnog planinskog potoka. Moj partner je zastao a zatim rekao da krenem da ima i ljepših dijelova za snimanje. U tom trenutku meni je to bio najljepši koji sam mogla zamisliti. Staza je dalje vijugala iza stijene i vidjela sam da je zamakao.

Zadržala sam se tu kratko razmišljajući da ide polako i da ću ga stići. Potrčala sam za njim, ali ga nije bilo. Nije mi bilo jasno kako je mogao tako daleko otići a onda sam shvatila da je trčao kako bi mi što dalje odmakao. Već me počela hvatati panika. Ubrzo sam stigla na mjesto gdje se staza račvala, tačnije jedna je nastavljala pravo, druga se odvajala desno. Inače, staza nema planinarske markacije jer je ugažena i jasna samo su na mjestima ukrštanja s bočnim trailovima postavljeni putokazi. I baš taj jedan putokaz pred kojim sam stajala je pao na zemlju, neko ga je prebacio na suprotnu stranu, on se zarotirao i umjesto da me usmjeri pravo, pokazao mi je da skrenem desno. Ubrzala sam stazom dovikujući njegovo ime. Ništa. Na leđima sam nosila ruksak težak petnaestak

kila ali sam trčala svo vrijeme. Pomislila sam da me konačno doveo negdje gdje će me izgubiti i gdje me niko neće pronaći! Jer nije bilo prvi put da me ostavi na planini. Sjetila sam se neugodne situacije kad je godinu dana ranije ubrzao i ostavio me na velikoj ferati samo zato što sam nedugo prije ulaska u feratu zastala da dođem vodu a on je smatrao da mi ne treba. Sjetila sam se ranijih rizičnih uspona na stijenama zbog kojih sam ga upozorila da me ne izlaže opasnostima za koje nisam spremna, sjetila sam se pada i ozbiljne povrede na skijanju zbog njegovog nagovora da skijamo gdje inače ne bih. Sjetila sam se riječi njegove prijateljice da on često ljude gura izvan granica njihovih ličnih sposobnosti i prihvatljivog rizika. Još veći strah me obuzeo. Iako nije bilo signala, stavila sam telefon na „plane mode“ kako bih štedila bateriju ukoliko zanoćim izgubljena i budem morala tragati za signalom da pozovem bilo koga. Kretala sam se nizbrdo. Ne znam koliko je to trajalo. Meni vječnost. Onda sam se sjetila da, kada sam gledala vertikalni presjek staze koji smo trebali proći tog dana, pred nama je trebao bio uspon a uspona nije bilo na vidiku! Dakle, ja sam na pogrešnoj stazi, panično zaključujem. Krećem trčati nazad, sve uzbrdo. Bez daha stižem do križanja na kom sam pogrešno skrenula. Još jače brdo je ispred mene. U susret mi ide dvoje planinara koji kažu da me momak čeka na vrhu uspona i da mi duguje večeru jer me izgubio. Govorim im da ja

nemam više momka i da mi duguje mnogo više od večere. Stižem ga, sjedi i čeka me. Hiperventiliram što od umora, što od panike. Ne znam za sebe. Sjedi mirno, bez truna empatije. Kaže da mu je žao što sam se izgubila. Ne vjerujem mu. Insistiram da dalje ja idem prva a on iza mene jer ću se tako osjećati sigurnije. Ne dozvoljava. Nikada se nije izvinio što me ostavio tad niti je preuzeo svoj dio odgovornosti što sam se izgubila. Naprotiv, okrivio je mene. Kasnije sam svom advokatu rekla da ako mi se nešto loše desi na planini dok je on sa mnom ispita okolnosti i njegovu odgovornost za to što mi se desilo.

Zašto se dešavaju ovakve stvari

Naivno je očekivati da će se ljudi koji su manipulatori, sebični, imaju neki kompleks ili poremećaj ličnosti drugačije prema nama ponašati samo zato što smo u prirodi. Iako bi se trebalo podrazumijevati da smo u prirodnom okruženju, posebno kad smo izloženi riziku, odgovorniji jedni prema drugima, nažalost, nije uvijek tako. Ima onih koji će, bez obzira na okolnosti, i dalje imati nekontrolisan napad bijesa kad nešto nije po njihovom, onih koji će zajednički poduhvat vidjeti kao poligon za dokazivanje svoje nadmoći, fizičke i/ili psihičke. Takođe, to što su prema vama iskazali izuzetnu neodgovornost, ne mora značiti da su prema svima takvi. Naprotiv, u

grupi i pred drugima, manipulatori mogu uspješno kontrolisati svoje slabosti, dok će jedan na jedan s vama pokazati svoje pravo lice, pokvariti vam dan na planini i što je najgore, izložiti vas nepotrebnom riziku i stresu. To što nekoga na isti način pokreće adrenalin i učini nam se idealnim partnerom za avanturu ne znači i da je pametan i pravi izbor za njenu realizaciju. Raspitajte se kod drugih osoba s kojima je već bio/bila u prirodi, bivših partnera ili se oslonite na intuiciju koja će možda bolje procijeniti vrijedi li avantura s takvom osobom nelagode u stomaku koja će vas pratiti svo vrijeme.

Na planini nema svađe

Sjećam se da je poznanik ovim riječima započeo anegdotu o alpinisti koji je s partnerom otišao na penjenje a onda se s njim posvađao. Kako se možeš s partnerom posvađati na planini?! Čudila sam se tad i još uvijek se čudim kad čujem slične priče pripadnika gorskih službi spašavanja koji zbog neodgovornih pojedinaca, često u najtežim vremenskim uslovima, nerijetko sred noći, pretražuju nepristupačne terene tragajući za izgubljenim avanturistima. Jedne prilike, dvojica prijatelja su se po magli zaputili na jedan naš vrh (viši od 2000 m), na pola staze se posvađali i razišli. Jedan od njih je nakon što se vratio u grad pozvao nadležni GSS i obavjestio ih da je na planini ostao njegov prijatelj. Vođa GSS-a mu je zatražio broj telefona izgubljenog lica, za svaki slučaj da provjeri da li će se javiti jer se može desiti da je u signalu. Telefon

je zazvonio, javila se ženska osoba i objasnila da je njen suprug tog dana bio na planini, da se vratio prije dva sata i da trenutno spava. Bez ovog kontrolnog poziva, više pripadnika GSS-a bi po prijavi nepotrebnog bila alarmirana i krenula u potragu u noćnim satima samo zato što su se dvojica, inače intelektualaca, posvađala i nisu bili u stanju javiti se jedan drugom po povratku u grad.

Nedavno je grupa planinara koji su bili brži i vještiji kroz feratu ostavila dvoje izletnika iz grupe te nakon što su izašli iz ferate, nastavila bez njih. Zaostali planinari nisu čuli povike iz prve grupe da po izlasku iz ferate skrenu lijevo pa su nastavili pravo. Imali su na sebi laganu ljetnu odjeću, spuštao se mrak ali i temperatura. Na sreću, naišli su na iskusnog lokalca koji je s psima došao prenočiti na planini pa im je naložio vatru, dao toplu odjeću da sačekaju dok pripadnici gorske službe kasno u noći nisu stigli po njih. Da nije bilo njega, prijetilo im je tumananje i najvjerojatnije pothlađivanje. Što je najgore, osobe s kojima su tog dana iz drugog grada došli ispeti dvije ferate, nisu ni sačekale da ih GSS prebaci na sigurno, već su sjeli u auto i vratili se kući bez njih.

U objavi o ovom posljednjem slučaju, postupajući GSS je napomenuo i zamolio planinare da se odgovorno ponašaju prema osobama s kojima dolaze zajedno na planinu, da ne ostavljaju jedni druge jer bi se u slučaju fatalnog ishoda, zbog neodgovornog ponašanja, osim moralne, mogla povući i krivična

odgovornost. Za ilustraciju, opisaću dva moguća ishoda fiktivne situacije po uzoru na ranije opisane primjere. Dakle, došao si na planinu s partnerom, ostavio ga u magli, ili bez karte odnosno uređaja za navigaciju ili orijentaciju, zbog svađe ste se razišli, šta god, uglavnom osoba je nestala.

Ishod 1: Prijavljen je nestanak, pokrenuta je potraga za njim, na desetine ljudi iz GGS-a je na planini kako bi ga pronašli, pronalaze ga, živog. GSS ti ispostavlja fakturu za troškove potrage koja se desila zbog tvog neodgovornog ponašanja. Pronađeni partner te prijavljuje policiji koja te krivično goni zbog ugrožavanja života i tijela druge osobe. Partner podnosi ličnu tužbu protiv tebe.

Ishod 2: Prijavljen je nestanak, pokrenuta je potraga za njim, na desetine ljudi iz GGS-a je u planini kako bi ga pronašli, pronalaze ga, nažalost kasno jer je smrtno stradao. Stvar je vrlo jasna – kriv si. Postupajući tužilac utvrđuje okolnosti, podiže optužnicu protiv tebe.

Излагање опасности
Члан 125.

(1) Ко друго лице остави без помоћи у стању или приликама опасним за живот или здравље које је сам проузроковао, казниће се затвором од три месеца до три године.

(2) Ако је услед дела из става 1. овог члана наступило тешко нарушење здравља или друга тешка телесна повреда остављеног лица, учинилац ће се казнити затвором од једне до пет година.

(3) Ако је услед дела из става 1. овог члана наступила смрт остављеног лица, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

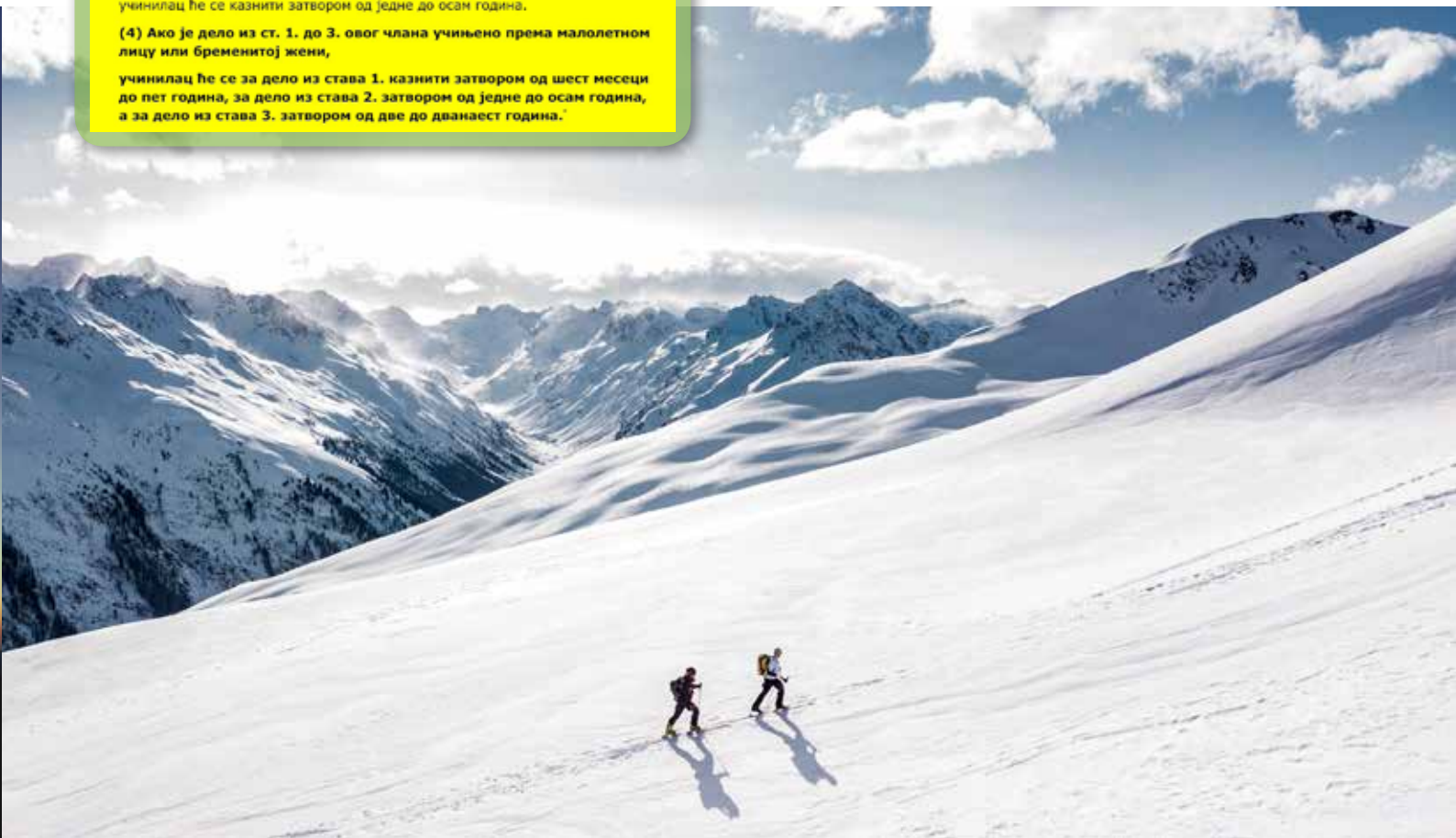
(4) Ако је дело из ст. 1. до 3. овог члана учињено према малолетном лицу или бременитој жени, учинилац ће се за дело из става 1. казнити затвором од шест месеци до пет година, за дело из става 2. затвором од једне до осам година, а за дело из става 3. затвором од две до дванаест година.

Čula sam i za priču o organizovanoj grupi planinara koji su se greškom vođiča izgubili negdje u talijanskim Alpama nakon čega je angažovana spasilačka služba koja ih je helikopterima evakuisala na sigurno gdje su se kasnije bolje upoznali, družili i razmijenili kontakte. Nedugo po povratku kući, dočekala ih je faktura koju su im Italijani isporučili za angažovanje spasilačke službe i evakuaciju helikopterom. Sjećam se i potrage za dvojicom ne baš iskusnih planinara koji su odlučili napustiti vođenu grupu i s planine se vratiti drugim putem. Izgubili su se, baterije telefona su se brzo ispraznile, noć su proveli na drvetu, ujutro se nisu mogli dogovoriti kojim putem dalje da krenu pa su se razdvojili. Jedan je na sreću nabasao na selo, obavjestio policiju da ne zna gdje mu je prijatelj. Dok je potraga za izgubljenim licem trajala, momak koji se izbavio je u policiji davao izjavu, vjerovatno u svojstvu svjedoka a možda i kao osumnjičeni jer je zbog hodanja i probijanja kroz nepristupačne terene bio izgreban i krvav što je moglo ukazavati i na borbu s nestalim licem ili čak ubistvo. Na sreću, nakon potrage i drugi izletnik je pronađen.

Ne znam šta treba da se desi da se ovakvi (ne) ljudi koji ljude ostavljaju na planini opamete i počnu odgovorno ponašati.

Vedro i odgovorno vam želim!

SANJA KAVAZ
© Trčim jer štrčim

Visoke Tatry: Početak jednog lepog prijateljstva

Početak avgusta 2021. godine proveo sam na Visokim Tatrana, u Slovačkoj. Osim što sam upoznao, za mene, jednu od najlepših planina do sada, sklonio sam se bar na nedelju dana iz nesnošljivo vrelag Beograda ...

Visoke Tatry su deo Karpata, planinskog masiva koji se pruža preko nekoliko država istočne Evrope. Visoke Tatry su najviši deo i Tatri i Karpata. Visoke Tatry imaju alpski izgled iako nemaju alpsku visinu. Konačno, Visoke Tatry su verovatno moja najvažnija i najlepša akcija u 2021. godini. Planirana nekoliko godina unazad, neizvesna do pred sam polazak zbog covida 19, uprkos nekim problemima uspešno izvedena.

Nalaze se na granici Slovačke i Poljske. Svi najviši vrhovi su u Slovačkoj što znači svih 29 vrhova preko 2500 metara. Poljaci imaju svoj deo priče, turistički centar Zakopane i Risi kao najviši vrh države. Najviši vrh je Gerlahovski štít sa 2655 metara ali i neki malo niži nisu ništa manje atraktivni.

Pored vrhova, od kojih su mnogi prilično eksponirani a skoro svi interesantni za penjanje, na Visokim Tatrma ima puno prelepih dolina, planinskih jezera, brzih reka, vodopada, planinarskih domova sa ukusnom hranom i dobrim pivom, lepih građevina i još koječega. Sve je uređeno, na trenutke vam se učini možda i previše ali kada imate u vidu broj turista i planinara koji posećuju ovu planinu, shvatite da drugačije nije moglo. Nisam do sada bio na Visokim Tatrma ali planiram to da nadoknadim. Upoznali smo se, kartu planine sa

okolinom sam kupio i što bi Rik Blejn rekao - I thing this is the beginning of a beautiful friendship.

DAN PRVI: HORGOS

Najveće iskušenje i najteži deo akcije imali smo na samom početku, daleko od Visokih Tatri u teškoj ravnici Panonske nizije. Prelazak srpsko-mađarske granice pretvorio se u pravu agoniju koja je potrajala čitavih 14 sati.

Vrlo brzo sam shvatio da je čekanje najgore što u toj situaciji možete da radite. Pomirite se sa tim da ćete dan provesti na tom ružnom i bezličnom parčetu zemljine kugle i onda gledate kako da ga što bolje iskoristite. Ne da vam vreme brzo prođe, ono će svakako proći i ne treba ga mnogo požurivati. Šetao sam pored kolone autobusa, posmatrao šarenoliki jad Balkana zaustavljen u prostoru i vremenu i pritisnut zajedničkom mukom, pomalo čitao i psovao sebe zbog očajnog izbora knjige, visio na Netu, ležao na livadi... Štedeo vodu i radovao se kad neki autobus brzo prođe. Noć je prešla u jutro, jutro u sunačno prepođne, ono u vrelo podne, zatim je počeo vetar i naoblačilo se, stigla je i kiša pa više nije moglo da se leži na livadi i onda negde oko 15:35, kad je već postalo svejedno, sa overenim pasošima ušli smo u Mađarsku.

Umesto u popodnevrim satima u smeštaj u mestu Stara Lesna stigli smo neki minut ispred ponoći. Onda raspoređivanje po sobama pa raspakovavanje, tuširanje... tek kasno smo otišli na spavanje.

DAN DRUGI: RISI

Vozač je imao svoj zakonom definisan odmor od devet sati pa smo na turu krenuli prilično kasno. Posle napornog prethodnog dana to i nije bilo loše. Vreme nam je išlo na ruku, popeli smo se na Risi i uspeli da ostanemo u rasporedu.

Staze na Visokim Tatrma su uređene, jasno definisane i prepoznatljive do te mere da vam GPS uređaj uopšte nije potreban. Samo treba da ubodete pravac na početku i dalje vas vode staza, markacije i putokazi na svakoj raskrsnici. U početku na stazama je utabana zemlja ili čak sitni kamenčići čime se odvajaju od okolnog zelenila. Kasnije su izgrađene od krupnog kamenja. To kamenje je uredno poslagano i izravnavano tako da čak i kada stignete na teren sastavljen od istog takvog kamenja, stazu možete bez većih problema prepoznati. Markirane i izgrađene staze oni nazivaju turističke. Ono što mi zovemo planinari, za njih su očito turisti. Risi je najviši vrh do koga vode ove turističke staze. Inače je na samom dnu od pomenutih

29 vrhova preko 2500 m pa sad vidite koliko ima onih eksponiranih gde po pravilu možete samo sa licenciranim vodičem. Broj Slovaka koji šeta zaista je impresivan i verujem da bi bio problem kada bi se u gomili zaputili na neki od štítova. Briga se kasnije pretvorila u unosan biznis, bar kada je najviši štít u pitanju. Ne znam mnogo o propisima, kako vas i da li sankcionišu, uglavnom uradili su sve da vas odvrte.

Krećemo iz mesta Štrbske Pleso. Čisto turističko mesto nastalo izgradnjom raznih objekata oko istoimenog jezera. Pored hotela, restorana i prodavnica, tu je železnička stanica ali i ski skakonica i početak bar jedne ski staze tako da je Štrbske Pleso očito i letnji i zimski turistički centar. Inače na slovačkom pleso znači jezero.

Od Štrbskog jezera staza vas vodi do Popradskog jezera. U početku je monotona, kasnije se otvara pogled na vrhove istočno od vas. Dolina kojom idemo zove se Mengusovska dolina. Visoke Tatry se uglavnom sastoje od uskih i dugačkih planinskih grebena i dolina smeštenih između njih. Kroz te doline teku bistrice i brze planinske reke a planinarske staze vode pored, često i preko njih. Stižemo do raskrsnice gde levo idete za Koprovski štít a desno za Risi. Količina vode oko nas počinje da se povećava. Ubrzo prelazimo most preko

brze i bujne planinske rečice a u daljini vidimo dva-tri vodopada. Malo jači uspon i dolazimo na sledeći nivo Mengusovske doline, do Gornjeg i Donjeg žabljeg jezera. Pored Gornjeg pravimo jedinu dužu pauzu. Odatle već vidimo Risi ispred nas. Zatim sledi deo staze obezbeđen lancima i nogostupima. Ništa strašno, bar ne po suvom vremenu.

Idemo dalje i ubrzo stižemo do planinarskog doma Chata pod Rysmi. Dom se nalazi na 2250 m, na najvišoj tački od svih domova na Visokim Tatrama. Dva puta ga je odnela lavina i dva puta su ga ponovo sagradili. Ima piva, ima šta da se pojede a može i da se prenoći što sam saznao na njegovom sajtu. U odlasku smo samo malo zastali a u povratku smo napravili dužu pauzu. Od doma blagi uspon nas vodi do prevoja između vrhova Risi i Visoka. Prevoj leži na 2300 m i razdvaja Mengusovsku i Tažku dolinu. Nije teško videti da je Visoka i viši i atraktivniji vrh od Risija ali kao što sam napomenuo nije za nas turiste. Malo se čudno osećam, navikao sam da penjem najviše tačke ako ne cele planine onda neke bliže okoline. Ovde moram malo da smirim strasti. Do Risija imamo još 200 m uspona. Pred kraj idemo po krupnom kamenju ili stenama, prilično je strmo pa treba biti oprezan. Neko to nije bio pa smo imali prilike da gledamo helikopter u akciji odvoženja povređenog turistu. Na sreću prošao je bez težih

posledica. Kakve su finansijske posledice bile, to ne znam...

Na Risi smo izašli nešto iza 15 sati, među poslednjima tog dana. Risi zapravo ima tri vrha. Preko drugog po visini (2499 m) prelazi poljsko-slovačka granica. Taj vrh pripada obema državama i predstavlja najviši vrh Poljske. Prvi po visini je četiri metra viši (2.503 m) i leži u Slovačkoj kao i treći (2.473 m). Cilj nam je bio onaj poljski od 2499 m. Kasnije su neki od nas prešli na najviši vrh pa se vratili da bi napravili zajedničku fotografiju. Inače kada pogledate na poljsku stranu, vidite greben u produžetku vrha (tim grebenom ide granica) i vidite dva jezera. Odozgo izgleda kao da su na istoj visini a zapravo je ono bliže nama skoro 200m više od daljeg. Dalje se zove Morsko oko i od njega ide uspon sa poljske strane koji je teži od ovog sa slovačke. Tu smo neko vreme, vrhovi istočno od nas impresivno izgledaju. Zatim se polako spuštamo, vraćamo u dom gde se prikupljamo i istim putem silazimo u Štrbske Pleso. Tog dana smo prešli 20,5 km i popeli skoro 1300 m.

DAN TREĆI: KRIVANJ

Ovog dana, bio je predviđen uspon za Solisko i prevoj Bistra Lavka ali meteorolozi su najavljivali da će to biti poslednji sunčan dan i da iza njega stiže kiša. Vodič je

odlučio da promenimo plan pošto klizave stene na Krivanju mogu da naprave problem. Meteorolozi su održali obećanje, utorak je bio uglavnom sunčan i sve se savršeno uklopilo.

Krivanj (mi često kažemo Krivan ali Slovaci stavljaju nj na kraju) je slovački nacionalni vrh. Simbol etničkog i nacionalnog aktivizma u prethodna dva veka, korišćen u knjiženosti i filmovima, stavljen na slovačku kovanicu od 1 evra. Nije najviši vrh u državi, nekoliko ga šije za po više od 100 m, ali u XVIII veku kada su počeli sa planinarenjem, mislili su da jeste najviši. Ispalo je zgodno što je Krivanj dobio takav status jer je za razliku od onih viših slobodan za penjanje. Tako svaki Slovak može da se popenje na svoj nacionalni simbol, što većina njih bar jednom i uradi. Krivanj je najzapadniji od vrhova Visokih Tatri, pomalo je usamljen i to takođe naglašava njegovu posebnost. Ponovo krećemo iz mesta Štrbske Pleso. Ovoga puta idemo ka zapadu. Uživamo u jutarnjoj panorami jezera i vrhova u njegovoj pozadini. Hvatamo stazu koja će prvih pet kilometara biti skoro potpuno ravna i pomalo monotona. Dosadu razbija pogled na Niske Tatire na jugu ali i toga se vremenom zasitite. Onda stižemo do raskrsnice ispred jezera Jamske pleso. Tu je i klupa za odmor. Staza ka Krivanju odatle ide uzbrdo ali pre skretanja produžili smo pravo - do jezera ima

samo dva minuta hoda i šteta je propustiti ga. Lepo jezero, okruženo četinarima, ni malo ni veliko. Da je na nekom drugom mestu bilo bi atrakcija, ovako samo jedno od mnogih. Idemo dalje posle kraće pauze. Sada se konstantno penjemo i tako će biti do samog vrha. Visko drveće zamenjuju niski četinari, uglavnom bor krivulj ali ima i puno borovnica koje znaju da vam uspore kretanje. Ovde nema one priče o dolinama uglavljenim između visokih grebena. Na ivici ste Visokih Tatri i sa leve strane pruža se ravnica koja se završava Niskim i Zapadnim Tatrama. Desno vidite obližnje vrhove a pravo sve vreme gledate u Krivanj. Pogled vam uglavnom ništa ne zaklanja.

Dolazimo pod stenu i tu prestaje rastinje. Obilazimo je sa leve strane i pred nama se otvara pogled do samog vrha Krivanja. Odmaramo na mestu gde se sastaju naša staza i druga koja dolazi sa zapadne strane. Tu uglavnom svi malo zastanu, odatle je uspon već ozbiljan. Krupno kamenje ili sitnije stene, kako više volite, naslagano manje ili više stabilno jedno na drugo. Treba biti oprezan da ne pokrenete kamen na one ispod vas. Sklapam štapove i guram uzbrdo. Nije problem ispeti se. Treba vam dovoljno snage u nogama, vazduha u plućima i koncentracije da ne napravite grešku. Na vrhu je krst sa slovačkim obeležjima. Fotografiramo se a zatim pomeramo u

stranu da sačekamo ostatak grupe. Sve vreme smo naizmenično u oblaku ili na jakom suncu. Kada naiđe oblak oblačimo jakne, kada se skloni i u majici je vruće. Pogled odozgo je izuzetan kada nema oblaka. Kada lagano prekrije vrhove možete napraviti odlične fotografije. Kada nas potpuno prekrije ne vidi se ništa.

Ne prepoznajem vrhove koji se vide istočno od Krivanja. Kasnije sam na fotografijama uspeo da uočim Risi i pored njega Visoku. Vidi se i dom ispod Risija. Odličan je pogled na Niže Terijansko jezero a još pre vrha, čim izađete na greben, sa desne strane gledate Krivansko zeleno jezero. Izuzetna planina. Pravimo zajedničku fotografiju i krećemo nizbrdo. Još uvek je gužva na stazi, još pristižu penjači. Sunce se sada ustalilo na nebu i pratiće nas sve do mesta. Odvajamo se od grupe i grabimo napred, već smo prošli tim putem i nema potrebe da se mnogo zadržavamo. Žurimo na pivo i da obiđemo neke prodavnice planinarske opreme. Tog dana smo prešli 20 km i ponovo popeli skoro 1300 m.

DAN ČETVRTI: PRINUDNI ODMOR I POPRAD

Noć između utorka i srede krenuli su svi mogući problemi sa stomakom. Ujutru sam se samo odjavio i nastavio da spavam kada je ekipa otišla. Tog dana je na programu bio Slovenski raj, Nacionalni park nedaleko od Tatri. Imali su odlično vreme uprkos lošoj prognozi.

Išlo mi se naravno i tamo ali opet mogu da kažem da ništa od Visokih Tatri nisam propustio. Druga srećna okolnost je naravno što su zdravstveni problemi počeli u toku noći a ne sutradan na stazi... Kada sam se probudio, konačno sam stigao do lokalne prodavnice i vratio se u sobu da čitam i gledam olimpijske igre. Posle mi je bilo bolje pa sam odlučio da odem do Poprada, najbližeg grada Staroj Lesni. Poprad je grad sa nešto više od 50.000 stanovnika. Ima puno prodavnica planinarske opreme. Obišao sam ih skoro sve u centru grada, svašta ima ali cene su bile jake, tačnije popusti su bili slabi

Jedna od takvih platformi bila je i tačka gde smo se okrenuli i vratili. Kiša je već dobro padala, svi smo bili u kabanicama ili sa kišobranima. Studeni potok na tom mestu pravi naročito interesantne formacije pa je u neku ruku i bilo logično da se tu okrenemo i vratimo. Kad već nismo mogli dalje... A dalje je izgleda prilično moćno. Sa naše leve i desne strane već su počeli da se uzdižu grebeni Slavkovskog štita i Lomničkog štita. Ne vraćamo se istim putem, idemo desno (zapadno) i brzo dolazimo do Bilikove čate. Lep drveni objekat, sakriven u šumi, prijatne unutrašnjosti (bacili smo pogled kroz prozor...), dom ili hotel, kako volite. Odmah zatim dolazimo i do ski centra Herbienok, do koga vodi žičara iz Starog Smokoveca. Stari Smokovec je centralno, moguće i najveće mesto na padinama Visokih Tatri. U njemu se nalaze ustanove tog kvazi-grada koji se prvih devet godina zvao baš Stari Smokovec. Pretpostavljam da su se onda ostali pobunili pa je apsurdni grad dobio i apsurdno ime. Puno lepih objekata, od hotela Grand iz 1904. godine do novih objekata, građenih od drveta i kamena, na pristojnoj udaljenosti jedni od drugih i od puta koji u ovom mestu dobija sve karakteristike ulice. Stari Smokovec dobija moj glas za najlepše mesto koje smo videli.

interesantne formacije pa je u neku ruku i bilo logično da se tu okrenemo i vratimo. Kad već nismo mogli dalje... A dalje je izgleda prilično moćno. Sa naše leve i desne strane već su počeli da se uzdižu grebeni Slavkovskog štita i Lomničkog štita. Ne vraćamo se istim putem, idemo desno (zapadno) i brzo dolazimo do Bilikove čate. Lep drveni objekat, sakriven u šumi, prijatne unutrašnjosti (bacili smo pogled kroz prozor...), dom ili hotel, kako volite. Odmah zatim dolazimo i do ski centra Herbienok, do koga vodi žičara iz Starog Smokoveca. Stari Smokovec je centralno, moguće i najveće mesto na padinama Visokih Tatri. U njemu se nalaze ustanove tog kvazi-grada koji se prvih devet godina zvao baš Stari Smokovec. Pretpostavljam da su se onda ostali pobunili pa je apsurdni grad dobio i apsurdno ime. Puno lepih objekata, od hotela Grand iz 1904. godine do novih objekata, građenih od drveta i kamena, na pristojnoj udaljenosti jedni od drugih i od puta koji u ovom mestu dobija sve karakteristike ulice. Stari Smokovec dobija moj glas za najlepše mesto koje smo videli.

DAN PETI: STUDENA DOLINA

Kiša nas je konačno sustigla. Sve prognoze su bila saglasne da će taj dan početi već u prepodnevnom časovima i bili su u pravu. Zbog toga smo napravili kraću šetnju i startovali prilično rano pa opet kišu nismo izbegli. Krenuli smo iz mesta Tatranska Lesna. Mesto je verovatno suviše jaka reč za nekoliko objekata grupisanih sa gornje strane puta. Uglavnom su to vile i pansioni i jedan veći objekat škole u

prirodi. Tatranska Lesná se nalazi između skretanja za Novu i Staru Lesnú. Staza nas je vodila kroz Studenu dolinu, mešovitom listopadno-četinarskom šumom. Dolina je otvorena sa svih strana ali zbog drveća (možda i zbog oblačnog vremena...) ne stiže vam pogled mnogo daleko. Glavna atrakcija, zbog čega je i ova šetnja bila zanimljiva, jeste Studeni potok koji protiče dolinom i koga staza sve vreme prati. Dug je 17,4 km a posle Studene doline protiče pored Stare Lesne, neposredno iza objekta u kom smo bili smešteni. Kasnije se uliva u reku Poprad. Potok, ili možda pre reka, uglavnom je pravi planinski, brz i bučan a na momente se prilično smiri. Vrlo je zahvalan za fotografisanje, posebno u spoju sa okolnom šumom. Na dva-tri najatraktivnija mesta, gde se naročito brzo spušta ili pravi manji vodopad, napravljene su platforme koje vam omogućavaju da pridete bliže i imate bolji pogled. Jedna od takvih platformi bila je i tačka gde smo se okrenuli i vratili. Kiša je već dobro padala, svi smo bili u kabanicama ili sa kišobranima. Studeni potok na tom mestu pravi naročito interesantne formacije pa je u neku ruku i bilo logično da se tu okrenemo i vratimo. Kad već nismo mogli dalje... A dalje je izgleda prilično moćno. Sa naše leve i desne strane već su počeli da se uzdižu grebeni Slavkovskog štita i Lomničkog štita. Ne vraćamo se istim putem, idemo desno (zapadno) i brzo dolazimo do Bilikove čate. Lep drveni objekat, sakriven u šumi, prijatne unutrašnjosti (bacili smo pogled kroz prozor...), dom ili hotel, kako volite.

Odmah zatim dolazimo i do ski centra Herbieňok, do koga vodi žičara iz Starog Smokovca. Stari Smokovec je centralno, moguće i najveće mesto na padinama Visokih

DAN ŠESTI: ISTOČNA VISOKA

Nije bio najlepší ali svakako jeste najinteresantniji dan između ostalog i zato što niko od nas do tada nije bio na ovom vrhu. Akcija je u programu bila predviđena za poslednji dan, sa rezervnom varijantom za one kojima bi bilo dosta penjanja. Program smo već prilično istumbali i pošto je prognoza je ponovo bila loša, dugo smo vagali gde da idemo tog dana. Pun pogodak!

Vrh Východná Vysoká visok je 2428 metara i nalazi se na grebenu susednom najvišem na Tatrama, istočno od njega. Oba grebena pružaju se pravcem sever-jug a između njih je Velická dolina kojom smo išli. Nisam jedini kome je više vremena trebalo da nauči kako se vrh zove na slovačkom nego da se popenje na njega. Kasnije smo preveli naziv, shvatili da východná znači visoka, povezali odmah sa vrhom Visoka koga sam pominjao u priči o Risiju i sve se složilo. Krenuli smo iz mesta Tatranska Poljanka. Prvi deo bio je vrlo sličan jučerašnjem danu. Šuma, reka pored nas, umeren ali uporan uspon i velika vlažnost vazduha koja mi nikako nije prijala. Vukao sam se na kraju grupe i pomalo fotografisao. Nepunih sat i po trebalo nam je do Velické poljane i tu priča zapravo počinje. Velická

poljana je mesto gde se naša staza spaja sa malo dužom koja dolazi iz Starog Smokovca ali pre svega mesto gde izlazite iz šume i gde ispred vas izranjaju ta dva grebena koja sam na početku pomenuo. Slika se popravlja pa i raspoloženje. Vrlo brzo stižemo na još lepše mesto.

Sliezsky dom se možda vodi kao jedan od planinarskih domova na Tatrama ali neka vas ime ne zavara, u pitanju je pravi hotel. Velika zgrada sa puno soba, unutra su tepisi, kožne garniture za sedenje, osoblje je uredno uniformisano i ljubazno. Nisu predaleko otišli u transformaciji doma u hotel jer shvataju da značajan deo prihoda dobiju od planinara koji su kao mi u prolazu. Ispred samog hotela je prelepo Velicko jezero u koje se sa suprotne strane sliva vodopad. Pored atraktivne okoline, na gradnju ovolikog objekta presudno je uticala blizina Gerlahovskog štita čiji se greben nadvija nad hotel i za čije penjanje je hotel najlogičnija početna tačka. Ukoliko vam finansije to dozvoljavaju, usluge vodiča za dvoje su 320 evra ... Na kraju ali nikako najmanje važno, u hotelu služe mnogo dobar čaj. Spravljaju ga u velikim količinama i služe u pivskim kriglama. Jako je ukusan i dobro okrepljuje, posle njega potpuno sam povratio snagu. Idemo dalje, prolazimo stazom pored jezera a zatim i pored vodopada. Od Sliezskog doma vodi i staza prema Herbieňoku gde smo juče bili. Mislim da je to deo Tatranske magistrale. Uglavnom ne morate se lomiti po vrhovima i šetnja od doma do doma, do jezera,

zatim silazak u neko drugo mesto gde postoji železnička stanica, sasvim je dovoljna. Kada se popenemo iznad vodopada i okrenemo, dobijamo lepu sliku Velickog jezera i hotela. Dolina zatim počinje polako da se sužava. Kiše nema ali oblak je odmah iznad nas što je neke fotografije učinilo atraktivnim. Iz njega se pomalaju oštre stene oba grebena čije najviše vrhove naravno ne vidimo. Na sredini doline je usko grlo u koje se smestilo Dlhé pleso. Posle jezera kreće malo ozbiljniji uspon. Dolina je sa suprotne strane zatvorena Poljskim grebenom i već je izlazak na njega morao da se obezbedi lancima. Greben deli dve doline, našu i drugu koja vodi pravo u Poljsku. Osim toga on je raskrsnica jer kada izađete gore, na nekih 2150 m, možete da nastavite u drugu dolinu, da idete levo i izađete na Velický vrh (sve je velicko, juče je sve bilo studeno...) ili desno na Istočnu Visoku, kao što smo mi uradili. Prvi deo uspona sa Poljskog grebena ka vrhu je najekspoziraniji i tu morate da se verete. Na sreću i tu postoje lanci, vlažno je a stene su sa širokim i strmim pločama. Kada savladate taj deo dolazi sledeći gde možete ponovo da pešačite. Pod žešćim nagibom, naravno. Zbog takve strukture mislim da vrh izgleda atraktivno iz daljine. Mi ga nismo videli, odavno smo ušli u oblak i ostali u njemu do povratka na Poljski greben i još dalje. Na samom vrhu je vidljivost bila još slabija, jedva dvadesetak metara. Šteta, gore postoji mapa okolnih vrhova, svi najviši su u neposrednoj okolini i pogled mora da je izuzetan. Biraćemo lepši dan sledeći put... U povratku smo išli istim putem.

Negde pred spuštanje na Velicko jezero vreme se prolepšalo, sunce se pojavilo i omogućilo nam da popravimo fotografije od jutros. Svrćamo ponovo u hotel, ovoga puta na pivo. Od hotela biramo asfaltni put, malo da promenimo. Još jedna pogodnost hotela Sliezsky dom je da ima prilaz asfaltom, uski put zatvoren rampom osim za goste i zaposlene. Kada siđemo u Tatransku Poljanku gde nas čeka kombi, vreme će se već potpuno izlepšati najavljujući sunčanu subotu, kao što smo i očekivali. Taj dan smo prešli nešto preko 20 km i popeli 1450 metara.

DAN SEDMI: BISTRA LAVKA, SOLISKO

Poslednji dan našeg boravka na Tatrama je bio najbolji, kako i treba da bude. Ne bih se usudio da tvrdim da je sama trasa i predeo kojim smo prošli bio najbolji, posle svega što sam video, ali u kombinaciji sa sunčanim danom jeste bilo za pamćenje. Ovoga puta cilj nije bio neki vrh mada je uspona bilo sasvim dovoljno. Bistra Lavka je prelaz iz jedne u drugu dolinu, negde na sred grebena koji ih deli. Ali kakav prelaz! Solisko zapravo i ne znam šta je kao pojam ali se svakako odnosi na greben koga smo celog okružili trasom kretanja toga dana. Vrhovi na njemu nose nazive Predne Solisko i Visoki Solisko, dom se zove Chata pod Soliskom... mora da je naziv grebena. Dakle taj dugački greben deli Mliničku i Furkotsku dolinu. Prvom smo se popeli do kraja, drugom smo se vratili.

Krenuli smo kao i prva dva dana iz mesta Štrbske Pleso. Staza je blizu one za Risi, idu susednim dolinama. Prolazimo pored ski centra. Tu su dve skakaonice, žičara koja vodi do planinarskog doma (tuda ćemo se vratiti), nekoliko prodavnica i ugostiteljskih objekata. Štrbske Pleso nije baš kompaktno naselje, očito da su se turistički objekti razvijali na nekoliko mesta koja su kasnije spojena. Ovaj deo oko skijališta je možda i najbolji, ne računajući samo jezero. Kada prođemo ski centar ulazimo u već ustaljenu šemu: šumska staza pored reke. Šuma je ovde gusta samo na trenutke, mnogo češće se otvara i imamo odličan pogled na grebene koji nas okružuju. Ono što odvajava ovaj dan od drugih je broj ljudi koji je bio na planini. Bila je subota, lepo vreme i Visoke Tatire bile su preplavljene svetom. Slovaka je bilo mnogo više nego nas sa strane. U malim grupama ili parovima, svih starosnih doba. Porodice sa malom decom čijem se tempu roditelji strpljivo prilagođavaju i uvode ih u planinarenje. Bilo je onih koji su bukvalno istrčavali na sve ove vrhove, onih koji su me obilazili k'o nekada Stojadin FAP-ove šlepere, onih koje sam ja isto tako obilazio, tek svako ima svoj tempo i svoju priču. Zajedničko im je da su svi u prirodi, u pokretu, na planini koju ne doživljavaju kao mesto za piknik i roštilj. Moram da primetim da se i kod nas situacija značajno popravila od kada se covid 19 pojavio, što se masovnosti tiče. Što se kulture boravka u prirodi tiče, imamo još prostora za napredak...

Stižemo do vodopada Skok. Puno ih je na Visokim Tatrama ali jedino je Skok naznačen na putokazima još iz Štrbskog Plesa. Treba oko sat i po hoda do njega (može i malo brže...) tako da i oni koji ne planinare aktivno ne bi trebalo da imaju mnogo problema. Reka Mlinica, na kojoj se vodopad nalazi, dovoljno je bogata vodom da njen pad sa visine od 25 metara bude vrlo atraktivan. Postoji i manji krak, desno od glavnog, ne vidi se iz daljine. Nije samo vodopad ono što je lepo na tom mestu. Tu se završava taj nivo ili terasa Mliničke doline. Visoke stene prave amfiteatar oko nje, sa Skokom u njegovom centru. Ispod vodopada je prelepo jezerce sa kristalno čistom vodom. Pravo mesto za pauzu što mnogi šetači i koriste. Plus neizbežno fotografisanje ispred vodopada tako da na ovom mestu obično bude gužva. Ako idete dalje i vodopad vam nije krajnji cilj, staza do sledeće terase je odmah pored Skoka. Ovaj je konstantno kvasi vodom i pošto je dosta strmo lanci vam dobro dođu. Na sledećem nivou, odmah iznad vodopada, nalazi se jezero vrlo predvidivog naziva Pleso nad Skokom. Pokušavam da nađem razlog zašto mi je Mlinička dolina bila lepša od ostalih. Nisam baš siguran da li što je pitomija a opet atraktivna, što je malo šira od drugih, što je rečica manja i nekako se uklapa u dolinu, ne dominira dolinom kao Studeni potok, ili prosto što je tog dana vreme konačno bilo vedro.

Na poslednjoj terasi Mliničke doline leže dva jezera a iznad njih vrh Štrbski štít. Taj štít gledamo ispred nas još od vodopada. Skrećemo levo, suprotno od ovog vrha, i sada već imamo ozbiljniji uspon na greben Solisko. Delimo se u dve grupe, prva skreće desno ka vrhu Furkotski štít a mi idemo na prevoj Bistra lavka. U pitanju je zaista samo prevoj na grebenu ali imate osećaj kao da ste na vrh izašli. Posebno što na kraju morate i da se verete. Onda bukvalno ulazite u stenu u kojoj se nalazi uski prolaz koji vas vodi na drugu stranu. Gužva je bila prilična. Ulazite u Furkotsku dolinu i odmah sledi oštar silazak do Višeg Valenbergovog jezera. Ne žurimo mnogo jer je pogled izuzetan ali ne žure ni drugi pa se ponovo stvara gužva. Pored toga ima i onih koji idu u suprotnom pravcu, što je sasvim legalno. Silazimo niz Furkotsku dolinu, terasu po terasu. Posle Višeg tu je i Niže Valenbergovo jezero gde nas sustiže prva grupa. Najbolji delovi staze su iza nas pa smirenost i osećaj potpune ispunjenosti zamenjuje euforiju prisutnu u početku. Dolazimo do raskrsnice gde skrećemo levo ka domu Chata pod Soliskom. Veliki objekat koji se nalazi iznad ski staze, iste one čiji smo početak prošli tog jutra. Hrana je vrlo ukusna i toče Pilsner Urquell. Malo je strmiji silazak do Štrbskog Plesa ali nama je već odavno sve bilo ravno... Dogovorili smo se sa gazdom smeštaja da uz naknadu tek uveče ispraznimo sobe. Krećemo oko 20 sati za Srbiju. Malo je nedostajalo da se i ovo putovanje neplanirano produži. Vozač je smislio da usput natoči gorivo a u Slovačkoj benzinske stanice imaju radno vreme. Osim glavnih, dežurnih ili kako ih već zovu,

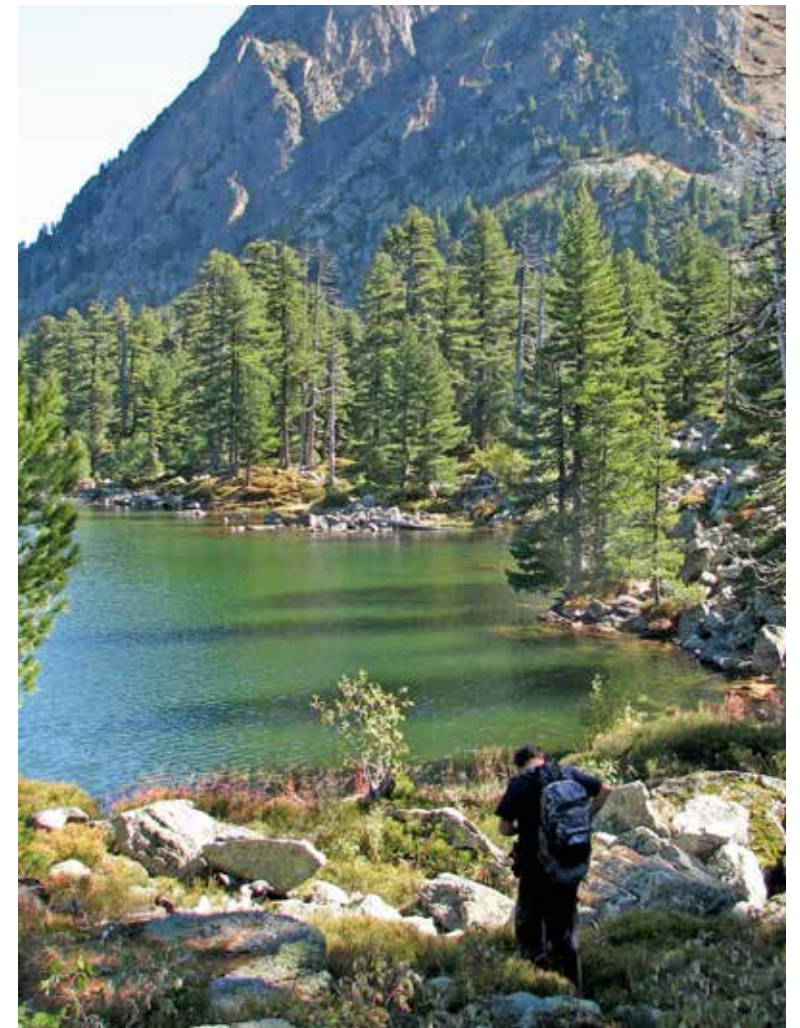
ostale se zatvaraju predveče. Njihovi radnici ne moraju da probde celu noć zato što je nekome nestalo goriva u automobilu ili piva na žurci. Logika je prosta: ako već morate negde da idete, imate dežurnu pumpu na 50 ili 100 km. Ako vam je auto na rezervi, to je već vaš problem. Sledeći put ćete da razmišljate. Uopšte, žive mnogo mirnije a time i lepše od nas. Posle happy-end-a sa ovom malom dramom, nastavljamo ka Mađarskoj.

I na kraju, last but not least, o ekipi. Do sada skoro uopšte nisam pisao o saborcima ali ovoga puta bilo je nešto specifično - nikoga pre akcije nisam poznavao. Osim Joce ali i njega površno sa par akcija. Nisam bio mnogo nervozan oko toga ali opet, sedam dana nije malo. Ispostavilo se da je ekipa bila odlična i da smo kao tim dobro funkcionisali. Bilo je manjih trzavica, što je i normalno, ali sve se brzo i u hodu rešavalo. Akciju je inače vodio trijumvirat gde se Jovan Jarić izdvajao kao prvi među jednakima, valjda zato što je sedeo pored vozača a i većina nas se kod njega prijavila. Pored njega u timu su bili Branimir Šoškić i Svetozar Savin, njih trojica su odlično funkcionisali pa se to prenelo i na ostatak grupe. Nadam se da ćemo brzo imati priliku da ponovo hodamo zajedno.

ZORAN DAMNJANOVIĆ

Krševi Hridskog jezera

*Gotovo svaki deo Prokletija krije među svojim divljim vrletima
poneki lokalitet koji svojom lepotom osvaja i hipnotiše
planinare u tolikoj meri da mu se oni često vraćaju ...*

Ovaj crnogorski dragulj, ponos opštine Plav i Nacionalnog parka Prokletije, posetila je tokom leta grupa planinara iz Kragujevca. Plan je bio da se uz odmor na Hridskom jezeru u istom danu obiđu tri obližnja visa: Hridki krš, Krš Bogićevice i (V) ujkov krš. Gotovo svaki deo Prokletija krije među svojim divljim vrletima poneki lokalitet koji svojom lepotom osvaja i hipnotiše planinare u tolikoj meri da mu se oni često vraćaju. Hridsko jezero je jedno od tih mesta verovatno zbog tvrdnje da Prokletijama daje jedan drugi izgled – atipičan za Dinaride; vizuelno bliskiji predelima Severne Evrope nego Balkana. Skriveno strmim stranama Hridskog krša (Bogićevice) i dodatno ogrnuto gustom četinarskom šumom, dugo je jedno od najviših gorskih jezera Crne Gore bilo teško dostupna destinacija ljubiteljima prirode. Danas je solidan makadamski put povezoao Hridsko jezero sa Babinim poljem i Plavom, te ukoliko ste spremni da angažujete terensko vozilo ili posedujete sličan auto možete da se prevezete na svega pola kilometra do njegove obale. Ova trasa makadama je deo panoramskog kružnog puta na Bogićevici, koji preko Babinog Polja i Bajrovića katuna prolazi neposredno iznad Hridskog jezera (od parkinga do jezera je visinska razlika oko 70 m).

Planinari iz Šumadije su akciju započeli iz Bajrovića katuna, malog naselja koje se nalazi na pomenutoj trasi između Babinog Polja i Hridskog jezera. Predhodnog dana smo nakon duge vožnje po makadamu pristigli do eko-restorana „Samelova koliba“ (16 km od Plava) koji nudi smeštaj u tradicionalnim drvenim objektima – kućerima, kakvih je nekada po planinama Balkna bilo znatno više. Od katuna Bajrovića (1700 m) do Hridskog jezera (1968 m) ne mora se pešačiti makadamom. Postoji markirana planinarska staza koja je kraća i potrebno vreme za prelazak 3,4 km duge trase je oko 1 sat i 15 minuta. Odlično obeležena staza prolazi šumom smrče i bora. Obilazimo nekoliko manjih tresetišta i deonica sa bujnom i visokom paprati. Ako izuzmemo markacije deluje da smo zaista u netaknutom delu prirode.

Hridsko jezero je ovalnog oblika. Njegove okvirne dimenzije su 300 x 200 m, a maksimalna dubina iznosi 5 pet metara. Zbog svoje skromne veličine voda se u toku leta relativno brzo zagreje do temperatura koje su podnošljive za kupanje. Postoji legenda koja promovise osveženje u ovom gorskom oku, pa se negde opisuje i kao jezero sreće. Predanje meštana garantuje dugo zdravlje i sreću u braku svakome ko u njemu bar malo zapliva. Postojanje ledničkog jezera određeno je dominantnim prisustvom vulkanskih

stena i više mlađih geoloških slojeva. Nasuprot ostrim kraškim oblicima koji dominiraju u južnim delovima Prokletija na Bogićevici caruje granit, koji je manje vodopropusan od krečnjaka. U jezeru nema ribe zbog debelog sloja leda koji zimi ne propušta kiseonik. Meštani su još 1957. pokušavali da unesu pastrmku u jezero, ali se ova populacija nije održala. Moguće je obići jezero obalom za svega tridesetak minuta. Staza se na nekim mestima prekida i potrebno je preskakati preko palih stabala i krupnog stenja. Jedna grupa se odlučila za šetnju i oni su ostali da uživaju u Hridskom jezeru. Veći deo grupe kreće ka prvom vrhu, koji se gotovo nadvisio nad jezerom. Uspon na Hridski krš započenjemo kroz četinarsku šumu, u smeru ka visokoj travnatoj barijeri Bogićevice. Nakon izlaska iz šume jasno se primećuje staza kojom se sa dna ovog prirodnog amfiteatra uspinje ka grebenu Bogićevice. Izlaskom na greben u prilici smo da po prvi put vidimo južni deo planine i mnoge vrhove u Albanskom delu Prokletija. Nakon kraćeg odmora nastavljamo uspon levom (istočnom) stranom grebena i za dodatnih dvadesetak minuta stižemo do vrha.

Hridski krš (2358 m) je vis sa odličnim vidicima ka svim stranama. Smaragdno gorsko oko u zelenilu četinara i susednu crnu gromadu Krša Bogićevice svako će lako uočiti. Metohijske Prokletije sa vrhovima Starcem,

Bogdašem, Đeravicom i Tromedom su gotovo na dohvat ruke; kao i mnogi vrhovi u Albaniji i Crnoj Gori: Kolac, Karanfili, Visitor, Komovi, Bjelasica. Na horizontu se u slučaju povoljnih meteoroloških uslova sa krša mogu uočiti i obrisi Hajle, Sinjajevine i Durmitora. Za izlazak na Hridski krš od obale jezera potrebno je nešto više od jednog sata pešačenja (2,1 km). Središnja distanca uspona, odnosno izlazak na greben Bogićevice predstavlja najnaporniji deo, dok su deo kroz borovu šumu i završni grebenski znatno lakši.

Za uspon na najvišu kotu masiva Bogićevice – Krš Bogićevice potrebno je nastaviti glavnim bilom masiva. Nakon umereno strmog silaska travnatim delom grebena dolazi se do pod samu stenu krša. Pred ulaskom u vrletni deo uspona lako se može uočiti i staza koja sa Bogićevice vodi ka dolini (skretanje ulevo niz planinu). Ovu stazu koja direktno vodi ka sedlu Male Bogićevice koristimo nakon silaska sa Krša Bogićevice. Ostavljamo rančeve i štapove pod okomitom stenom. Mada završni deo Bogićevice nije dug potrebno je malo penjačke veštine i povećane koncentracije. Prvo se prelazi travnata strmina uz samu stenu, da bi se zatim ušlo među veliko kamenje i sipar. Pri samom izlasku na mali plato vrha Krša Bogićevice treba preći i jednu gromadnu izbočinu koja je okružna krušljivim kamenom. Nagrada za malo muke

pri usponu je svakako vidik sa kote od 2374 m. Sa Bogićevice smo još bolje u prilici da osmotrimo Prokletije kao i celu dolinu Babinog polja. Vreme potrebno za prelazak sa prvog na drugi krš je 45 minuta. Opreznim silaskom do mesta gde smo ostavili rančeve završava se i angažovanje svih ekstremiteta. Jasno vidljivom stazom silazimo niz Bogićevicu ka jedinom objektu u reonu Male Bogićevice - napuštenoj vojnoj karauli.

Visoravan između Bogićevice i grebena koji je granica između Crne Gore i Albanije zove se Mala Bogićevica. Reč je o prostranstvu pašnjaka i borovnice; blago valovitom platou sa velikim biodiverzitetom prevashodno planinskog cveća. Po silasku do kružnog panoramskog puta naišli smo na putokaz za trasu VIA DINARICA. Tabla na 2141 m. nije nosila podatke vezane za treći krš koji smo planirali da obiđemo. (V)ujkov krš je veoma uočljiv iz svakog dela Bogićevice. Izgleda veoma atraktivno, jer se njegove vrletne strane u obliku zašiljenog sečiva izdižu nad ostalim delom grebena. Planinari veoma retko posećuju ovaj vrh verovatno zbog činjenice da nije na trasi regionalne trekerske staze VIA DINARICA. Markacije izostaju i kao pomoć planinarima ostaje jedino patrolna graničarska trasa. Na starim topografskim kartama kao i novijoj

planinarsko-biciklističkoj mapi Vujkov krš je označen pod nazivom Ujkov. Primetio sam da Plavljeni insistiraju na kraćem nazivu dok kod pravoslavnih meštana u dolini Lima ovaj vis još nosi očigledno izvorniji naziv. Pogranična staza sa Male Bogićevice vodi do istočne (gledano od Bogićevice leve) strane krša. Kroz borovnicu i planinsko cveće prilazimo zapuštenoj stazi koja preko kamenih blokova i sipara preči čitav krš (obilazak sa severne – crnogorske strane). Uz nekoliko kraćih uspona i silazaka za oko pola sata se stiže do retke borove šume na desnoj padini Vujkovog krša. Za razliku od vrletne strane koja nam je prilikom prilaza kršu sve vreme na vidiku, druga strana je bez stena. Potrebno je još oko pola sata uspona strmom travnatom padinom. Na završnom delu nema staze već se uspon izvodi slobodnom procenom kuda je najlakše proći. Od prevoja Male Bogićevice se opisanom trasom za 90 minuta izlazi na Vujkov krš. Na koti od 2269 m. se stiže dojam kao da smo u gnezdu orlova. Pod nama su katuni Dobrog dola i sliv planinskog brzaka Gašit. Nad dolinom je nanizano par šumovitih planinskih venaca odvojenih golim krševima. Najbliži planinski vrh u Albaniji Maja e Zez čak i sredinom leta krasi velike krpe snega. Sa Vujkovog krša vidici su odlični ka svim stranama. Čujemo iz katuna u Albaniji odjek jedne medenice.

Dobrodolski stanovi su dakle stočarsko aktivni.

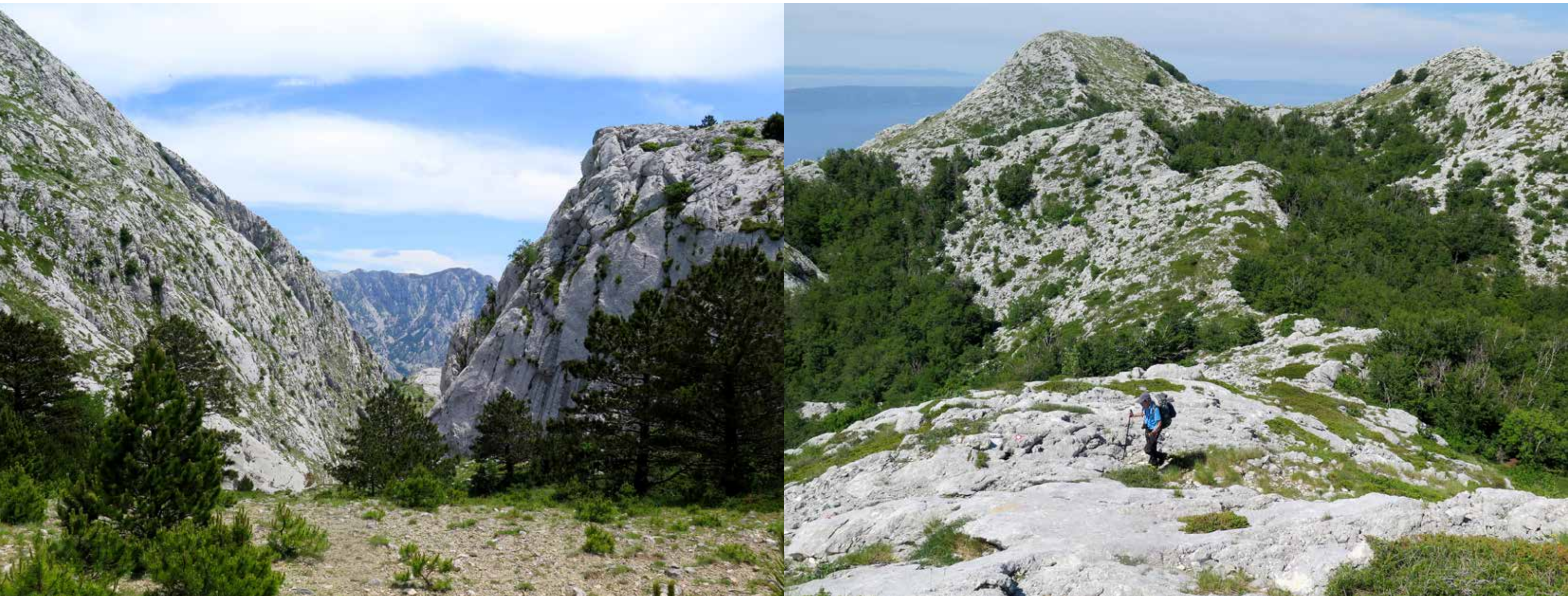
Povratak do prevoja Male Bogićevice bio je trka sa kišnim oblacima i gromovima. Da ne bismo imali suvišan uspon preko već savladanih vrhova odlučili smo se da do Hridskog jezera koristimo kružni, panoramski put. Pešačenje tucanikom nije toliko atraktivno, ali je korisno kada kiša duže traje. Obilazimo masiv Bogićevice preko zapadnih padina i nakon nekoliko serpentina stižemo do parkinga iznad jezera. Kratak silazak je protekao uz oprezan hod preko kamenja i vlažne trave. Površina jezera je ovog popodneva potpuno tamna. Sivilo je ovladalo prirodom i prijatno prepodnevno plivanje deluje kao daleka prošlost. Mistična maglovita para promiče preko visokih vrhova četinaru, a zvuk kiše koja sipi po vodi povremeno prekida grmljavina u daljini. Drugačiji izgled jezera pruža novu lepotu. Sledi povratak do Bajrovića katuna stazom kojom smo već prošli. U Katunima sumiram parametre akcije dok skidam mokre delove opreme i odeće: osam sati pešačenja, ukupna distanca 21 km, kumulativni uspon i silazak oko 1100 m. Bio je to još jedan sadržajan planinarski dan na Prokletijama.

NEMANJA REBIĆ

BIOKOVO NAS ZOVE NA IGRU!

Korona pandemija možda nam je privremeno onemogućila putovanja izavan granica, ali unutar Hrvatske postoji mnogo planina koje su vrijedne istraživanja.

Biokovo je planina koje se ponosito podiže ponad Makarske rivijere i izmamluje dah divljenja svakom strastvenom planinaru. Na ovoj planini mogu se napraviti bezbrojne kombinacije, a lokaliteta i staza je toliko da ćete morati osmisliti nekoliko višednevnih izleta!

Od plaže do planine – sudar svjetova

Šumi more, valovi nježno oplakuju žalo dok zvijezde još žmirkaju na nebu. Ustajemo, uskoro će i svanuti. Pakiramo vreće, te se iz Brela upućujemo u pravcu markacije prema zaseoku Gornji Kričak. Ubrzo smo na planinarskoj stazi, a zatim i staroj Napoleonovoj cesti koja nas blago vodi uzbrdo. Postaje toplo, ali ne marimo: planina nas gleda onako ispod oka, znatizeljno, pitajući se da li uistinu idemo u njene visoke. Ispod oka uisitnu, jer iznad nas se vidi stjenovito okno nalik na Hajdučka vrata na Čvrsnici, a naziva se Biokovsko oko. Postupno dobivamo na visini, a staza nas djelomice vodi šumarcima i nekadašnjim pasištima. Čujemo zvonca stoke, a naše noge hrabro

gaze dok teški ruksaci pritišću ramena. Nije nam teško, uzbuđeni smo i znatizeljno gledamo stjenoviti klanac u kojeg ćemo ući a sat vremena. Evo nas i do crkvice Sv. Nikole sa starim grobovima, zanimljivo je vidjeti kako su ljudi nekada živjeli! Dobrano smo se pomučili doći dovde, a kako se dolazilo nekada, dok se hodalo u opancima?

U zagrljaju planine

Staza nas vodi preko sipara pa uzbrdo, sunce je odavno upeklo ali i mi smo žilavi, ne damo se! Znoj curi s naših lica dok gledamo more i razmišljamo o plivanju i osvježenju. Jedino osvječenje je izvor u šumici, a voda nimalo nije privlačna niti za umivanje, a kamoli a piće. Srećom, ponijeli smo dovoljno, svako po 3 litre: zato ruksaci i jesu teški. Navikli smo na ovakve ture, unatoč naporu i žeđi, tekućinu trošimo racionalno jer znamo koliko tijelu treba. Evo i strmine: što jes jest, do planinarske kućice na 1000 metara moramo doći! PA gdje li se skrila, koliko će još vijugati ova staza... Nalazimo se u klancu, perspektiva je nikakva.

Tješim se da sam sa svakim korakom sve bliže, pa makar ne vidim cilj. Eno je! Očekivano, zatvorena i zaključana, bunar je pod lokotom. Nema veze, vode imamo. Samo nam treba odmora, pa smo u sjeni nadstrešnice napravili pauzu za ručak. Čujemo samo vjetar koji se lagano poigrava lišćem, a pravo uzbuđenje tek dolazi. Ova staza iz Brela ne koristi se često: nije odveć strma, ali je prilično dugačka: pa opet prošli smo te polovicu. Druga polovica staze pokazala nam je i drugo lice planine: goli krš i visoka trava koja sakriva kamene gromade, moramo biti jako oprezni i paziti na zmije, stoga sporo napredujemo. Pa opet, napredujemo: u znoju lica svoga ponekad se osvrnemo i pokušavamo vidjeti koliko smo dobili na visini. Frustrirajuće je kada se čini da nismo baš ništa odmakli, a opet, znamo da jesmo. Strma staza dovela nas je na rševit plato s kojeg se prelazi na greben, pa je ovdje počela naša visokogorska bajka s prekrasni vizurama. Teren je postao lakši i prohodniji, a ispred nas je nekoliko vrhova koje moramo proći dok se ne dokopamo Šćirovca. Šćirovac je sa svojih 1619 m jedan od najudaljenijih vrhova na

biokovu odakle god da krećete. Prilično se čovjek oznoji i namuči, ali doživljaj panorame sa samog vrha, ajme meni.... Ljudi dragi, to morate osjetiti! Na ovom vrhu uistinu imate osjećaj da vas planina grli!

Greben

Bez odviše pretjerivanja i fantaziranja – biokovski greben po kojem se roteže dionica puta od Šćirovca do vrha Sveti Ilija spada među najljepše grebene u Hrvaskoj. Hodanje ovim grebenom je apsolutni spektakl i u svakom planinaru pobuđuje iskonsko oduševljenje: s jedne strane pruža se pogled na krševitu Zagoru, s druge strane na plavi Jadran. Pod našim nogama u utrobi planine je tunel „Bast“ u duljini od 4 km – kada pogledaš pod svoje noge, čini se da od jednog ulaza do drugog nema više od kilometra. Fantastično! Svaki korak je blagoslov, a konačni dobivamo na samom vrhu Sveti Ilija (1642 m) gdje se nalazi i kamena kapelica u kojoj može pspavati troje ljudi. Jednom ću si ispuniti i tu želju! Nastavak puta vodi drugim

dijelom grebena, kada u dva navrata moramo malko sići do ostataka kamenih nastambi i suhozida, odnosno onog što je od njih ostalo. To su nekadašnji pastirski stanovi, jedan od njih ima bunar iz kojeg se može izvaditi hladna, prefina voda – limena kanta na lancu uredno je okačena pored tog zdenca! Korak po korak, riječ po riječ, eto nam i zalaska: podno smo vrha Motika, prizor je uisitnu divan i razgaljuje oko. A noge? Noge su umorne, a pred nama je još dva sata do planinarske kuće... Već smo trebali biti ondje, ali ja sam pogrešno protumačio kartu i satnicu. „Izvini prijatelju, stvarno nije namjerno, nadoknadit ću ti to vjeruj mi!“ kažem Dinu, svom suputniku, a on slegne ramenima, „Šta je tu je, ionako nam je lijepo!“. Na vrata kućice na Lokvi pokucali smo u 23 sata...

Od Šibenika do Vošca

Sutradan smo odlučili turu skratiti i olakšati: prvo ćemo s jednim malim ruksakom na vrhove Veliki i Mali Šibenik. Masiv Šibenik impozantno se uzdiže iznad Makarske, po njemu je provedena i via ferata koje će se uskoro obnoviti. Staza nije prenaporna, ali ni dosadna: dinamično nas vodi kroz dolce i stare pastirske stanove, vidjeli smo nekoliko divokoza koje su radosno pozirale. Nije bilo ni prevruće, taman da uhvatimo „boje“ da se pravimo važni u kafićima dok prekosutra sidemo u civilizaciju. Mali Šibenik nalazi

se na samom rubu bra i omogućuje predivan pogled na Makarsku i sjeverni biokovski masiv, dok je Veliki Šibenik (1467 m) u šumarku i nije baš spektakularan. Vraćemo se do kuće na Lokvi, ručamo i popodne nastavljamo turu koja je naizgled laka, a opet ishodali smo mnogo i lijepo se pomučili, naravno do konačnog cilja došli opet u mrak. Najprije smo krenuli prema najvišem vrhu Biokova Sv. Jure, ali ispred očiju nam se isriječio Veliki Troglav. Oči naravno gladne, srce hoće što srce hoće, pa smo skrenuli na nemarkirani greben i napravili lijepi krug kako bi se popeli na prekrasni Veliki Troglav (1658 m) koji je drugi najviši vrh Biokova. Uspon na vrh Sv. Jure s odašiljačem i kapelicom prošao je uz prečesto osvrtnanje na morsku stranu koju je zalazeće sunce obasjalo u crveno. Postalo je i hladnjikavo, a mi smo hrabro u kratkim rukavima pozvonili na kapelici i sa zadovoljstvom utisnuli žigove u knjižice. Nigdje ne žurimo i sve stignemo! Sišli smo do ceste po naše ruksake skrivene u grmlju, otpili ostatke vode i zadovoljno pod okriljem mraka krenuli cestom na Vošac do kojeg nije bilo daleko. Nakon dva dana ljutog krša, malko smo odmarali noge na asfaltu i naposljetku ipak izmoreni stigli do planinarske kuće „Toni Roso“ na vrhu Vošac (1421 m). Skuhali smo tjesteninu, našli Cdevitu koja nas je osvježila i legli spavati. Buđenje je bilo božanstveno – s jedne strane proviruje izlazeće sunce, a Makarska pod našim nogama spava u sjeni Biokova.

Ogromni trokut kao da smo na Everestu zašiljio se u morsku pučinu. Hvala ti živote što si me spojio s planinom, hvala ti Bože što sam planinar!

Malo drumom, malo šumom, malo grebenom...

Nastavili smo turu pomalo umorni, ali danas je zadnji dan i izdržat ćemo. Malkice smo se spustili do ulaska u Park prirode Biokovo gdje je znameniti Skyalk vidikovac, instalacija sa staklenim prozirnim podom. Zavrti ti se u glavi kao kad si u prvom redu na narodnjačkom koncertu, pa možeš vidjeti pjevačici pod suknjicu. Ostavili smo gužvu čeških i njemačkih turista i nastavili ka nama zanimljivim lokalitetima: idući na redu je vrh Kimet. Staza je dobra do je ima, a onda nakon pola sata nestaje i pretvara se u ljuti krš po kojem slijedimo crvene linije maracijske krugove. Skakućemo s kamena na kamen i koncentrirano se penjemo po stijenama dok nas sunce nemilice priži. „Nitko nije rekao da će biti lako!“ bodri me Dino, a ja mu odgovaram „Što smo tražili to smo i dobili! E moj Kimete, pojavi se već jednom!“. I jest, pojavio se, na kraju jednog dugačkog divnog grebena! Vrh je lijep vidikovac i nalazi se u na poziciji koja kao da je u utrobi same planine: osjećamo se daleko od svega, izolirano, ova divljina u nama budi neki nespokoj. A opet, sigurni smo u sebe i svoje iskustvo, pronašli smo ovu ljepotu

koja je melem za naše duše. Vrijeme je da izlet začinimo i pretvorimo ga u avanturicu: nastavili smo grebenom starom stazom, slijedeći izbljedjele crvene markacije koje su nas vodile u pravcu vrha Veliki Vitrenik. Uistinu, greben vrijedan svakog zrnca ljubavi i strahopoštovanja! Ljuti krš trudio se izmučiti nas, ali mi smo radoznalo poput divokoza skakutali po sivim stijenama, radoznalo poput djece iščekujući prizore koji će se pojaviti pred našim očima. Evo i njega – Vitrenik koji prkosito nadgleda ovaj dio Biokova sa svojih 1471 m. Stazu smo pokušali pogoditi po smislu, u slučaju da izgubimo markaciju. Na kraju se dogodilo i to – markacija je nestala sa staze koje se veoma rijetko ishodava, što je rezultiralo lutanjem po surovom terenu u kojem se čudom nismo izgubili na trnje. Sišli smo do jedne dulibe u kojoj su blejale ovce, znajući da smo nadomak civilizacije. Tako je i bilo. Nabasali smo na staru pastirsku stazu, a ova nas je dovela na rijevoj „Biokovska vrata“ gdje smo zasluženo u krčmi popili pive koje ns je vratilo u život. Naposljetku, teško je izreći prave dojmove nakon ovakve ture za koju možemo reći da je bila „prava planinarska“. Osjetili smo divljinu, bili oslonjeni na sebe, naša su srca kucala u ritmu biokovskog krša koji nas je prigrio i onako drugarski zezao. Volimo Biokovo, a voli i ono nas!

MATEJ PERKOV

Prokletije proklete

*I nekako se zvezde nameste i sažvežđe mi pokaza put i ja samo
kročih i utonuh u još jednu potpuno neobuzdanu priču ...*

Moja najlepša tura od letos bila je na Albanske Prokletije, šatorska priča. Nisam znala da li sam za to. Nisam nikad spavala u šatoru. Spavala sam toliko puta napolju, na plaži, na stogu sena celo detinjstvo što provedoh u Dalmaciji, u ležaljci na Adi Bojani pod svetlošću milion zvezda, ali ne i u šatoru.

Moja ekipa naravno navija da ja idem. I nekako se zvezde nameste i sažvežđe mi pokaza put i ja samo kročih i utonuh u još jednu potpuno neobuzdanu priču. Ovo je priča o ljudima koje vodi lepota u oku posmatrača, o ljudima koji umeju da dele, da se vesele, da pregrme kad im je najteže, da stanu da pomognu, da ostanu da sačekaju. Ovo je priča o mojoj ekipi zlatnih momaka i devojaka i nezaboravnih šest dana u zagrljaju albanskih Prokletija. Moj Početak je na parkingu Sava Centra. Dva kombija. Devojke iz Bosne a i iz Hercegovine bi trebalo da nam se pridruže u Podgorici, kao i čovek iz Švedske. Šarena ekipa. Neki se ispraćaju kao da su krenuli u vojsku. Sa poljupcima i suzama u očima. Ljubav je to. Uz mnogo zagrljaja, smeja i mahanja onima koji će nas čekati, krećemo na dugačak put. I da ne objašnjavam suviše, tu smo opet svi na okupu. Atmosfera zajedništva puni naša srca radošću i ljubavlju.

Posle noćne vožnje i nekoliko pauza najzad se vozimo putem koji oduzima dah. Približavamo se našoj destinaciji. Put nas vodi u podnožje, ali pre toga moramo da stanemo i udahnemo svež jutarnji vazduh i pustimo oči da nam lutaju preko gorostasnih vrhova što nam prkose ispred nosa, dok u daljini iznad dolina lebde paperjasti oblaci. Magična slika koja oduzima dah. Stojimo i čitimo dok nas vozač ne potera da se vratimo na svoja sedišta. Još malo i još malo i još samo malo i stižem posle više zig zag krivina da se spustimo u selce podno Prokletija. Malo okrepljnja i prepakivanja za dan koji je pred nama. Jedan deo opreme do kampa II će nam izneti konji, drugi deo ćemo nositi sami. Ostajemo u baznom kampu II dve noći. Ideja je da prespavamo i da se sutradan penjemo ma najviši vrh Maja Jezerce 2694 m. Treba, naravno, doći i do kampa. Koliko čujem, to je nekih 3 – 4 sata uzbrdo. Šta je to za proširenu družinu Pere Kvržice. Iako umorni od nespavanja i celonoćnog truckanja, adrenalin već radi svoje. Sam pogled na vrhove što mame iz doline u kojoj se trenutno nalazimo, čini da zaboravimo sav umor, sve ono što nas opterećuje u gradovima iz kojih dolazimo. To sve jednostavno nestaje kao rukom odnešeno i mi samo jedva čekamo da se prepustimo mazohističkim dizginama našeg vođe i krenemo poslušno da kasakamo za njim.

Posle okrepljujućeg doručka i kafe, natovareni skoro kao i oni konji krećemo put kampa II ispraćeni radoznalim pogledima lokalaca. Mirisi šume u koju kročimo posle nekog vremena opijaju ne samo naša čula nego i naše misli uobličavaju u neke druge misaone sfere. Majčina dušica preovlađuje i vidno i mirisno otrežnjujuće. Uska planinarska staza. Kolona koja se oteglja. Shvatam da nas ima skoro 40. Velika smo grupa. Vrućina uzima svoj danak. Kratak mi dah. I umor me polako hvata, ali čim raspustim svoje vidno polje po mirisnim livadama između šumovitih predela ili pustim da mi oči lutaju po vrhovima što proviruju iznad visokih stabala šume, sve lako padne u zaborav. Preselim se odmah u čarobni zagrljaj Prokeltih Prokletija što svojom lepotom i naočitošću leče od svih savremenih bolesti. I zaboravim na noge što nevoljno vučem za sobom i zaboravim na znoj što se lepi između prstiju. I postojim i gledam kako i drugi oko mene postoje i kako gradimo čuveni krug sreće trenutka postojanja i osveštavamo isti svaki put kada se nađemo zajedno. Mali predah, koji vic, koji osmeh, kap vode, šaka zrnevlja i snaga nam se brzo vraća te nastavljamo da uživamo u smeni planova kojima se krećemo, kao da crtao po nekom velikom slikarskom platnu. Red zelenih, rascvetalih livada, red nepreglednih šuma, red stenovitih predela, red

smaragdno zelene sa ljubičasto roze žutim tonovima, red braon zlataste što se pretapa u maslinasto zelenu, red svetlo do tamne sive sa slapovima biserno kristalnih kapljica čiste vode što se u laganom huku njiše niz vododerine sa divovskih vrhova Prokletija.

Odjednom cveće u saksijama, odjednom sklepana, lepa drvena kafana negde duboko u brdima, negde pred sam izlazak na naš kamp. Sedamo da uživamo u pogledu i hladnom osveženju. Prvi deo grupe već polako zalazi u šumu, a mi ostajemo još malo da se divimo lepoti trenutka i istrajnošću ljudi što stoički održavaju to malo, lepo uređeno mesto, negde u sred prokletijske nadođije već godinama. Moja ekipa i ja stižemo među poslednjima do kampa. Poslednji deo puta je kroz predivne predele čarobne šume. Svaki čas očekuješ da će iza nekog drveta izviriti raspevana vila ili neobuzdani patuljak. Mesto za kamp nije baš idealno ravno. No svako već na svoj način pronalazi svoje mesto. Bilo je malo čupavo jer se konji nisu pojavili na vreme. Čekali smo ih. Već smo uzeli u razmatranje i plan B. Srećom sve se završilo kako treba te smo posle postavljanja šatora i lagane večere zapalili i logorsku vatru. Sumrak se polako spušta na naš kamp. Preteći vrhovi Prokletija ispred nas samo upozoravaju na svoju gorostasnost. Nikad ih ne

zanemariti. Snaga prirode mora se poštovati. Nemoj joj se klanjam. Oblačim duks, futer, perjanu jaknu, helanke i uvlačim se u vreću. Noć polako pada na nas. Tihi žamor iz šatora uskoro nestaje. Stapamo se sa glasovima prirode. Utapamo se u mrak. Polako tonem u san. Bude me u toku noći zvuci šakala. Trudim se da razaznam na kojoj bi udaljenosti mogli biti a onda na kraju prihvatam njihov zov kao najlepšu melodiju za uspavlivanje i ponovo tonem u san. Budim se sa jutrom i cvrkutom ptica. Budim se zajedno sa prirodom. Otvaram šator i prvo samo osluškujem. Zatim puštam da mirisi preovladaju sva moja čula. Svež i hladan planinski vazduh umiva moje lice. Bolje od kafe, bolje od pljuska vode.

Spremni svi kao zapete puške, na vreme i po dogovoru čekamo da vođa puta da znak. Krećemo. Ostavljamo duboko ispod nas dolinu Teth iz koje smo krenuli juče ujutru, kamp II i polako krećemo ka dolini Valbone odakle ćemo se penjati na Maja Jezerce. Malo šume, malo stena, malo niskog rastinja, pa opet šuma, sve vreme praćeni proketim divovima što natkriljuju celu dolinu. Ne možete im pobeći. Tu su oko vas sve vreme. Hodamo, hodamo, sa malim pauzama i opet hodamo. Ono što nas ne raduje jeste da moramo da se spustimo u dolinu da bismo se iz nje penjali. Smejemo se dobro poznatim teškim trenucima. Pored većih krpa snega prolazimo već maltene na početku staze, ali sa pravim

snegom se susrećemo u dolini. Dereze stavljamo na svoje cipele i vijugava zmija odlučnih planinara polako kreće da leluja po snežnim obrisima Prokletija. Nogu pred nogu, čuvenim himalajskim korakom, sve sa dušom u nosu, ali i dalje bez odustajanja. Opasnost staze se pokazuje na samom startu. Ima klizanja, ima padanja niz sneg, srećom bez povreda. Sa još većom pažnjom gledamo jedni druge i koračamo složno. Red snega, red stena, onda mnogo snega i malo stena dok ne dođemo do sajle. Tu smo morali prvo da sačekamo jednu veliku grupu da siđe, da bismo mi krenuli u taj završni uspon. Kao čiode lagano zakačene što vise na kuhinjskom zidu, njišemo se lagano na uskim stenama i čekamo svoj red. Tu su i momci da obezbede i prihvat i zategnu sajlu. Drugarstvo što sve znači opšte je prisutno.

Poslednji deo uspona, samu stenu savladavamo svi bez većih poteškoća i dočekujemo dugo zasluženi odmor na najvišem vrhu Prokletija i najvišem vrhu Albanije. Maja Jezerce nas je primila u svoje okrilje i prosula na pravi način sve bisere ispred naših nogu. Pažljivo ih skupljamo i razgledamo i slažemo u foldere našeg srca gde ćemo ih čuvati zauvek kao neprocenjivu sliku koja krase zidove nekog isto tako poznatog muzeja. Svi oni vrhovi oko nas u daljini što plove ispod oblaka i mame na zagrljaj i dalje čekaju da im dođemo u posetu.

Silazak je podjednako naporan kao i uspon. Sve u svemu nekih 14 sati hoda. Kao i obično nikad kraja. Sa derezama lakše trčimo niz snežne doline. Razbacani kao jesenje lišće uspevamo da se potpuno skupimo tek u samom kampu. Tu su čistači na kraju staze da se pobrinu da se svi vrte odande odakle smo pošli. Silazimo u dolinu Valbone. I dalje ne verujemo gde smo bili. Već iscrpljeni, umorni od celodnevnog hoda, snagu pronalazimo u lepoti oko nas. Još malo i samo malo i uspevamo da se vratimo srećni i zadovoljni u kamp II. Sutradan nas čeka silazak do baznog kampa, tj. kampa I i doline Teth. Svi sa iskeženim zubima, osmesima koji ne silazi sa lica, srećom u kojoj kupamo svoja iscrpljena tela i koja čini da zaboravimo sve poteškoće kroz koje smo prošli. Tonemo u san letnje noći uz zamišljene zvuke harfi i dočekujemo naredno jutro budni i svesni. Konji ovog puta na vreme stižu po tovar, a mi lagano i veselo uz priču i smeh krećemo da silazimo u dolinu. Ostatak dana provodimo u čavrljanju a popodne obilazimo obližnji vodopad u dolini Thet.

Sledeći dan je rezervisan za uspon na Maju Harapit. Čeka nas konstantan uspon i veoma toplo vreme. Psi litalice regularno obeležavaju teritoriju oko naših šatora a i po njima, pa se trudimo da ih ne mazimo previše, no priroda čini svoje. Na nama je da prihvatimo. Ovog puta krećemo direktno iz doline Teth. Lagano

serpentinama kojima nema kraja, krećemo se ka vrhu. Maja Harapit 2217 m, sa vertikalnim zidom visokim 800 m, moćno dominira kao istaknuta stenska foramacija. Deluje iz daljine apsolutno nepenjivo, no preko Pečkog prevoja joj se prilazi sa druge strane i uz vođstvo jednog divnog mešanca Haskija beše izvodljivo za pola grupe koja je krenula gore. Jedan deo grupe je rešio da nekih 300 m ispod cilja ostane. Drugi deo grupe je krenuo u završni uspon. Naletili su na snežnu prepreku koju je bilo malo teže preći, ali su svi uspeali. Naslonjena je bila na oštre stene i imala veliku rupu između. Dalje je grupa nastavila snežnim kuloarom ka vrhu i srećom je ovo pređašnje bilo jedina poteškoća pri daljem usponu. U nastavku staze išlo se strmo preko stena. Mešanac Haskija koji ne stvorio ni iz čega na pola našeg putešestvija, krenuo je u završni uspon sa ovim delom grupe i uspešno im pokazao stazu, jer ista u tom delu nije markirana uopšte. Videlo se da se snalazi na terenu kao riba u vodi. Nastavak staze je išao preko stena, a zatim se prešlo na deo staze koji je mešavina oštrog kamenja i sipara i ona ide samom ivicom litice tj. vertikalnog zida Harapita pa je dodatna opreznost bila neophodna. Staza je dovoljno šioka i bezbedna. Posle sat vremena hoda od onog mesta gde se grupa razdvojila, ova grupacija je uspešno izašla na vrh. Sa njega se pruža divan pogled na Maja Radohines, Maja Jezerce, Maja Popluks i na mnoge ostale znane i neznane vrhove.

Drugi deo grupe je uživao na julsom suncu i čekao svoje drugare da bi se zajedno vratili u dolinu. Silazak je potrajao, jer je bila potrebna dodatna opreznost zbog nečijih načetih kolena ili umora, ali na kraju je cela grupa uspešno završila pohod i isti proslavila u dolini u udobnosti dvorišta u kom smo postavili šatore. Potpuno izbezumljeni utiscima, nismo mogli napričati jedni druge. Druženje se uz smeh i pićence razvuklo do duboko u noć. Sutradan nas je čekao put do Skadra, u koji kratko svratismo, napravismo predah uz kolače i kafu, a zatim nastavismo ka morskoj obali gde smo s radošću utapali svoja iscrpljena tela više sati, pre dogovorenog polaska za Beograd. Puni utisaka, novih poznanstava, nekih vickastih otkrovenja, zadovoljni utočismo u sedišta kombija i krenusmo put Srbije negde oko 10 uveče.

Kao i kada sam se prvi put susrela sa Prokletijama pre više godina, tada sa vrhovima koji su se penjali iz Crne Gore i doline Grebaje, ostadoh zadojena tom posebnom njihovom privlačnošću i neprolaznom lepotom što ne izlazi nikad iz oka posmatrača, kako tada, tako i sada.

JADRANKA BALJAK

„Sistem 2021”

Širom Srbije, u petak 5.11.2021. godine održana je operativno taktička vežba „Sistem 2021”, a specifičnost vežbe je da se ona održala istovremeno u više od 50 gradova i opština uz učešće pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova, Crvenog Krsta Srbije, Vatrogasnog saveza Srbije i subjekta jedinica lokalnih samouprava.

Vežba naše lokalne samouprave, Grada Čačka, održala se u Ovčar Banji i imala je pet segmenata: gašenje požara i spasavanje turista sa planinskih staza, izvlačenje povređenog iz automobila, evakuacija stanovništva iz požarom zahvaćenog područja, kao i povređenog iz tunela, a na kraju je demonstrirana vežba postavljanje mobilne brane u slučaju poplave.

Sve ovo uspešno su realizovali Vatrogasno-spasilačke jedinice Moravičkog upravnog okruga, pripadnici Specijalizovane jedinice civilne zaštite MUP-a, kao i jedinica

opšte namene iz Čačka i Lučana, Crvenog krsta, Hitne pomoći, kao i učenici srednjih škola iz Čačka i Lučana, a području su pružila i javna preduzeća „Vodovod”, „Parking servis”, Turistička organizacija Čačka kao i naš Klub ekstremnih sportova „Armadillo”.

Bila nam je čast da i ovog puta budemo aktivni učesnici vežbe koja prikazuje stepen pripremljenosti svih učesnika u eventualnim vanrednim događajima i situacijama. Učešće u ovakvim vežbama smatramo kao prevenciju i jačanje otpornosti i spremnosti pojedinaca i zajednice za reagovanje na posledice katastrofa, zaštita i spasavanja ljudi, materijalnih, kulturnih i drugih dobara. Ovaj format sinhronizovane vežbe sa preko 8000 učesnika dokaz su da jedinice lokalne samouprave imaju primarnu ulogu u upravljanju rizikom od katastrofa i tu da ulogu podržavaju sve nadležne državne institucije.

PETAR ŠUNDERIĆ

Windbreaker jakne

PHOTO BY THOM HOLMES ON UNSPLASH

Testirane su najbolje muške windbreaker jakne u 2021. od brendova Patagonia, North Face, Smartwool i drugih da bismo našli najbolje karakteristike ovih jakni za vas.

1. Patagonia Houdini

Okvirna cena: 95 €

Dobre osobine: niska cena, jednostavan dizajn, mala veličina kada se spakuje, impresivni DWR sloj (zaštita).

Lošije osobine: nema džep za kapuljaču, tanak materijal, možete da imate osećaj lepljivosti kod intenzivnih aktivnosti.

Težina: 111 g

Materijal: 100% najlon ripstop, DWR sloj

Džepovi: jedan džep (na grudima)

Sigurnosni reflektujući materijal: ne

4. Rab Vital Windshell

Okvirna cena: 88 €

Dobre osobine: puno džepova sa ziperom, lako se pakuje, elastični rub jakne

Lošije osobine: lošiji dizajn kapuljače, DWR sloj lošijih karakteristika

Težina: 133 g

Materijal: lagani najlon

Džepovi: tri džepa sa ziperom (dva spoljna na rukavima, jedan unutrašnji)

Sigurnosni reflektujući materijal: da

2. Black Diamond Distance Wind Shell

Okvirna cena: 125 €

Dobre osobine: najlaganija u ovoj kategoriji, mala zapremina kada je spakovana, veliki džep na grudima.

Lošije osobine: proziran materijal, DWR premaz lošijih karakteristika

Težina: 99 g

Materijal: 100% najlon ripstop, tkani DWR sloj

Džepovi: jedan grudni sa ziperom

Sigurnosni reflektujući materijal: ne

5. Outdoor Research Helium Wind Hoodie

Okvirna cena: 87 €

Dobre osobine: otpornost na habanje, ventilacija ispod rukava

Lošije osobine: lošija vodootpornost

Težina: 142 g

Materijal: 100% pertex diamond fuse (100% najlon ripstop)

Džepovi: jedan džep na grudima

Sigurnosni reflektujući materijal: da

3. Smartwool Merino Sport Ultra Light

Okvirna cena: 115 €

Dobre osobine: dobre ventilacije, slojevi od vune na određenim delovima jakne

Lošije osobine: nedostatak uzica za zatezanje jakne, talasastog dizajna

Težina: 136 g

Materijal: 100% najlon spoljni sloj, 54% merino vuna / 46% poliester unutrašnji sloj, DWR premaz

Džepovi: jedan džep (na grudima)

Sigurnosni reflektujući materijal: da

6. Ortovox Merino Windbreaker

Okvirna cena: 97 €

Dobre osobine: vuna/najlon tkanje, dobra zaštita od vetra, veliki džep na grudima

Lošije osobine: velika kada se spakuje, skupa, nestandardnog dizajna (ne pristaje svima)

Težina: 156 g

Materijal: 55% Merino vuna / 45% najlon, DWR zaštitni sloj

Džepovi: jedan džep na grudima

Sigurnosni reflektujući materijal: da

PHOTO: LOGGA WIGGLER - PIXABAY

7. Arc'teryx Squamish Hoody

Okvirna cena: 140 €

Dobre osobine: dobrog dizajna, rastegljiv materijal koji dobro diše,

Lošije osobine: veoma skupa, nije dobra za ekstremije vremenske uslove, "zadržava" mirise tokom vremena

Težina: 136 g

Materijal: 100% najlon, DWR zaštitni sloj

Džepovi: jedan džep (grudni)

Sigurnosni reflektujući materijal: da

8. Salomon Agile Full-Zip Hoodie

Okvirna cena: 88 €

Dobre osobine: dobro diše, velika otpornost na vodu, dobrog dizajna i udobna.

Lošije osobine: nema džep za pakovanje, specifičnog dizajna (ne pristaje svima dobro).

Težina: 159 g

Materijal: 100% poliester - gornji deo, 88% poliester / 12% elastane donji deo jakne

Džepovi: dva džepa sa ziperom

Sigurnosni reflektujući materijal: da

9. Black Diamond Alpine Start Hoody

Okvirna cena: 145 €

Dobre osobine: udobna, osećaj kao da nosite softshell jaknu, dobrog dizajna, velika kapuljača dizajnirana za olujno vreme.

Lošije osobine: veoma skupa, relativno teška, zadržava mirise.

Težina: 207 g

Materijal: rastegljiva tkanina: 93% najlon, 7% Elastane, Schoeller Eco-Repel Bio DWR sloj

Džepovi: jedan džep (grudni)

Sigurnosni reflektujući materijal: ne

10. KUHL Parajax

Okvirna cena: 95 €

Dobre osobine: voodootporni šavovi, mrežasti deo na leđima za ventilaciju, džepovi na rukavima sa ziperom.

Lošije osobine: previše uski dizajn koji sprečava prirodnost nekih pokreta

Težina: 142 g

Materijal: 100% 12D najlon ripstop

Džepovi: dva džepa na rukavima

Sigurnosni reflektujući materijal: da

11. The North Face Flyweight Hoodie

Okvirna cena: 70 €

Dobre osobine: pristupačne cene, mrežasti deo na leđima za ventilaciju, veliki džepovi na rukavima sa ziperom.

Lošije osobine: relativno teška, manje voodootporna

Težina: 215 g

Materijal: 100% reciklirano poliestersko tkanje sa DWR završnim slojem

Džepovi: dva na rukavima

Sigurnosni reflektujući materijal: ne

12. Columbia Flashback

Okvirna cena: 36 €

Dobre osobine: pristupačne cene, veliki džepovi na rukavima i kapuljača

Lošije osobine: gužva se na malo jačem vetru, manjak detalja na jakni

Težina: 162 g

Materijal: voodootporni poliester

Džepovi: dva na rukavima

Sigurnosni reflektujući materijal: ne

Stara Planina i Prokletije

U sedmoj skajraning sezoni Srbije i Crne Gore održane su dve trke. Kovid mere nisu dozvolile da se realizuju ceo kalendar ali je zato nebeska trkačka zajednica imala priliku da opet nakon dužeg vremena trči na ozbiljnim stazama sa jakom konkurencijom

Najveća trail trka Srbije održana na Staroj planini

Nakon godinu dana pauze, park prirode Stara planina po osmi put bio je domaćin najveće planinske trke u Srbiji. Sportska manifestacija „Ultra trail Stara planina” održana je u 5. juna 2021. godine na teritoriji opštine Knjaževac i Pirot. Blizu 500 takmičara iz 20 zemalja (i to pod kovid uslovima putovanja), govori da je ova manifestacija potvrdila epitet najbitnijeg događaja za aktivan turizam Srbije. Staze dužine 13, 34 i 64 km dočekale su nebeske trkače i pokazale im najlepše vrhove po kojima nose nazive Sky Trail Babin zub, SkyRace Dupljak i Ultra trail Midzor. Planirana je i distanca od 99 km ali je organizator na preporuku zdravstvenih radnika, ukinuo ovu trku kako ne bi ugrozio imuni sistem trkača i volontera, obzirom da ova trka traje skoro 24 časa. Bezbednost je uvek na prvom mestu, pogotovo u planini iznad 2000 m.

Na 64 km, trkači su pokazali veliki takmičarski duh, solidarnost na stazi i želju da završe trku. Ova staza je omiljena, tu je i bio najveći broj učesnika na startu kod Gondole. Ukupan uspon je iznosio 2650 m što je omogućilo učesnicima da drže dobar tempo.

Divlja, nepristupačna, sa mnoštvom vidikovaca ostavlja jak utisak na svakog takmičara. Dolazak takmičara iz zapadne Evrope pokazuje da kvalitetni trkači prepoznaju potencijale za trail i skyrunning u našoj zemlji, kao i da je staza vrlo atraktivna.

Najbrži na ovoj stazi bio je **Martin Jor** iz Češke sa vremenom 6 sati i 44 minuta, iza njega **Duško Momić** iz Bukovca sa 16 minuta zaostatka i **Goran Radovanović** koji je stazu prošao za 7 sati i 37 minuta.

Najbrža u ženskoj konkurenciji bila je **Tatjana Jovanović** sa vremenom od 8 sati i 15 minuta. Drugo mesto zauzela je **Ivana Cenerić** sa vremenom 8 sati i 57 minuta, dok je trećeplasirana bila **Ana Lukić** koja je kroz ciljnu kapiju prošla u 16 časova, za 9 sati od starta. Ovde treba posebno izdvojiti najstarijeg učesnika ovogodišnjeg izdanja „Ultra kleke” **Ivana Živkovića (70)** koji je stazu prešao za 13 sati i 15 minuta. Rezultat i primer za svako poštovanje.

Video možete pogledati na sledećem linku:

<https://www.youtube.com/watch?v=3l6Xh6l7fHc>

Na trci od 34 km bilo je puno odustajanja, mnogi nisu pristupili ozbiljno pripremama i opisu staze. Sama najava je jasno ukazivala da je ruta svetskog formata za skajraning, sa ostrim limitima. Tehnička, sa puno uspona i promena. Popeti 2300 m uspona u ovoj kilometraži, sve govori.

Prvi se na cilju kod Gondole na Jabučkom ravništu pojavio **Dušan Bazić** sa Kopaonika sa vremenom od 4 sata i 14 minuta, drugoplasirani je bio **Aleksandar Kirkovski** iz Makedonije sa minutom zaostatka, dok je trećeplasirani **Nikola Ilić**, zabeležio vreme od 4 sata i 18 minuta. Podium se popunio u roku od četiri minuta, što govori da je na ovoj distanci bilo vrlo dinamično. Najbolje rezultate u ženskoj konkurenciji zabeležila je **Ivana Živković**, sa vremenom od 5 sati i 18 min. Drugo mesto zauzela je **Lidija Radulović** sa vremenom 5 sati i 24 min, dok je trećeplasiranoj **Mariji Đorđević** bilo potrebno 5 sati i 27 minuta da stigne do cilja. Sjajan performans i kod dama, oštra borba i male razlike u ciljnoj ravni.

Najkraća staza, od 13km i 750m uspona je dovela puno novih učesnika, koji su se po prvi put oprobali u skajraningu. Kratka ali vrlo dinamična staza, sa

jasnim pravilima. Ipak, u tako maloj kilometraži su mogli videti svu lepotu Stare planine, našeg najdužeg planinskog venca.

Prve na cilj stižu sestre **Sladana i Ivana Zagorac** i to u generalnom plasmanu, za sat vremena i 32 minuta. Iza njih se pojavljuje **Milan Bečejski** sa zaostatkom od 7 minuta i odnosi pobedu u muškoj konkurenciji. Dok iza njega stiže **Ognjen Radulović** za sat vremena i 41 minut, pa sjajni Miloš Tomić koji ima samo 14 godina, sa odličnim vremenom od sat i 45 minuta. Ovaj primer treba posebno istaći, veliki su rezultati ispred mladog Miloša, potencijal je očigledan.

Kod dama, treće mesto zauzima **Maja Simić**, iza sestara Zagorac za sat i 43 minuta.

Uspešno je završeno još jedno izdanje trail trke na Staroj planini, koja postaje nezaobilazni događaj u svetu planinskog trčanja i privlači sve veći broj učesnika promovišući potencijale koje ova planina nudi za avanturizam i aktivan odmor. Kao izuzetan događaj za razvoj sporta i turizma, Ultra trail Stara planina, dobila je podršku Turističke organizacije Srbije.

Svetski format skajraninga na Prokletijama

Nacionalni park Prokletije je 14. avgusta 2021. godine na teritoriji opštine Gusinje ugostio blizu 300 takmičara iz 18 zemalja. Ta informacija govori da će ova manifestacija ubrzo postati najveći outdoor događaj Crne Gore. Trka koja se spremala dve godine. Pandemija je pomerila premijerno izdanje, ali je omogućila organizatorima da pripreme teren i logistiku za najlepšu i najatraktivniju stazu Balkana. U organizaciji Skyrunning asocijacije Serbia & Montenegro i Turističke organizacije Gusinje uspešno je realizovana prva sertifikovana staza za svetski kup u skajraningu. Staze dužine 30 i 50 km sa puno vertikalnog uspona i spusta dočekale su nebeske trkače i pokazale im najlepše vrhove divljih i neistraženih Prokletija iznad 2000 metara.

Na 50 km trkači su pokazali veliki takmičarski duh i upornost. Ova staza je ozbiljna sa puno tehničkih

deonica, ukupan uspon je iznosio neverovatnih 4400 m, svrstavajući je u svetsku porodicu nebeskog trčanja. Divlja, nepristupačna, sa mnoštvom vidikovaca ostavlja jak utisak na svakog takmičara. Dolazak takmičara iz zapadne Evrope pokazuje da kvalitetni trkači prepoznaju potencijale za aktivan turizam, trej i skajraning u Crnoj Gori. Najbrži na ovoj stazi bio je **Danijel Krstulović Opara** iz Hrvatske sa vremenom 8 sati i 19 minuta. Iza njega **Dušan Bazić** sa Koponika sa sat vremena zaostatka i **Džeremi Lang** (Jeremy Lang) iz Velike Britanije koji je stazu prošao za 9 sati i 48 minuta. Treba napomenuti da je trkač iz Francuske Timote Debiki (Timothée Debicki) stigao drugi na cilj, ali je diskvalifikovan zbog nedostatka obavezne opreme. Najbrža u ženskoj konkurenciji bila je **Miluša Bošković** iz Kotora sa vremenom od 10 sati i 8 minuta. Drugo mesto zauzela je **Zrinka Deur Šarić** iz Splita sa vremenom 10 sati i 52 minuta,

dok treće mesto dele **Nela Lazarević i Marija Kostić** koje su kroz ciljnu kapiju prošle za 12 sati i 50 minuta od starta.

Na trci od 30 km prvi se na cilju u Gusinju pojavio **Pavle Varinac** iz Beograda sa vremenom 4 sata i 10 minuta. Drugoplasirani je bio **Srđan Mate** sa 14 minuta zaostatka, dok je trećeplasirani **Željko Radović** zabeležio vreme 4 sata i 29 minuta. Najbolje rezultate u ženskoj konkurenciji zabeležila je **Tatjana Jovanović** sa vremenom 5 sati i 35 min. Drugo mesto zauzela je **Estel Vensan** (Estelle Vincent) iz Francuske sa vremenom 5 sati i 54 min, dok je trećeplasiranoj **Lidiji Radulović** bilo potrebno 6 sati da stigne do cilja.

Organizator se posebno zahvaljuje opštini i Turističkoj organizaciji Gusinje, što su prepoznali potencijal i odlučili da na najbolji način iskoristi svoje prirodne kapacitete.

Sledeće izdanje će se održati 13. avgusta 2022.

MARKO NIKOLIĆ

Video možete pogledati na sledećem linku:

<https://www.youtube.com/watch?v=yCtffDV14R4>

Prva decenija „sirca“ – MTB skup u Žakovu/Trebinje

Deseta MTB trka „Za sirac sira“ održana je u selu Žakovo, oko 25 km sjeverozapadno od Trebinja, 18. jula 2021. godine.

Pored jubileja, trka je donijela je čitav niz novina, pa da krenemo redom:
Početkom ove godine formiran je Biciklistički klub „Vučji zub“ – Trebinje, koji je od nekadašnje biciklističke sekcije istoimenog planinarskog društva preuzeo organizaciju trke. Obzirom da dva člana kluba – Petar Spaić i Miloš Bodioga uspješno nastupaju u MTB Premijer ligi BiH, klub je konkurisao i dobio organizaciju trke Premijer lige dana 23. maja 2021. godine. Međutim, zbog događaja sa korona virusom, uslijedila je odluka da se trka otkáže i ostavi za neko bolje vrijeme. Posle popuštanja mjera na sjednici Biciklističkog saveza BiH odlučeno je da se klubu povjeri organizacija MTB XCO trke za državno prvenstvo BiH u novom terminu – 18. jula 2021. godine. Vrijedni domaćini su odmah prionuli na

posao kako bi događaj protekao u najboljem redu. Da bi se održala tradicija, u klubu je odlučeno da se uoči trke za državno prvenstvo održi amaterska trka „Za sirac sira“ u starom formatu.

Trka je održana na ranije (broj 55. i 73.) opisanoj kružnoj stazi dužine 4200 metara, koja je za ovu priliku maksimalno pripremljena, očićena i obilježena. Nekolicina takmičara je u Žakovo dolazila i u danima uoči trke, kako bi se upoznali sa stazom i odvezli koji krug.

U nedelju ujutro takmičari su od ranih sati počeli da pristižu u Žakovo, slijedile su prijave i registracija, obilazak staze za one koji to nisu ranije uradili, uređenje ekipnih boksova, priprema bicikala...

U masi biciklista i gledalaca na startnom platou našao se i zanimljiv gost – Stefan Šafner, biciklist iz Njemačke. Čovjek je to jutro pedalao od Trebinja ka Ljubinju i dalje Mostaru, pa je, primijetivši koncentraciju biciklista i bicikala, svratio i ostao do kraja trke.

U uvodnom dijelu, malo prije 11 časova, sa starta trke klasičnog – amaterskog „sirca“ krenuli su mlađi takmičari do 15 godina, podijeljeni u dvije starosne kategorije. Ove kategorije vozile su na prilagođenoj – kraćoj stazi, uz obezbjeđenje - pratnju starijih takmičara, što je omogućilo da svi uspješno izvezu trku. Uslijedila je zatim seniorska trka – tradicionalni „Za sirac sira“, vožen je jedan krug, a prva tri mjesta

osvojili su članovi kluba domaćina Srđan Domazet, Vlado Ružić i Mitar Miljković.

Program je nastavljen zvaničnim trkama u ukupno devet kategorija. Takmičari su svojski zapinjali, dajući sve od sebe kako bi sebi i klubovima obezbijedili bolje pozicije i veći broj bodova. A nije bilo nimalo lako voziti po hercegovačkom kamenjaru na temperaturi koja se približavala četrdesetom podioku. Ne zna se da li je trebalo više snage za uspon u prvom dijelu staze, gdje su na pojedinim mjestima takmičari gurali svoje metalne ljubimce, ili koncentracije za spust i vožnju između kamenih suhozida tek malo širih od širine pedala i upravljača, silazak niz kamenite stepenike. Kraći - ravni dio

staze između uspona i spusta uglavnom je korišten za popravljavanje vremena. Viđeno je svega što ovaj sport čini tako atraktivnim – vrtoglavih spustova na pojedinim dionicama, skokova, otklizavanja, silazaka niz kamene kaskade maltene puževom brzinom; na momente se za takmičarima dizao oblak prašine kao da nastupa konjica u punom trku; bilo je i nekoliko padova i nalijetanja na kamene zidove, ali, srećom bez težih posljedica. Inače, meteorolozi su za subotu popodne i nedelju najavljivali zahlađenje, čak i olujno nevrijeme sa kišom; ali su ovaj put pogriješili. Doduše, pitanje je koliko bi najavljeno osvježanje pomoglo takmičarima, jer bi se u slučaju kiše morali boriti sa mokrom kamenom podlogom na spustu, klizavom kao led.

Kod muškaraca, u najjačoj konkurenciji - seniori voženo je šest krugova (25,2 km) - u kategoriji „Elite“ pobjedu je odnio Vedad Karić iz BK „Rotacija spin“ Zenica vremenom 1:30:25 sati; a u kategoriji „U 23“ Siniša Lukić – BK „Kozara“ Prijedor vremenom 1:32:20 sati. Takmičari kluba domaćina su postigli zapažene rezultate – Miloš Bodišević je u kategoriji „Elite“ bio treći, Petar Spaić u kategoriji „U 23“ drugi. Nekoliko dana posle trke, Petar Spaić je pozvan u reprezentaciju BIH kao takmičar, a Miloš Bodišević kao gost; za predstojeća takmičenja - balkansko i evropsko prvenstvo. Takođe, u sedmici nakon „sirca“ Petar Spaić je postao državni prvak u kategoriji „cross country maratoon“.

U ženskoj konkurenciji, pobjedu je odnijela Lejla

Tanović, članica KBB „Puls“ Sarajevo. Četverostruka prvakinja Balkana i 12. na svjetskoj rang listi i pored pada u gornjem dijelu staze, nije dala konkurenciju nikakve šanse i ubjedljivo je osvojila 15. naslov državnog prvaka.

U ostalim kategorijama, prva mjesta su zauzeli Ivan Soldo BK „Široki“; Anes Čehajić - BBK „Daj krug“; Emel Ljubuškić - KBB „Puls“; Dragana Matić - BK „Ljubuški“; Irvin Hušić - BK „Faust Vrančić“; Toni Odak - BK „Široki“; Blagoje Rosandić - BK „Leotar“; a u trci XCO lige amatera Uroš Sarić - Trebinje; Grgur Babić - Vitez; Armin Berbić - Kladanj i Emina Salihović - Kladanj. Od domaćih takmičara, bodove je trećim mjestom u kategoriji „Master A“ osvojio i Janko Gašić - BK „Leotar“.

Ukupno je učešće u takmičenju uzelo (sa amaterima) 70 biciklista iz 15 klubova. Takmičenje je proteklo u najboljem redu, dežurna medicinska ekipa nije imala ozbiljnijih intervencija. Po završetku takmičenja uslijedilo je proglašenje pobjednika koji su uz ostale prigodne nagrade dobili i kolut (sirac) autohtonog domaćeg sira, a takmičarke i buket domaćeg smilja. Uz zahvalnicu, sir je za uspomenu i degustaciju (dug je put!) dobio i gost iz Njemačke, koji je produžio ka Mostaru. Sigurno da će imati o čeme da priča kad se vrati kući.

BK „Vučji zub“ se pokazao kao dobar domaćin i organizator, učesnici trke i predstavnici BS BiH dali su pozitivne ocjene. Takmičari su se pohvalno izrazili o stazi, ocjenjujući je uglavnom kao zanimljivu i dosta zahtjevnu. Ostaje utisak da nisu očekivali baš ovakav kamenjar. Događaj je i medijski adekvatno praćen. Sad, kad je „led probijen“, realno je očekivati da Žakovo ubuduće redovno bude poprište sličnih takmičenja. A dotle – uživajte u pedalanju!

MIROSLAV KOVAČEVIĆ

FOTO: SLAVENKO VUKASOVIĆ; PREDRAG MUČOVIĆ, ŽARKO – ŽIKA BUDINIĆ; MIRKO LUČIĆ; MIROSLAV KOVAČEVIĆ

1037 KM BICIKLISTIČKIH I PEŠAČKIH RUTA KROZ SRBIJU

Katarina Haberli

Kategorija: ATLASI I VODIČI
Autor: Katarina Haberli
Težina specifikacija: 0.5 kg
Pismo: Latinica
Povez Broš
Godina: 2020.
Format: 23x23
Strana: 214
Izdavač: KOMSHE

Detaljno opisanih 36 planinarsko-pešačkih i biciklističkih ruta po Srbiji. Svaka ruta ima svoju prilagođenu mapu i qr kod uz pomoć kog se ta mapa može preuzeti na mobilni telefon i samim tim omogućava korisnicima da ostanu na pravoj ruti tokom planinarenja.

knjizare-vulkan.rs

PLANINE I VRHOVI BALKANA

Tomica Delibašić

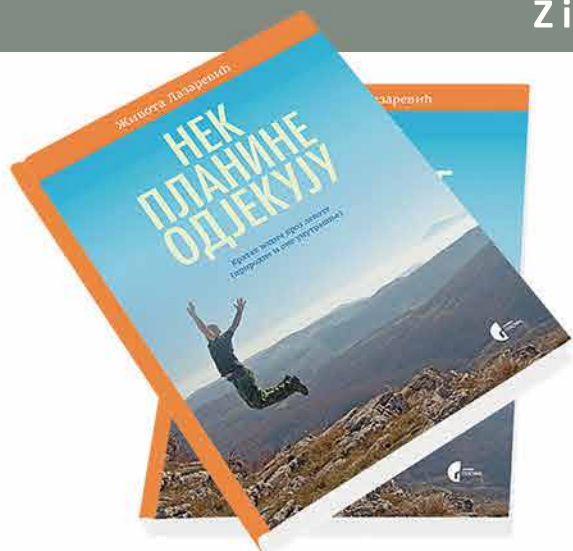
Kategorija: Vodiči i mape
Godina izdanja: 2020.
Broj strana: 688
Pismo: Ćirilica
Povez: Tvrd
Format: 28 cm
Izdavač: Službeni Glasnik
Saizdavaštvo sa Planinarskim savezom Srbije

Prvi sveobuhvatan opis 101 planine na prostoru Balkana. Pored opisa 48 planina Srbije, tu su i ostale planine Dinarida i drugih masiva Balkana u Crnoj Gori, BiH, Hrvatskoj, Sloveniji, Makedoniji, Albaniji, Bugarskoj i Grčkoj. Dati su svi značajni prirodno-geografski i kulturno-istorijski podaci na osnovnu obimne literature (234 rada), zatim opisi staza i uspona na svaku planinu iz iskustva autora, sa izborom odličnih fotografija. Autor je poznati planinar i licencirani vodič, doktor pravnih nauka, (autor više knjiga iz oblasti prava, od kojih je dve objavio Službeni glasnik).

delfi.rs

NEK PLANINE ODJEKUJU

Života Lazarević

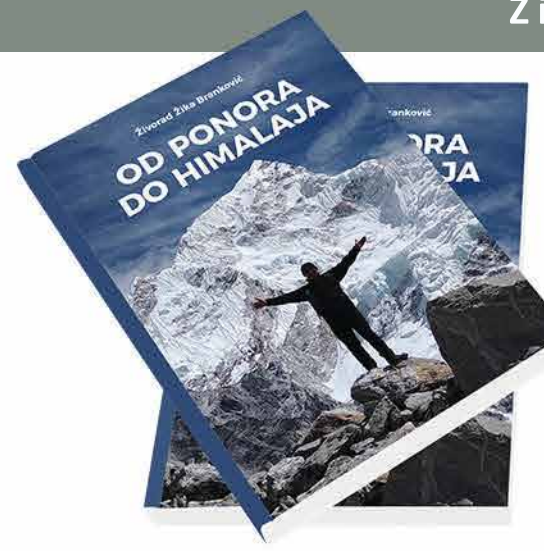
Kategorija: GEOGRAFIJA
Autor: Života Lazarević
Težina specifikacija: 0.5 kg
Izdavač: SLUŽBENI GLASNIK
Pismo: Ćirilica
Povez Broš
Godina: 2020.
Format: 17x24
Strana: 179

Knjiga o životu, putovanjima, planinarstvu i lepotama u nama i oko nas; pisana perom i iskustvima Živote Lazarevića, planinara i vodiča; sa više od stotinu fotografija prelepih predela. Prve lekcije planinara: - u planini su svi jednaki; - ne persiraj u planini; - diskretno pomози starijem; - ne juri da budeš prvi; - osvrni se preko ramena na one koji su iza tebe u koloni;

knjizare-vulkan.rs

OD PONORA DO HIMALAJA

Živorad Branković

Autor: Živorad Branković
Težina specifikacija: 440 g
Izdavač: Živorad Branković uz podršku Planinarskog saveza Srbije
Pismo: Latinica
Povez: mek
Godina: 2020.
Format: 16,5x23,5
Strana: 144

Žika Brankovića je čovek koji je POBEDIO RAK i popeo se na neke od najviših planinskih vrhova. Autor je knjige „OD PONORA DO HIMALAJA”. Kupovinom knjige učestvujete u humanitarnoj akciji. Sav prihod od prodaje knjiga biće doniran NURDOR-u, Nacionalnom udruženju roditelja za decu obolelu od raka.

Knjigu „Od ponora do Himalaja” po ceni od 600,00 dinara, možete da kupite naručivanjem na: zivbrankovic@gmail.com ili slanjem SMS-a na broj 065/4271000

TAJNE NACIONALNOG PARKA SUTJESKA

Ko je prošao kroz cijelu Perućicu, posljednju prašumu u Evropi, a ko nestao u njenim bespućima? Šta se desilo sa Njemcima 1943. godine?

Ko je prošao kroz cijelu Perućicu, posljednju prašumu u Evropi, a ko nestao u njenim bespućima? Šta se desilo sa njemačkom SS jedinicom u junu 1943. godine, tokom bitke na Sutjesci? Kako je završilo putešestvije kroz planinu Zelengoru mladog francuskog biologa Benoa Martena, prije gotovo deset godina? Koje životinje i biljke obitavaju u ovom jedinstvenom eko rezervatu na evropskom kontinentu, površine višoj od 52 hiljade hektara i koje su u međuvremenu nestale? Zašto su umjesto satelitstkih snimaka i vremenskih prognoza, u Nacionalnom parku Sutjeska, za planinare i ljubitelje prirodnih ljepota pouzdanija narodna vjerovanja?

Ovo je samo dio pitanja i dilema sa kojima se sreću i koje postavljaju putnici namjernici u NP Sutjeska i koji iz dana u dan, pojačavaju interesovanje za ovaj, jedinstveni prirodni dragulj u srcu Evrope, koji u svom središtu, pored ostalih znamenitosti, ima i prašumu Perucicu, posljednji, najočuvaniji prirodni rezervat na evropskom kontinentu.

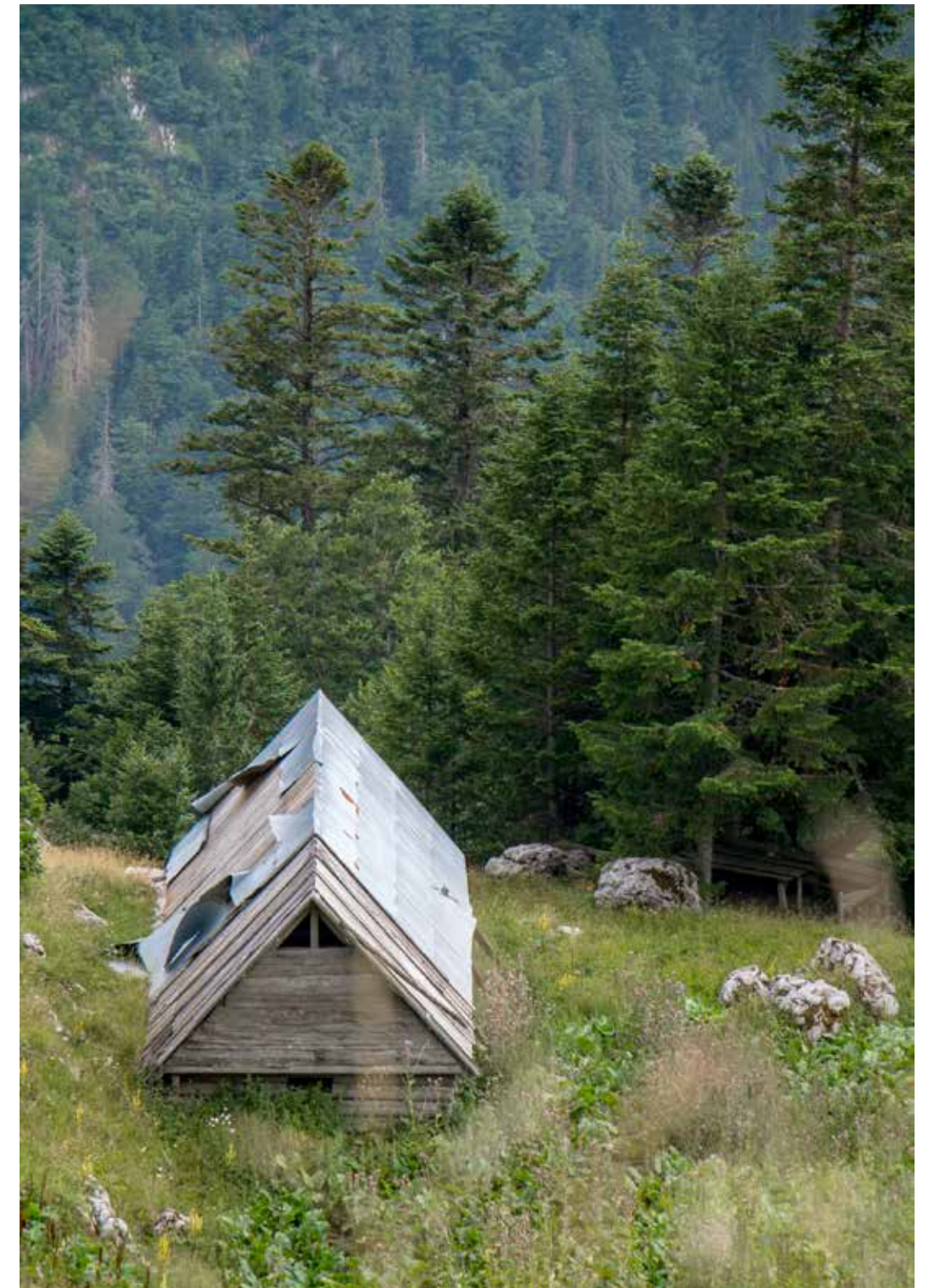
I sam **Rafting centar Drina-Tara** bilježi sve veće interesovanje turista sa svih kontinenata za NP Sutjeska i njegove ljepote. Broj zainteresovanih za pješačke ture i safari kroz Perucicu, Maglič i jezera Zelengore, samo ove sezone, povećan je za oko 60 odsto!

NEPROHODNOST PRAŠUME PERUĆICE

Perućica je, ističu prirodnjaci, posljednja očuvana prašuma na evropskom kontinentu, nastala prije oko 16,5 hiljada godina, na obodu lednika. Površina joj je oko 16 kvadratnih kilometara, ovalnog je oblika i uklještena je u procijepu između obronaka Volujaka, Magliča i Zelengore. U njenom središtu je i veličanstveni vodopad Skakavac, visok 80 metara, koga napaja lednik Volujaka. Sa Dragoš Sedla, kroz prašumu, vodi 250 metara duga staza do vidkovca, odakle se pruža bajkovit pogled na vodopad i prašumu, za koju se vjeruje da u oko 90 odsto njenog prostranstva, ljudska noga nikad nije kročila. Stabla bukve, crnog i bijelog bora, graba, javora i jasena su visoka i preko

60 metara i to su, po podacima prof. dr Radomira Lakušića, najviša izmjerena stabla drveta u Evropi. Primjera radi, stazu do vodopada Sakakavac, dugu oko 900 metara, kroz bespuće Perućice, nemoguće je savladati ispod dva sata hoda i prave avanture!

Najstarija svjedočanstva govore da je Perućica, zvanično prvi put otkrivena 1886. godine, prilikom „taksacije“, odnosno doznake šume za sječenje, na obodu Dragoš Sedla. Kad su šumari i tadašnji inženjeri neoprezno, malo dublje ušli u šumu ispod Dragoša, ugledali su stabla kakva nikad u životu ranije nisu vidjeli. Izvršena su mjerenja stabala smrče, koja su pala od starosti i bolesti. Smrče su bile dugačke nevjerovatnih 64,5 metra, sa promjerom od dva metra na panju.

Kamene urvine i provalije Perućice, obrasle gustom šumom, na prostoru dugom šest i širokim oko tri kilometra, nisu prohodne, jer je ulazak u prašumu strogo zabranjen bez vodiča. Postoje dvije staze kojima idu moderni ljubitelji prirode sa vodičem: jedna do vodopada Skakavac, a druga Dragoš Sedlo – Suha. Planinarske markacije kroz Perućicu nema, jer je ovdje bujna vegetacija. Ogromno je isparavanje, skoro svakodnevno grije sunce i pada kiša. Urbana legenda kaže da prašumu Perućicu nikad niko obišao nije. Zbog gustine šume i polumraka koji vlada u unutrašnjosti, putnik se stalno vrti u krug.

Ipak, Perućicu je kao svoj džep, poznao izvjesni Rašević, koji je živio prije oko stotinu godina, na obodu prašume, pripovjedaju mještani Tjentišta. U vrijeme Austrogarske aneksije BiH, na ivici prašume živjelo je nekoliko srpskih porodica-nomada, koji su stoku napasali na obroncima Volujaka. Ovce, konje i goveda, do planine Volujak, koja se izdiže iznad Perućice, morali su goniti kroz srce prašume, samo njima znanima stazama i bogazama i vraćati se njima nazad. Današnji potomci nekadašnjih nomada tvrde da su put kroz prašumu, nepogrešivo znali konji, koje bi sa tovarom pustili naprijed i prema svjedočenju, nikada niko, nije zalutao u jedinoj evropskoj prašumi.

Ipak, neko jeste. Kada je na prostoru između planina Zelengore, Maglića i Vučeva, od 15. maja do 15. juna 1943. godine vođena legendarna bitka na Sutjesci protiv njemačkih okupatora, partizanske jedinice, sa ranjenicima i bolnicom u pokretu, zaustavili su se na Dragoš Sedlu, u neposrednoj blizini prašume. Na tom mjestu Nijemci su izvršili nezapamćeni zločin-likvidirali su ranjenike i bolničko osoblje. Jedna od rijetkih preživjelih učesnica tog pakla, rodom sa Korduna, evocirajući uspomene na Bitku na Sutjesci, ispričala je 1985. godine, kako je u junu 1943. godine, poslije masakra nad partizanskim ranjenicima, jedna elitna SS njemačka jedinica, veličine voda, neoprezno ušla u zapadni dio Perućice i iz nje nikada nije izašla.

IZVOR: RAFTINGTARA.COM

U limbu između sporta i pokreta

O planinarskom sportu i ekološkim protestima

Ako vam podnaslov teksta smrdjucka na politiku, u pravu ste. Ne bojte se, neću skupljati sigurne glasove! Ovo je tema o odnosu ekologije i planinarskog sporta, i jednom pokretu koji traži da bude vođen.

KRATAK UVOD U PRIČU

Još je čika Platon rekao za čoveka da je zoon politicon, tj politička životinja, odnosno da su sve oblasti života prožete političkim delovanjem. Iako ih često uzimamo zdravo za gotovo, zakone koji uređuju pojedinačne sportske oblasti, pristupe zaštićenim dobrima, pa i vizni/granični režim, koji nam olakšavaju ili otežavaju bavljenje našim aktivnostima, donele su neke političke institucije kao deo šire agende i strategije. Uostalom, već smo otvarali neke teme u smislu važećih zakona i propisa, ali na njih smo se izgleda navikli pa su stvari koliko-toliko mirne.

Velika gužva koja je podstakla ovaj tekst krenula je naizgled sama od sebe, kao spontani bunt stanovnika Stare planine protiv MHE, zatim se nastavilo sa Eko ustankom protiv zagađenja

vazduha, pokretu protiv Rio Tinta, Odbranimo šume Fruške Gore, da ne nabrajam dalje. Koga je iznenadila masovnost, dovoljno je da pogleda malo ko su ti Zeleni u vladi Nemačke, pa da mu postane jasno koliko je ekologija ozbiljna i društvena i politička stvar. Uglavnom, ekološki protesti ovih dana intenzivno drmaju Srbiju, ljudi su na ulicama, a planinari se pitaju na kojoj strani barikade stoji njihov matični Savez.

PREKLAPANJE POKRETA

Najkraće rečeno, profil tipičnog učesnik protesta za ekologiju, trebalo bi i ciljne grupe Outdoor sportova apsolutno se preklapaju - ljubitelj prirode, aktivan, sa voljnim momentom i (kakvom takvom) fizičkom spremom. I zato onda ne treba da čudi što se neki isti ljudi nalaze na oba mesta, u outdooru i EKO pokretima. Koliko je zapravo veliko ovo preklapanje nije teško pogoditi, ali u svrhu političke korektnosti i nedostatka statistike, zadovoljićemo se time da je broj učesnika EKO protesta u članstvu Planinarskog Saveza dovoljno veliki da ne bi smeo biti zanemaren.

AKO NISI SA NAMA PROTIV NAS SI!

Na ovu, ne baš slatku krilaticu, se uglavnom svodi sve na Balkanu, naši VS njihovi. Članovima Saveza koji su se deklarirali kao EKO, izabrali su svoje „naše“, očekujući da se i svi ostali njima bliski stave na „pravu“ stranu, a čutanje Saveza podstaklo je revolt, prozivke, FB, a i javna prozivanja Saveza koji je odlučio da, što se njega tiče, cela ova ekološka ujdurma uopšte i ne postoji. Ekološka dešavanja se ne komentarišu, a članovi, pa i klubovi sa sve zastavama koji se na protestima i pojave, nisu relevantni.

ILI JESI ILI NISI!

Pokret. Planinarski pokret. Skupštine, obraćanja, javni nastupi, celokupnoj upravi Planinarskog Saveza su puna usta Planinarskog Pokreta, traži se učešće u turističkoj ponudi, širenje planinarstva van članstva u građanstvo. Samim tim je ograda po pitanju ekologije da je PSS pre svega sportska institucija koja se ekologijom ne bavi, problematična. Planinarski pokret se oduvek zalagao za očuvanje prirode, te

bi se pretendenti za njegovo vođstvo morali, makar deklarativno pobuniti zbog uništavanja prirodnih lepota u ime progressa. Štaviše, držanje toga da je PSS prevashodno sportska institucija, dovodi u pitanje pretenzije istog prema planinarstvu kao pokretu. Pri tom ne mislim da je PSS trebao da svoje članstvo pozove na ulične proteste, ali je neka vrsta deklaracije o podršci ekologiji, borbe kroz peticije,

primedbe na prostorne planove, i ostale metode institucionalne borbe i podrške bila očekivana. Rukovodstvo nije uradilo ono što je članstvo želelo, u staroj komunističkoj terminologiji, ovo se zvalo „otuđivanje od baze“.

Znam da većina ljudi na pozicijama u PSS privatno podržava ekološke proteste, ali PSS kao kolektivno telo je svojim (ne)delovanjem, u ime „sportskosti“, za neke od svojih članova ostao obeležen kao izdajnik ideje planinarskog pokreta i borbe za netaknutu prirodu. PSS je, za njih, odbio da bude „naš“ i postao „njihov“.

DA LI SPORT IMA PRAVO DA ĆUTI

Planinarstvo je sport kome konstantno uništavaju sportske terene. Čovek se širi na račun prirode a planinarski sportski tereni stradaju u procesu-razrovanje staze, ograde, posečene šume... Mislim da nema mnogo sportskih saveza koji ovako glasno čute na činjenicu da im sportske terene ruši ko stigne - seljaci, šumokradice, vlasnici ilegalnih vikendica, zemljoposjednici, industrijalci... OK, većina sitnih „upada“ i prepreka se da relativno lako zaobići, ali gde se pojavi veći eksploatacioni objekat, planinarski

tereni nestaju. Pogledajte sliku jalovišta, pa mi recite da li biste tamo planinarili.

Dakle, sa čisto sportske strane PSS ima ne pravo, nego obavezu da se pobuni na uništavanje svojih sportskih terena. Bager ruši naše stadione, a nereagovanje Saveza šalje poruku onima koji ruše da je to, što se nas tiče, skroz OK.

LAKO JE TUĐIM GLOGINJE MLATITI

Nije tajna da je PSS kao sport druge kategorije u nezavidnom položaju. Finansijski dosta zavisi od direktnih i indirektnih budžetskih davanja, kao i dobre volje različitih institucija, te je izbegavanje konfrontacije i spuštanje lopte na svim nivoima univerzalni odgovor Saveza na svaku potencijalno zapaljivu situaciju. Brojnost članstva je premala, broj uticajnih simpatizera skroman, te mnogo prostora za pritisak na institucije nema. Štaviše, (uticajni) delovi turističkog lobija bi da planinarstvo ugraju pod svoje okrilje zarad profita, pa nelagodno primirje ne bi bilo zgodno prekidati jalovim talasanjem. Sve u stilu onog narodnog „ne može šut sa rogatim“.

Za razliku od EKO pokreta, Planinarski Savez i planinarstvo uopšte, ima šta da izgubi - status sporta, privilegije u pogledu organizovanja

aktivnosti, upravu nad preostalim sportskim objektima, sve što su planinari gradili preko 100 godina. Na tom stogodišnjem kursu su i ovi EKO protesti, samo kratkotrajna novotarija. Ali da li su?

POSLEDICE PO REPUTACIJU

„Ja ću moj dan planina sutra obeležiti na protestu koji gle čuda, baš ukazuje na to koliko je priroda važna.“

Kredibilitet Saveza među članstvom sigurno je oslabljen. Kad negde tamo ruše prirodu, a vi organizujete manifestacije kao da se ništa ne dešava, to baš i ne izgleda lepo. Može se očekivati blagi bojkot PSS manifestacija, ali to u godinama korone neće imati naročit uticaj. Verovatno će neki iz revolta probati da pređu iz organizovanog u samoorganizovano planinarenje, ali ni to neće imati preveliki stvarni efekat. Mišljenja sam da će najveći uticaj biti na prijem novih članova i privlačenje mladih, koji će o Savez kojem bi trebalo da pristupe čuti ne baš pohvalna mišljenja.

Pljuvačina po internetu, frktanje članstva na „upravu“, sve je to neprijatno, ali zapravo nije naročito strašno. Propuštena prilika da se pokaže

kičma i digne glas za očuvanje svojih principa verovatno je mnogo veća šteta. Savez se mogao postaviti na tron „onog ko čuva prirodu“, ali po svemu sudeći, to mu nikad i nije bila ideja.

ZAKLJUČAK

Da li je očuvanje statusa vredno narušenog kredibiliteta među članstvom, verovatno jeste. Kažu da naš narod ima kratko pamćenje i u pravu su. Deo članstva će biti ljut neko vreme, a onda će malo zaboraviti, malo prihvatiti, i svi ćemo ponovo biti srećna porodica. Jer, nemaju kuda drugde da odu. Planinarski Savez možda nije idealan pretendent za perjanicu planinarskog pokreta, ali je, za sad, jedini pretendent koji postoji, i dokle god nema alternativu moćiće da se izvuče sa ovakvim kontriranjem članstvu i guranjem druge, nepopularne agende. A ako bude, dok ova ujdurma traje, još i izdejstvovao neke privilegije za nas planinare, obasučemo ga lovorikama. Toliko od mene. A vi ipak, o ekologiji, a i o Savezu, donesite svoj zaključak.

I ne skačite sa osudama, lavinozan je ovo teren.

ZMIJAT

Bivakovanje u speleološkim objektima

Moje prvo iskustvo bivanja u podzemlju vezano je za Bogovinsku pećinu još daleke 2006. godine, kada sam tek godinu dana bio u speleološkim vodama. Odluka da prenoćimo u pećini, te večeri kada smo pristigli na teren, bila je doneta zbog izrazito niske spoljne temperature. Sa svojih $+10^{\circ}\text{C}$ jedna od dvorana ove pećine bila je značajno prijatnije mesto za boravak nego li šator pred njenim ulazom, koji bi bio postavljen na tlu prekriven sa par centimetara sveže napadalog snega pri temperaturi od -7°C i jakom vetru. Noćenje u pećini doživeo sam kao jedinstveno iskustvo, drugačije od bilo kog ranijeg bivanja u prirodi. Od onda, kako se moje interesovanje za speleologiju u cilju rekreacije, uživanja i druženja preusmerilo više ka postizanju značajnih sportskih i istraživačkih rezultata, javila se potreba za višednevnim i organizovanim bivanjem u speleološkim objektima.

Na ekspediciji u Bugarskoj 2014. godine, na planini Pirin u jamskom sistemu 9-11 (-360 m), prvi put sam se susreo sa bivkom na dubini od -310 m . Bio je opskrbljen za višegodišnja istraživanja većeg broja speleologa. Poučen tim iskustvom sa kolegama speleolozima iz Srbije prva bivanja organizovali smo od 2015. godine, pa sve do 2019. g. u Cerjanskoj pećini prilikom istraživanja njenih najudaljenijih kanala, kao i na dnu Kravljanske jame prilikom iskopavanja u siparu pri pokušaju uspostavljanja veze sa prethodno pomenutom pećinom. U oba slučaja radilo se o vrlo ograničenom i specifičnom prostoru za bivač. U prvom slučaju bilo je previše vode u pećini zbog stalnog vodotoka, a mesto bivka bilo je retko mesto na kojem je bilo suvo i u kojem smo mogli ostati suvi i to samo tokom noćenja. Bivač se nalazio na 3,5 kilometara od ulaza u pećinu. U Kravljanskoj jami (-117 m) bivač je bio smešten na njenom dnu na blago zaravnjenom mestu u siparu. Ovde je glavni problem bio nedostatak pijaće vode. U oba slučaja bilo je potrebno organizovati transport tehničke opreme, bivač opreme, hrane i vode kako bi mala ekipa mogla da ostane više dana. To bi značilo da je nas četvoro koji bivačujemo trebalo organizovati još osmoro ljudi za transport celokupne opreme. Sam transport je zahtevao posebne metode pakovanja opreme kao bi do bivka stigla suva i neoštećena. Na tim primerima učili smo kako organizovati podzemni bivač i boraviti u njemu više dana održavajući efikasnost u istraživačkom radu. Kasnijih godina boravio sam u Kolikonjoj dupki (-542 m) u Bugarskoj, te video kako su uređeni bivaci za duži boravak koji imaju telefonsku vezu (poljski telefon) sa baznim kampom na površini i koji osim osnovnih potrepština poseduju i veće zalihe hrane, rezervne odeće, papuče pa čak i stvari za zabavu poput ukulele! U Francuskoj 2018. g. bio sam deo domaćeg tima speleologa koji je radio u jami Gouffre Berger (-1271 m) i bivakovao u njoj u nešto skromnijim uslovima. Posle niza godina bivanja u speleološkim objektima postalo je uobičajeno

stvar, iako u svega par objekata u Srbiji postoji realna potreba za njim zbog zahtevnosti istraživanja. Na kraju potreba za organizovanim i stalnim bivkom javila se u Vladikinim pločama, nakon otkrivanja novih kanala 2018. g. zbog njene veličine (više od 3.500 m), zahtevnosti pristupa i rada u njoj.

RAZLOZI BIVAKOVANJA I USLOVIMA U SPELEOLOŠKIM OBJEKTIMA

Posmatrač sa strane može postaviti pitanje koji sve to razlozi mogu biti presudni prilikom donošenja odluke o bivanju u pećini, kao i šta to pećinu čini osobenom, te i samo bivanje u njoj čini posebnim od bivanja na površini?

Potreba da se bivakuje u pećini javlja se u nekoliko slučajeva. Jedan od njih mogu biti trenutne meteorološke ili druge prilike na terenu koje su manje komforne ili manje bezbedne od onih koje vladaju u pećinama poput niske temperature, padavina, grmljavine, strmog kamenitog terena, divljih životinja i sl.; drugi razlog može biti lokacija tj. udaljenost pećine, koja zahteva celodnevni pristup, te samim tim skraćuje efektivno vreme za istraživanje; treći razlog odnosi se na opsežna istraživanja kada se zbog efikasnijeg rada bivač smešta u samom speleološkom objektu na tački koja omogućava najbolji pristup mestima istraživanja. Razlog mogu biti i dužina pećine, dubina jame ili njihova tehnička zahtevnost koje je nemoguće jednostavno savladati bez bivanja u njima. U većini navedenih slučajeva radi se o planiranom bivanju, no bivač u pećini može biti podignut i iz nužde. To se dešava u slučaju određene nezgode kada se javlja potreba da jedan ili više članova speleološke ekipe ostanu u objektu do dolaska spasilačkih ekipa ili do poboljšanja zdravstvenih uslova za izlazak ekipe vani ili, pak, opštih uslova koji

su stvorili problem (npr. zatvaranje prolaza usled podizanja vodostaja).

Za boravak u pećini od presudnog značaja su hidrološki i mikroklimatski uslovi. Na području Srbije temperatura u pećinama kreće se u rasponu od +8°C do +12°C i bitno ne oscilira u odnosu na smenu dana i noći ili godišnjih doba. Time pećine jesu mesta sa boljim temperaturnim komforom u bilo koje doba godine kada je spoljna temperatura niža od pomenutih. U pećinama nema atmosferskih padavina (kiša, sneg, rosa), kao ni vetra, što ih, takođe, čini pristupačnijim za boravak. Činjenica je da je u pećinama povećana vlažnost i da se mogu javiti prokapne vode sa tavnice, ali su ti uslovi uglavnom predvidivi i podnošljiviji. S tim u vezi očekivano je da će prilikom bivanja u pećini oprema poput odeće, vreće za spavanje i podloška biti vlažne, kao i da će se sporije ili gotovo nemoguće osušiti zbog odsustva sunčeve svetlosti. Takođe, bez sunčeve svetlosti dolazi i do promene bioritma, dezorijentacije o vremenu, a u nekim slučajevima i do vizuelnih (i čulnih) halucinacija. Vreme spavanja obično postaje duže od onog uobičajenog kod kuće. Voda u pećini može olakšati i otežati boravak u njoj. Veliki vodotokovi, visoka vlaga, mnogo prokapnih voda praviće problem oko kvašenja opreme, dok će njen nedostatak praviti problem oko unosa tečnosti, te zahtevati dodatne zalihe pijaće vode pri transportu.

Uslove koji vladaju u pećini nemoguće je promeniti, ali je moguće prilagoditi se na njih i iskoristiti ih. O bivanju u pećini treba razmišljati kroz nekoliko aspekata: prvo o transportu opreme koji je posebna tema, a zatim o izboru mesta za podizanje bivača i načinu njegove organizacije koja se odnosi na formiranje prenočišta, mesta za pripremu hrane, higijenu i skladištenje opreme.

SMEŠTAJ ZA SPAVANJE

Za udobno noćenje u pećini potrebna je vreća za spavanje koja se nalazi u temperaturnom opsegu komfora koji pokriva očekivanu temperaturu. Poželjno je da vreća bude sintetička jer za razliku od perjane bolje reaguje na povećanu vlažnost pećinskog okruženja. Uz vreću ide i adekvatna podloga. Iako je "termarest" podloška najkomfortnija za spavanje, ona je gabaritna, isto kao i tipovi sunderastih podloški, te je nezgodna za transport u udaljene kanale pećine. Kao najjednostavnija za transport, a opet kao podloga koja nudi dovoljno komfora jeste naduvavajući dušek koji se može spakovati na veličinu limenke piva. U određenim slučajevima kada je tlo neravno ili kamenito nijedan tip podloške ne nudi dovoljno komfora, te se koriste viseće ležaljke (*hammock*). Shodno tome da u pećini nema padavina niti vetra može se smatrati da je upotreba šatora izlišna. Međutim, u nekim okolnostima šator u pećini nudi dosta prednosti. Pre svega u šatoru je viša temperatura u odnosu na spoljni postor kada se u njemu boravi i noći. Šator štiti od prokapnih voda, a održava ličnu bivač opremu i garderobu koliko-toliko čistijom i suvljom. Bivakovanje na tlu prekrivenom samo najlonom ili ceradom pokazalo je da u praksi često dolazi do nabacivanja blata i peska na opremu, te prljanje i vlaženje iste. Šator se pokazao vrlo korisnim i za sušenje odeće jer ne postoji drugi način sušenja u pećini, osim sušenja toplotom sopstvenog tela ili grejnog uređaja poput primusa. Za bivakovanje se mogu koristiti obični dvoslojni šatori, posebne vrste baldahina namenjeni pećinama ili se šator može improvizovati od prusika i najlona ili astrofolije.

Prilikom jednog istraživanja u Kravljanskoj jami, bio sam skroz mokar od vode, a temperatura u pećini bila je +11°C. Paljenjem plinskog gorionika za 15 minuta podigli smo temperaturu u šatoru na +28°C i održavali je jako dugo, što mi je pomoglo da se osušim.

ISHRANA I VODA

Voda u pećini se može doneti spolja, što otežava transport ili se naći u njoj. U načelu, voda koja se pojavljuje u pećinama može se smatrati pitkom. Kao najčešći unutrašnji zagađivači spominju se slepi miševi koji svojim izmetom – guanom, kontaminiraju bazene pitke vode. Međutim, slepi miševi nisu prisutni u svim pećinama, niti u svim delovima jedne iste pećine, njihov izmet je lako uočljiv u vodi te se uvek može napraviti bezbedna procena na osnovu izbora mesta sa kog se zahvata voda. Treba

izbegavati vodu iz podzemnih rečnih vodotoka, ako je poznato da ona dolazi iz vodotoka koji direktno ponire u pećinu. Sva druga voda, koja se cedi sa tavanice sakuplja se u bigrenim kadicima ili teče preko saliva, može se koristiti za piće. U krajnjem slučaju radi veće sigurnosti moguće je vodu tretirati nekim prečišćavačem (npr. aktivni kiseonik). U pećinama u kojima nema ujezerene ili tekuće voda, ona se može sakupljati od prokapnica (voda koja kaplje sa plafona).

Pošto nam je u jednoj pećini bazen sa pitkom vodom bio udaljen, sakupljali smo pijaću vodu od prokapnica. Za jednu noć na samo jednom mestu kapaanja sakupili smo 2 litra vode.

O ličnim afinitetima prema hrani tj. vrsti i količini ne treba raspravljati. Ipak transport, čuvanje i priprema hrane svakako utiče na potrebu da se ti lični afiniteti prilagode prilikama. Za duži boravak u pećini i čuvanje hrane do sledećeg dolaska preporučuje se konzervirana i dehidrirana hrana. Za kraće boravke bilo koja hrana dolazi u obzir jer temperatura u pećini i odsustvo svetla može da je očuva u svežem stanju. Hrana se, uglavnom, transportuje u plastičnoj ambalaži tj. u bidonima (burence manje zapremine u kojem se transportuje i druga lomljiva i osetljiva oprema) i u njoj čuva. Pošto je nemoguće ložiti vatru, hrana se može pripremati samo na gorionicima sa plinskim i tečnim gorivom.

HIGIJENA

Teško je održavati osnovnu higijenu u pećinama, posebno u uslovima kada su i izvori pijaće vode retki ili ih gotovo uopšte nema. U takvim okolnostima tokom bivakovanja pranje ruku, umivanje, pranje zuba i slično se zanemaruju ili svode na minimum (npr. upotrebom vlažnih maramica). U krajnjem slučaju zemlja i blato se ne smatraju naročito prljavštinom, a speleolozi koriste zaštitne rukavice koje ruke održavaju relativno čistim. Obavljanje velike i male nužde obavlja se u posebno određenim delovima pećinama, dalje od zone u kojoj se noći. Mesto obavljanje nužde se zatrpava, jer se organska materija sporo raspada, a neprijatni mirisi dugo zadržavaju zbog minimalne cirkulacije vazduha.

NEMANJA MILOSAVLJEVIĆ

Nijagarini vodopadi, burad, mačke, kornjače i kora narandže

Dirito iz pera Gorana Vučićevića

TOPLJENJE GLEČERA U VENECUELI

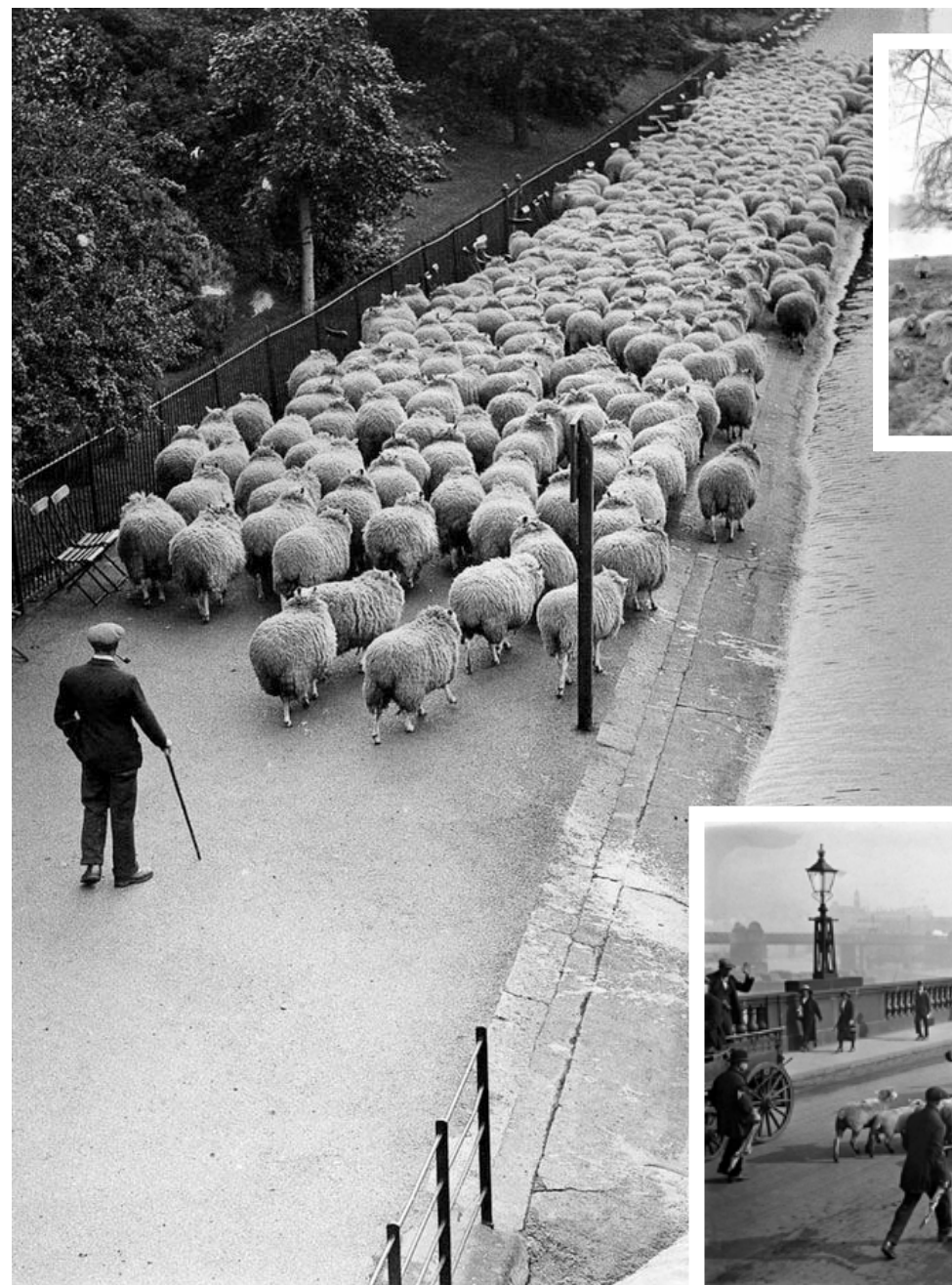
Sporo ali neumitno topljenje glečera i ogoljavanje planinskih padina nakon što su vekovima bile prekrivene ledom postalo je pravo ogledno područje. Na relativno maloj površini može da se isprati osvajanje života na delu, nešto poput „vremenske mašine“, kako se ide sve niže i niže od vrha glečera. Kako se glečer uslovno rečeno „povlačio“ od dole prema gore, imamo mogućnost da ispratimo kroz sve godine i faze proces osvajanja beživotnog prostora od strane lišajeva i mahovina. Ovaj proces se inače zove „primarna sukcesija“. Tokom ovog procesa pionirske zajednice poput mahovina i lišajeva kolonizuju gole stene, vezuju vlagu, prodiru u stene i razbijaju ih, vezuju esencijalne nutrijente i formiraju površinski sloj zemljišta. Na ovaj način ove zajednice obezbeđuju osnovne uslove za kolonizaciju prvih biljaka. Dodatno je utvrđeno da su na ovom prostoru od 47 pronađenih lišajeva čak pola nove za Venecuelu, a čak sedam potpuno nove vrste. Od 55 vrsta mahovina, čak sedam su nove za Venecuelu. Izgleda da postoje univerzalne vrste mahovina i lišajeva koje su se specijalizovale za osvajanje ovakvih planinskih goleti po celoj planeti.

OVCE U PARKOVIMA?

Zanimljivo je da su u prošlom veku u Londonu koristili ovce za održavanje zelenih površina u gradskim parkovima, čak i onim najpoznatijim i najposećenijim.

20-ih i 30-ih godina prošlog veka one su se intenzivno koristile u ove svrhe, da bi polovinom prošlog veka bile polako potisnute u zaborav. Pre nekoliko godina su ponovo vraćene u Hampstead Heath park, a zanimljivo je da se Montrealu već tri godine takođe koriste usluge ovaca.

U Montrealu na održavanju travnatih površina u parkovima „radi“ 16 ovaca, a osim što sad nema buke, izduvnih gasova i ostalih zagađenja, pa čak i opasnosti za posetioce, trava se prirodno đubri, a ovce su atrakcija za malu decu.

Meni se čini da bi bar u jednom našem parku mogli da uvedu ovako nešto i da bi to bila prava atrakcija koja bi privukla brojne posetioce. Naravno, uvek postoji opasnost da celu situaciju iskoriste dežurni huligani i možda zajašu neku ovcu, odvedu je na kupanje u Dunav ili što je najverovatnije „srede je“ negde u žbunju i posle obrnu na ražnju. ■

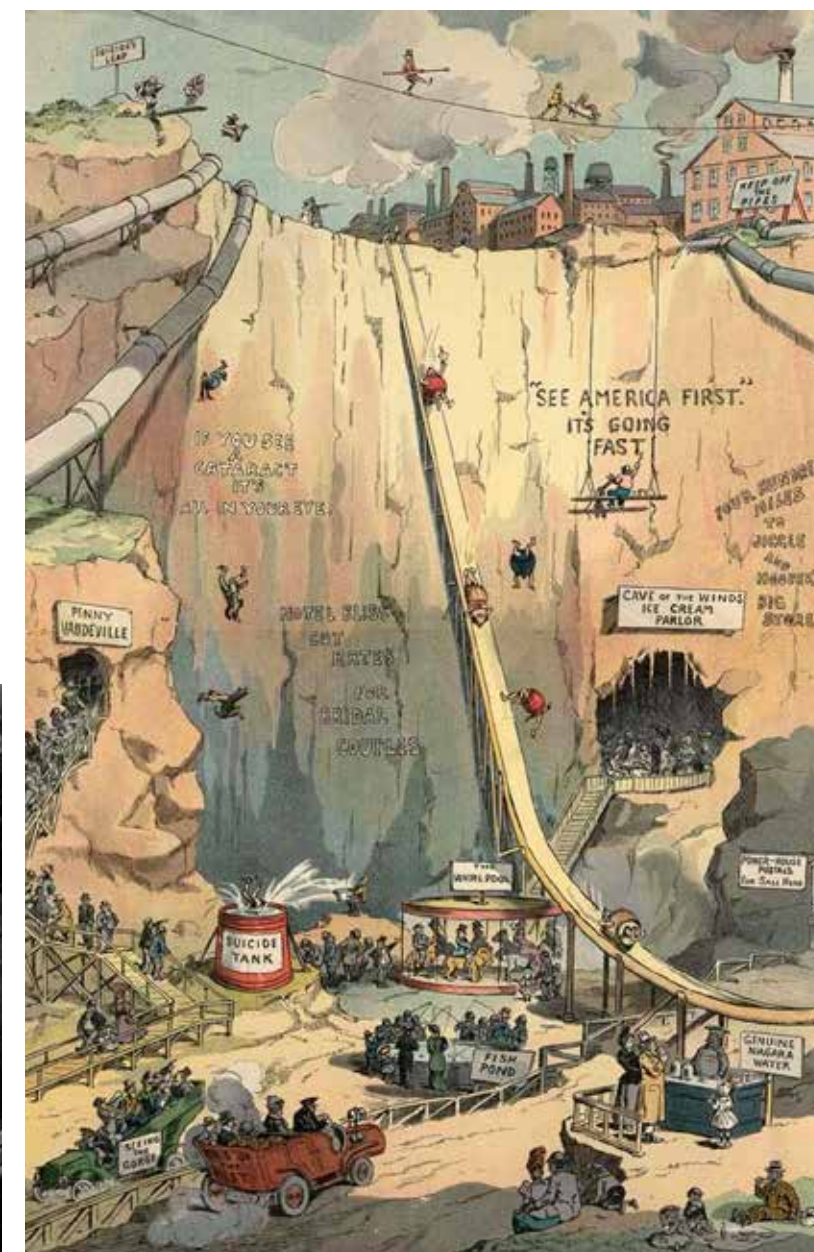

NIJAGARINI VODOPADI, BURAD, MAČKE, KORNJACE I KORA NARANDŽE

Nijagarini vodopadi se sastoje od tri vodopada: Kanadskih potkovičastih, Američkih i najmanjih „Bridal Veil Falls“ (Vodopadi svadbenog vela). Osim što su pravo čudo prirode, oni su i pravi magnet za samoubice, kao i za razne avanturiste. Ovi poslednji su uglavnom koristili kanadski vodopad za svoje slavne i neslavne pokušaje. U ovim vodopadima je u poslednjih 150 godina pronašlo smrt negde oko 5000 ljudi, ali meni su posebno zanimljive ove tri priče o ljudima koji su pokušali da prežive pad sa Nijagarinih vodopada. Sva tri pokušaja su izvedena u buretu.

Annie Edson Taylor

Kažu da je njen osnovni motiv da se spusti u buretu niz Nijagarine vodopade

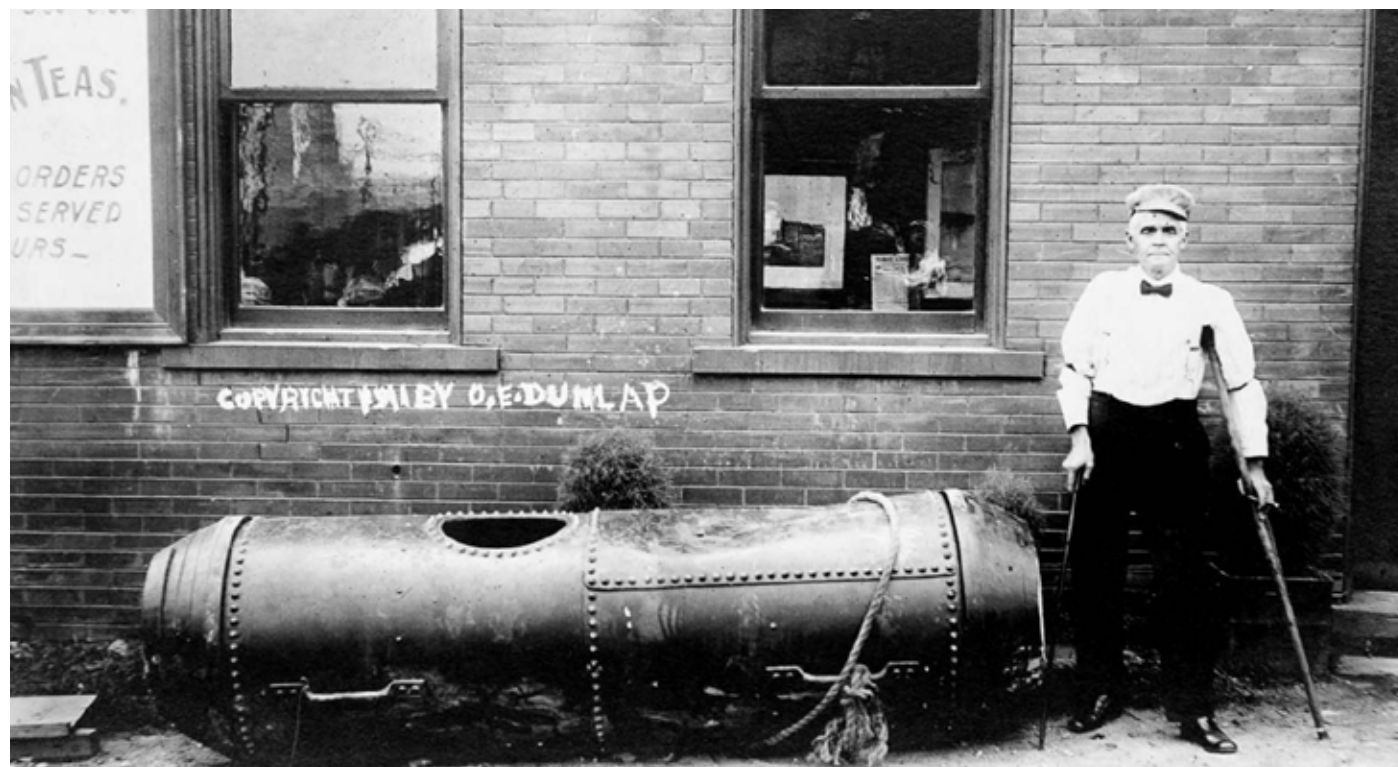
bio da obezbedi sebi finansijsku sigurnost u starosti. Tačno na svoj 63. rođendan ušla je u bure koje je prilagodila po svojim idejama, prijatelji su zatvorili poklopac i umpumpali vazduh kroz namensku rupu pumpom za bicikl i zatim rupu zapušili čepom od plute, a zatim je ubacili u reku u blizini vodopada.

Nekoliko dana pre spusta Eni je napravila test tako što je pustila bure u kom je bila njena mačka. Bure i mačka su prošli OK, jedino je mačka malo povredila glavu, tako da je sve mirisalo na hepiend.

Putovanje u buretu niz vodopade je trajalo 20 minuta, a Eni je prošla samo sa povredom glave kad su je spasioci izvadili iz bureta. Nakon svega je izjavila da bi radije ušla u cev topa znajući da će je rasturiti u hiljadu komada, nego da ovo ponovi još jednom.

Skoro sav novac koji je zaradila je potrošila na privatne detektive da bi pronašla bure u kom se spustila niz vodopade, a koje je odmah nakon podviga ukradeno.

Premirala je u 82. godini, a za svoje zdravstvene probleme u starosti je krivila upravo ovu svoju avanturu. Ko zna koliko bi poživela da nije bureta.

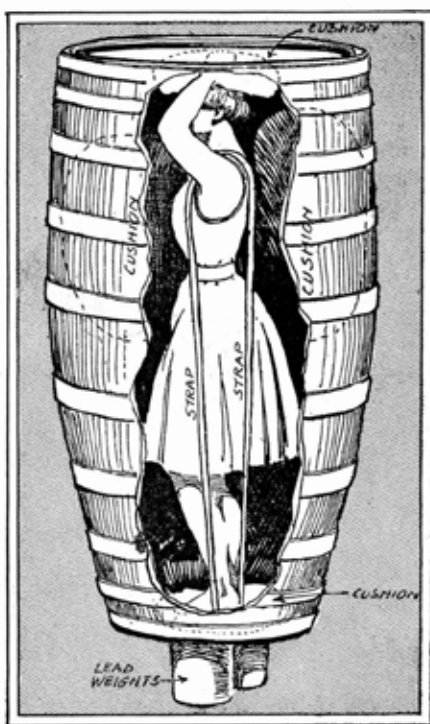

Bobby Leach

Bobi je uspeo u svom naumu kog je izveo 25.7.1911. kada je imao 53 godine. Uspeh ga je skupo koštao jer je proveo šest meseci u bolnici ležeći se od povreda koje su uključivale i slomljenu vilicu, kao i oba kolena. Na svojoj javnoj turneji po Novom Zelandu 1926. godine okliznuo se na koru od narandže i povredio nogu. Povreda se inficirala i morali su da je amputiraju, a dva meseca kasnije je i preminuo od komplikacija. Može se reći da je kora narandže ponekad opasnija od Nijagarinih vodopada.

George A. Stathakis

Džordž je bio Grk koji je nakon emigracije radio kao kuvar i u svojoj 46. godini odlučio da se proslavi, a novac je planirao da iskoristi za objavljivanje svoje knjige o metafizičkim iskustvima. Napravio je ogromno bure težine 1 tonu od drveta i čelika, i ukrcao se zajedno sa svojom kornjačom Sonijem za kog kažu da je imao 150 godina. Bure je palo neoštećeno, ali je 20 sati ostalo zarobljeno u podnožju vodopada te se naš jadni Džordž ugušio, dok je Soni preživeo. Ne znam šta se posle desilo Soniju. ■

ESHIL I NEBESKA KORNJAČA

Bradani ili kosterberina (*Gypaetus barbatus*) je vrsta lešinara koja se ne tako davno gnezdila i u našim krajevima. Poslednji parovi u Srbiji koji su se gnezdili na Suvoj planini i u Sićevačkoj klisuri su još 1994. godine stradali od trovanja. Danas se može videti u zoo vrtu u Beogradu (valjda), a desilo se pre nekoliko godina da je viđen na Zlatiboru. Uglavnom, videti ga u našim krajevima je događaj ravan senzaciji. Širom Evrope se zahvaljujući raznim programima reintrodukcije uspešno vraća na svoja stara staništa iz kojih je oteran prvenstveno zbog toga što je nepravredno bio na zlom glasu. Naime, osim što su ga teretili da otima jaganjce, u mnogim narodima se verovalo da otima i malu decu.

Ono što je istina je da se odrasli bradani hrane pretežno kostima, a razvili su i posebnu tehniku ispuštanja kostiju sa visine na stene da bi ih slomili. Istim metodama ponekad puste i poneku kornjaču, a postoji i ona čuvena priča da je svojevremeno otac antičke tragedije Eshil nesrećno poginuo tako što je na njega pala kornjača sa velike visine nakon što je bradan njegovu čelavu glavu zamenio za kamen.

U svakom slučaju čelavci sad mogu mirno da šetaju planetom Zemljom jer bradana uglavnom nema.

Zanimljiv je slučaj zaštite jedne populacije bradana u Lesotu za koju je vezana i sledeća priča koju

sam pročitao. Naime, nakon što su aktivisti uspeali da lokalnom poglavici objasne značaj bradana i koliko može to sve da pomogne lokalnoj zajednici, poglavica je da bi ubedio saplemenike napravio jedan eksperiment. Na lokaciji gde nadleću bradani ostavili su jednu ovцу, koja je tamo provela nekoliko dana, a da je bradani nisu ni pogledali. Kada su umesto nje ostavili hrpu kostiju bradani su momentalno sleteli na njih. Ovim eksperimentom poglavica je lako stekao podršku za dalje aktivnosti u vezi zaštite tamošnje populacije bradana. ■

KOLJI KOZU IAKO JE SKOZNA, ODNIT ČE JE DALMATINSKA OZNA

Otac mi je nekoliko puta u životu pričao o kozama, jer je oduvek imao želju da ih uzgaja, ali eto nije mu se dalo. Pamtim da je govorio kako se u SFRJ vodila suluda politika u vezi uzgoja koza, da je uzgoj bio dugo zabranjen, da je ona bila „sirotinjska krava“ i tako to... Nisam znao da to baš i nije neka tekovina socijalizma, već vekovna nepravda prema ovim korisnim životinjama koja počinje sa razvojem šumarske struke u Austrougarskom carstvu i animoziteta kog je šumarstvo oduvek pokazivalo prema kozama.

Šta pametni ljudi kažu o kozi

Koza je najekonomičnija domaća životinja jer je skromnih zahteva, brsti lišće, može pasti kratku travu, troši najmanje količine hrane po litri mleka. Postoje kraška područja koja su pogodna isključivo za uzgoj koza koje se lako prilagođavaju različitim terenima i nadmorskim visinama. Koze grubu hranu lošijeg kvaliteta pretvaraju u meso i mleko s belančevinama

vrhunskog kvaliteta. Zbog svega toga koza spada među najraširenije životinjske vrste. U razvijenom svetu uzgajaju je kao čistače grmlja, šikare, makije i korova, smanjujući mogućnost požara i njegova širenja. Stari ljudi u Hercegovini i u Dalmaciji govorili bi kako se do „smicanja“ koza nisu događali požari većih razmera.

Smatra se da je sto koza na sto hektara zemljišta najefikasnija preventiva protiv požara. Koze su jedina vrsta preživara koji se gaje, a da ne mogu da obole od otvorenog tipa tuberkuloze. I ako je koza bolesna, ona nikad ne izlučuje uzročnike tuberkuloze tako da čovek ne može da se zarazi ovom opakom bolešću ukoliko pije sveže, nepasterizovano kozije mleko. Otuda i verovanje da kozije mleko leči tuberkulozu, jer su deca iz sirotinjskih kuća vrlo retko oboljevala pošto sirotinja nije mogla da drži krave nego su držali koze. A eto u Autrougarskoj rešiše da je se reše.

Slede reč, dve o legendi za koju su mnogi čuli (barem u pesmi Zdravka Čolića), legendi o tuzlanskoj kozi.

Cijela Tuzla, jednu kozu muzla, pa se hvali da se sirom hrani

Ovako počinje legenda o tuzlanskoj kozi, čiji se kip danas nalazi ispred Hotela Tuzla. U doba Austrougara (kaže legenda) stigao je proglas o zabrani uzgajanja koza da bi se sprečilo uništavanje šuma. Svi Tuzlaci uplašeni od kazne požuriše da uklone svoje koze. U

Mosniku, jednom od tuzlanskih naselja, jedan siromah se oglašio o naredbu. Sakrio ju je i nastavio da je hrani i muze. Mleko je davao i drugima. Neki stranac koji se u to doba doselio u Tuzlu tražio je kozije mleko za svoje bolesno dete i neko ga je uputio u Mosnik. Vlasnik koze mu je svaki dan davao kozije mleko i dete se oporavilo. Posle toga gradom se proširila priča da je koza pomogla tuzlanskoj deci da se odgaje i ozdrave, te je nastao i čuveni stih: „Cijela Tuzla jednu kozu muzla“.

Legenda itekako ima osnova, jer su svi podanici Austrijskog Carstva morali do 1798. rešiti svih koza kojima je od tada zabranjen boravak u privatnim i javnim šumama i svim ostalim posjedima. Koza nije samo Tuzlu spasila, već je vekovima hranila i branila od gladi i bolesti svu sirotinju na Balkanu.

Evo samo par detalja šta se tada pisalo o kozama u Carstvu (knjiga „Prva izložba dalmatinsko-hrvatsko-slavonska 1864“):

„Slobodna paša u Krajini djeluje ubitačno na razvoj ondašnjega šumarstva. Šume dalmatinske su od 15. do 18. stoljeća poharane i toli zapuštene, kao rijetko u kojoj zemlji. Budući da su koze šumarstvu poškodne, stoga se osobito glede Dalmacije od početka ovog stoljeća naredbe proti plođenju kozah izdavale.“

Držanje koza bilo je prošireno u Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Crnoj Gori, manje u Srbiji i kontinentalnoj Hrvatskoj. Uzgoj koza na prostoru Balkana uvek je bio u prošlosti vezan uz siromaštvo i bedu. Materijalna dobit ili hrana od koza bila je za takva domaćinstva nešto s čime se moglo samo preživeti. Zato se u narodu za kozu često govorilo da je „sirotinjska krava“. U pasminskom sastavu bila je to domaća balkanska koza niskih proizvodnih svojstava, dobra zdravlja i malih prohteva za krmom.

Koze između dva svetska rata

Na području bivše Jugoslavije je pre II svetskog rata bilo skoro tri miliona koza, a bila je pretežno zastupljena domaća balkanska koza u ekstenzivnom gajenju. Do maja 1939. trebalo je ostati samo toliko koza da bude po jedna koza po članu seljačke porodice. Seljaci koji su plaćali najmanje 100 dinara direktnog poreza nisu uopšte smeli držati koze. Posle rata, 1948. godine, bilo je 1.300.000 koza da bi u jednom trenutku njihov broj je spao na oko 400.000.

Koze u FNRJ/SFRJ

Zakon o zabrani držanja koza u FNRJ je donet 1948. i uredbama regulisan i primenjen u Makedoniji i BiH, dok je npr. u Hrvatskoj donet tek 1954. godine.

Kažu kako je preporuka stigla iz Ujedinjenih naroda za područje čitavog Mediterana kao mera protiv degradacije tla. No, nijedna zemlja nije donijela tako drakonski zakon protiv koza i njihovih uzgajivača. U Hercegovini su smaknuli koze, a poljoprivrednike su terali da uzgajaju pamuk i kikiriki. Embargo na uzgoj koza pogotovo

je pogodio najsiromašnije slojeve tadašnjeg društva, posebno u kraškim područjima. Iz tog perioda je i „Mala moja u brdu kod koza, dragi joj se na motoru voza“.

Od donošenja zakona pa sve do 70-ih godina koze su bile maltene tabu tema, „ona kojoj se ne izgovara ime“.

Nakon stupanja na snagu uredbe o zabrani uzgoja koza tadašnji milicionari i lugari (šumari) znali su pucati na koze koje još nisu bile smaknute, a njihovog vlasnika čekalo je mesec dana zatvora. Oduzete koze bile bi prodane, a novac bi bio namenjen opštinskim budžetima. U Hercegovini bi momci pevali: „Kolji kozu iako je skozna, odnit' će je dalmatinska OZNA!“ I hercegovačka OZNA bila je jednako stroga kao i ona u Dalmaciji gdje je embargo na koze donesen šest godina kasnije nego u Hercegovini. Ipak, genocid nad kozama nije bio potpun, računa se da su seljaci mnoštvo koza posakrivali, a tko zna koliko stada je

npr. u Makedoniji proterano u Grčku. Šumari su imali naređenje da ubijaju one koze na koje naiđu, ali dobar broj njih oglušio se o te naredbe.

Zanimljivo je da su oni najuporniji i najdovrtljiviji kozari znali doskočiti vlastima. Pored puteva koze su mirno brstile, ali nisu imale rogove. Domaćini su ih jednostavno prestrugali i umešali među ovce. To se moglo samo s belim ovcama, jer bi se tad moglo reći da su to „Sanske“ koze. O čemu se radi?

Obične koze su postupno nestajale, sve više je bila prisutna tzv. „Sanska“ koza (dobila ime po zelenoj dolini Sani u Švajcarskoj). Sanska koza jedna je od najznačajnijih rasa koza bele dlake. Nastala je u području reke Sane u Švajcarskoj odakle se raširila po celom svetu. Ovo je izrazito mlečna rasa koja u idealnim uslovima ishrane. Mlečnost se kreće od 650 do 800 litara u laktaciji od 7 do 10 meseci. Prema domaćem zakonu to je plemenita vrsta koze i ona se smela držati u stajama, torovima i ograđenim prostorima pod nadzorom da ne izađe i ne obrsti okolinu. Stoga su seljaci običnoj kozi (beloj) odsekli rogove i ona bi postajala slična Sanskoj. Onim šarenim se to nije moglo raditi. Ta Sanska koza je ovde brzo prihvaćena jer se mogla lako i brzo nahraniti, nije birala hranu, davala je najmanje 800 litara mleka godišnje tako da je jedna takva koza za jednu porodicu bila dovoljna. Inače, kazne za držanje običnih koza nisu bile naivne, ko drži kozu koja nije sanska morao je platiti novčanu kaznu ili otići zatvor do 30 dana. Srećom, toga se malo ko držao.

Rehabilitacija koza u SFRJ

U hrvatskom „Šumarskom listu“ iz 1978. inženjer šumarstva Franjo Knebl (tadašnji predsednik Saveta za zaštitu prirode Hrvatske) se pita da li treba vratiti koze. Povod za pisanje je bio donošenje Zakona o merama

za unapređenje stočarstva kojim se ukida Zakon o zabrani iz 1954. i prepušta lokalnim samoupravama da same regulišu slobodni uzgoj koza na svojoj teritoriji. Kroz njegove stavove može se jasno naslutiti i zvaničan stava tadašnje šumarske struke koja je bila izričito za zabranu i anatemisala koze u svakoj prilici. Zakon je konačno ukinut tek 1982. godine. Prethodno je još 1972. godine bilo pokušaja rehabilitacije koza u BiH i Makedoniji, ali su republičke Vlade sve brzo zaustavile.

Nije mi poznato da li je u ostalim ex-Yu republikama primenjivan savezni zakon ili su donošene posebne uredbe.

U svakom slučaju, vreme je prolazilo, a uvidelo se da su za uništavanje šuma krivi i drugi faktori (bujice, poplave, erozije, požari), a najviše čovek svojim neracionalnim gazdovanjem šumama. Iako je uništeno oko 80% koza, zadovoljavajući stepen zaštite šuma nije postignut. ■

Druga sasvim obična priča: sa sačuvane razglednice

Jugosloveni su pre 40 godina bili na krovu sveta, četvorica su se domogla najviše tačke na Zemlji i zaslužni su što se smer kojim su se penjali zove - jugoslovenski.

Radnog dana, nekih sedamdesetih godina prošlog veka, činovnici koji su radili na distribuciji pošte u farmaceutsko hemijskoj industriji „Zdravlje“ Leskovac, doneli su mi zamolnicu neobičnog sadržaja, koju nisu znali kome da proslede. Zamolnicu su poslali ljudi koji su pripremali jugoslovensku ekspediciju na Himalaje i u njoj su ljubazno molili za pomoć u vidu lekova po popisu koji je u njoj naznačen. Uglavnom su tražili antibiotike širokog spektra, snažan analgetik, lekove protiv stomaknih tegoba, koje je „Zdravlje“ imalo na svojoj listi.

Sa zamolnicom se zaputim do Miodraga Stojanovića, ondašnjeg direktora proizvodnje lekova, objasnim o čemu se radi, on pogleda pismo u kome je zahtevano samo po par kutija preparata, i kaže – Ova ekspedicija je ozbiljna stvar svetskih razmera, mi smo velika firma, u nedostatku drugih, ovo će biti sjajna reklama za „Zdravlje“, znaš li na koliko mesta će biti ovo zabeleženo. Paket sa lekovima mora da bude bogat!

I napiše Miodrag trebovanje, uputi me u magacin gotovih roba, tamo mi naprave lepu zbirnu kutiju sa traženim lekovima, sve puta deset, i otpreme je uredno na adresu sa koje su se javili logističari ekspedicije.

Neku nedelju kasnije paket se vratio na poštu „Zdravlja“ sa prpratnim pismom u kome

se ekspedicija zahvaljuje na razumevanju i pomoći, sa napomenom da su oni iz zbirne kutije uzeli ono što im treba po popisu, a da višak vraćaju darodavcu, uz objašnjenje da je oprema, koju prikupljaju za ekspediciju, već teška više tona, da će na Himalaje biti izneta na leđima, i da, zbog toga, moraju da vode računa o svakom gramu koji će poneti.

Mislim da su od tog događaja protekle dve, možda i tri godine, svetski mediji su već uveliko izveštavali o spektakularnom podvigu jugoslovenskih Himalajaca, kada su mi, opet iz fabričke pošte, doneli razglednicu adresiranu na moje ime. Sa Himalaja, sa Mont Everesta, javila se jugoslovenska ekspedicija. Razglednicu su potpisali svi članovi ekspedicije, sem 20 Šerpasa, u kojoj su učestvovala 24 penjača, dva lekara i tri novinara.

Vođa ekspedicije je bio iskusni Himalajac Tone Škarja, lekari dr. Evgen Vavken, glavni lekar ekspedicije, i dr. Igor Tekavčić, lekar ekspedicije, a penjači su bili uglavnom iz Slovenije, njih dvadeset: Zvone Andrejčič, Stane Belak, Borut Bergant, Viki Grošelj, Tomaž Jamnik, Stane Klemenc, Franček Knez, Ivč Kotnik, Marjan Manfreda, Štefan Marenče, Vanja Matijevac, Dušan Podbevšek, Bojan Polak, Roman Robas, Andrej Štremfelj, Marko Štremfelj, Jernej

Nejc Zaplotnik, Jože Zupan. Iz Hrvatske su bili Vladimir Mesarić i Stipe Božić, a iz Bosne i Hercegovine Muhamed Gafić i Muhamed Šišić.

Uspon na Himalaje

Pet članova ekspedicije (Škarja, Belak, Marenče, Robas, Zaplotnik) otišli su u Nepal godinu dana ranije, u neku vrstu prethodnice, kako bi proverili, dogovorili i postavili bazni logor na 5300 metara visine. Istovremeno je otkriven relativno siguran prilaz prevoju Lho La.

Oprema je iz Ljubljane kamionima dopremljena do Rijeke. U riječkoj luci na brod je utovareno 18 tona opreme: preko 10 km

alpinističke užarije, 350 metara visećih i aluminijskih lestavi, 40 šatora, 80 vreća za spavanje, 30 pari posebno izrađenih penjačkih cipela „gojzerica“, 500 vijaka i klinova za stene i led, više stotina litara kerozina i plina za kuvanje i skoro četiri tone hrane. Opremi je trebalo dva meseca kako bi preko indijske Kalkute i nepalskog Katmandua stigla do polazišta u planine. Putovanje je započelo 27. februara 1979. godine.

Vođa Šerpasa je bio Ang Phu koji se na Everest već jednom bio ispenjao, godinu dana ranije sa austrijskom ekspedicijom.

Ekspedicija je imala 18 tona opreme koju je punih 19 dana nosilo 750 lokalnih nosača sve do 6000 metara nadmorske visine gde je na ledniku Khumbu postavljen bazni kamp. Svaki od 750 nosača nosio je teret od 30 kg, a alpinisti su nosili svoj lični prtljag. U baznom logoru na 5300 metara visine postavljeni su šatori i raspoređena

oprema. U jednom šatoru nalazila se bačva u kojoj je bilo 60 kg dolarskih novčanica. Nosači su dnevno dobivali po 2 \$. Danas bi to bilo oko 30 \$ po danu.

Između 29. marta i 6. aprila ekspedicija je fiksirala užad na padini između Baznog logora (5350 m) i oboda Lho-La (6050 m) sedla, i montirala ručni lift u dužini 200 m. Na taj način je transportovano oko šest tona opreme. Zatim je podignut Kamp 1 koji se sastojao od šatora i snežnih jama u kojima je moglo da boravi 40 ljudi. Stepene težine uspona je iznosio između II i III, a poslednjih 150 metara između IV i V stepena težine.

Između 7. i 14. aprila prikupljena oprema je preko ledene i kamene strane (IV) prebačena iznad sedla i podignut je Kamp 2 (6770 m) sa 12 ležajeva. Do 18. aprila podigli su Kamp 3 (7170 m) 50 metara ispod jedne prepreke (Zapadno rame) i snabdeli ga zalihama.

Na tom mestu Američka ekspedicija iz 1963. godine, koja je krenula iz Doline tišine i jedno vreme išla grebenom, sišla je na severnu stranu i kuloarom došla do vrha. Jugoslovenska ekspedicija je zaobišla Zapadno rame, vratila se na greben i na visini 7520 metara, 27. aprila podigla Kamp 4 takođe sa 12 mesta. Zatim je nastupilo olujno nevreme sa vetrom 150 km/h u trajanju od pet dana i kamp 5 podignut je tek 9. maja, na visini 8120 metara.

Uspom su prvi pokušali Viki Grošelj i Marjan Manfreda. Puno vremena su izgubili tražeći put i zbog oštećenja na jednom od ventila boce s kiseonikom. Manfreda je skinuo rukavice nakon što se popeo preko visoke vertikalne granitne ploče na čijem je vrhu fiksirao uže, a kada ga je postavio, shvatio je da mora nazad – promrzle su mu bile ruke. Vratili su se u bazu i za njih je uspon bio završen. Kasnije

primirilo, krenula je naveza u kojoj su bili Stipe Božić, Stane Belak kao i Šerpas Ang Phu koji je tako postao prvi čovek koji se na Everest popeo iz dva različita pravca. Kako su bila trojica u navezi, pa time i nešto sporiji, na vrh su izašli oko 14:30, te nije bilo dovoljno vremena za siguran silazak do Logora 4. Ostali su na otvorenom, na visini od 8.400 metara. To je inače bio i najviši bivač kojeg je čovek preživeo bez šatora i spavaće vreće.

U jednoj od svojih knjiga Stipe Božić je zapisao: „Mnogo opasnija polovica je silazak u podnožje planine. Trenutak stajanja na vrhu najviše ovaj sport razlikuje od ostalih. U bilo kojem drugom sportu, kad igrač postigne odlučujući zgoditak, sudac odsvira

kraj ili natjecatelj presiječe vrpcom na cilju i za njega je to kraj utakmice. Nakon utakmice ide se u toplu svlačionicu, pod tuš. Na vrhu planine jedna druga utakmica tek počinje i to ona za život. Nad Mount Everestom zametnula se strahovita oluja. Vjetar je puhao brzinom od 150 kilometara na sat a temperatura se spustila na minus 40 stupnjeva. Toga dana nismo uspjeli sići do logora 4. pa smo zanoćili na visini od 8400 metara. To je bio najviši bivač, bez šatora i spavaće vreće, kojeg je čovek preživio.“

Članovi istorijske ekspedicije vratili su se u Jugoslaviju 26. maja 1979. godine.

NIKOLA MILIĆEVIĆ - JUGPRESS.COM

su mu amputirali prste, ali to uže koje je postavio je pomoglo drugoj navezi da napreduje.

Druga naveza Podbevšek i Robas zbog loše vidljivosti promašila je pravac ka vrhu, ali je time pokazala pravi put ostalima.

Nakon 40 mukotrpnih dana na planini, 13. maja, po snažnom vetru i pri temperaturi od -35°C krenula je naveza koju su činila braća Andrej i Marko Štremfelj i Nejc Zaplotnik. Marko je odustao od uspona zbog oštećenja ventila na boci s kiseonikom. Andrej Štremfelj i Nejc Zaplotnik takođe su kasnije imali probleme sa bocama, ali su izašli na Mont Everest u 13:51 sati, kao prvi jugoslovenski (slovenski) alpinisti. Ostale su zapisane reči Nejca Zaplotnika: Sediva pri kitajski piramidi in ne veva, kaj bi (sedimo pored kineske piramide i ne znamo šta ćemo).

Naredna dva dana padao je sneg, kovitlao je vetar i nije bilo moguće prema vrhu. Kad se vreme donekle

.RONJENJE

RONJENJE

RONJENJE U HALIKARNASU

Bodrum je izgrađen na ruševinama antičkog grada Halikarnas i danas predstavlja veoma popularno letovalište na obalama Egejskog mora. Ostaci mauzoleja u Halikarnasu, kralja Mauzola, koje predstavlja jedno od sedam starih svetskih čuda se mogu videti i danas u Bodrumu. Pored ruševina mauzoleja, na samo pet minuta hoda nalazi se i dobro očuvan amfiteatar u kom se i danas održavaju brojne predstave i koncerti. Takođe u Halikarnasu je rođen i Herodot, čuveni otac istorije. Jedan od najlepših delova grada je i tvrđava Svetog Petra koju

su sagradili vitezovi Hospitalci. Za gradnju tvrđave je korišćen i kamen od kog je nekada bio sagrađen mauzolej, pa se neki delovi i danas prepoznaju uzidani u tvrđavu. Za obilazak tvrđave je dovoljno oko dva sata, ukoliko ne volite da zavirite baš ispod svakog kamena. Svaka prostorija, kula ili osmatračnica ima svoju muzejsku postavku, jer u tvrđavi se nalazi čuveni muzej podvodne arheologije. Najveća svetska kolekcija amfora se nalazi baš u ovom muzeju. Pored istraživanja novih mesta, skrivenih kutaka i tvrđava ono što predstavlja

posebnu draž svakog primorskog mesta je i ronjenje na nekim novim lokacijama. U Bodrumu ima dosta ronilačkih centara pa nisam bila još uvek sigurna za koji da se odlučim. Ne volim da zakazujem ronjenje preko turskih agencija i da se oni s njima dogovaraju oko mojih zarona, već odem sama da nađem ono što želim. U Bodrumu u marini ih je teško naći jer na svakom jedrenjaku, brodu ili bilo čemu što plovi su turske zastave i previše crvene boje, pa se ronilačka ni ne vidi. Posle nekog vremena sam uspela i svi ronilački brodovi su locirani na jednom mestu jedan pored drugog,

tako da sam u tom momentu našla i Turkuaz Diving Center sa kojima sam želela i da ronim, još samo da saznam da li oni žele da me vode tamo gde sam zamislila, jer sam već dva manja centra pitala prethodnih dana i nisu želeli da idu tamo. U Bodrumu Crno ostrvo (Karaada) je najpopularnije mesto za ronjenje. Oko ostrva se pored velikog i malog grebena mogu naći olupine broda i aviona što je ovog puta meni i bio cilj, ali svakako je najpopularnija Bubble pećina koja se nalazi blizu Crnog ostrva. Ulaz u pećinu je na 12 m a površina oko 10 m². Ovog puta nisam uspela u nju da odem, ali je

svakako ostala na spisku za neki sledeći put. Vidljivost je odlična i oko Bodruma se mogu naći 18 ronilačkih lokacija. Kada sam stigla do Turkuaz diving centra, odnosno broda, svi su već uveliko čistili, prali i sređivali opremu posle zarona. Upala sam im na brod i rekla da bih volela da ronim sa njima. Svi su bili baš ljubazni i vrlo brzo smo se dogovorili oko zarona za sutra. Da, oni su želeli da me vode na olupinu aviona. Ujutru sam oko 9:30 već bila na brodu i posle kratkog uvoda šta nas danas sve čeka

i kakav je plan oko 10:00 smo već krenuli. Pola sata kasnije bili smo na lokaciji. Dan je bio oblačan i malo vetrovit pa je na brodu bilo i malo hladno, ali to nije bilo toliko bitno, jer prvi zaron je bio avion.

C-47 Dakota koji je nekada bio u službi turske avijacije, kao transportni avion. C-47 inače su tokom II svetskog rata koristile

mnoge zemlje za prevoz tereta, trupa ili ranjenika. Olupina aviona se nalazi na dnu mora u blizini zaliva Pacoz. Avion je podeljen na više delova ali se može od repa provući kroz olupinu i izaći na izlaz sa strane. Ovde je potrebna lampa jer je dosta mračno i treba voditi računa da se ne podigne pesak sa dna. Zaron je trajao oko 40 minuta a temperatura vode je bila 17°C. Oko olupine može se pored raznih vrsta riba videti i kirnja (nisam sigurna da li kod nas ima i neki drugi naziv), koja ima status ugrožene vrste. Prednji deo aviona počinje na dubini oko 16 m i ide do 26 m dubine, dok je rep odvojen od aviona i nalazi se na 33 m dubine. Dužina aviona je oko 20 metara, dok mu je raspon krila 30 metara. Drugi zaron tog dana je bio na grebenu, gde je i morski svet bogatiji pa smo tako sreli

i dosta ogromnih grupera. Zaron je trajao oko 45 minuta do 30

metara dubine. Pre samog izrona ribice koje su navikle da ih ronci hrane su toliko pitome da dođu ispred tebe i dozvoljavaju ti da ih maziš dok one jedu. Sledećeg dana je došao red i na olupinu broda. Vremenski uslovi su bili bolji. Bilo je sunčano, bez vetra i temperatura vode je 19°C. Od obale je ponovo bilo potrebno oko pola sata vožnje brodom. Ronili smo na olupini broda obalske straže SG-115. Olupina počinje na 18 m i ide do 26 m dubine, može se proći kroz olupinu samo treba voditi računa zbog veoma oštih delova u olupini i u zadnjem delu pre izlaza je prostor malo skučen. Brod je oko 29 m dužine i za mene je bio božanstven osećaj provlačiti se kroz unutrašnji deo broda. Ukoliko imate više vremena za ronjenje oko Bodruma se može naći još jedna olupina broda Pinar 1, na dubini od 18 do 33 m, koju sam kao i Bubble

pečinu ostavila za neki sledeći put.

Bodrum je mesto koje definitivno treba obići, ne samo zbog ronjenja, već i svog istorijskog značaja. Oko grada i iznad amfiteatra u brdima ima dosta ostataka, hramova i bedema, ali lokalno stanovništvo nas je upozorilo da ne bi trebalo ići tamo zbog velikog broja divljih svinja koje znaju biti vrlo agresivne, tako da smo taj deo izbegli. U svakom slučaju veoma lep i veseo grad sa zanimljivim belim fasadama, plavim prozorima, tako da u nekim momentima imate utisak kao da ste negde u Grčkoj. Zaštitni znak su im vetrenjače, kao na Rodosu, samo što su u mnogo lošijem stanju i šareni ukrasi od tikve kojih ima svuda na ulicama i kao dekoracije na plažama, u kafićima i restoranima, koje do sada nisam imala prilike da vidim.

JOVANA MILIĆEVIĆ

Sloboda i međe

Kad god pričamo o slobodi uvek su tu i ograničenja, nijedna sloboda nije apsolutna.

Poznato je da smo se više puta u istoriji borili i krvavo izborili za slobodu našeg naroda od stranog okupatora, ali borbe za neka druga prava i slobode nam nisu baš jača strana.

Postoje brojne slobode za koje se vredi boriti i izboriti, a po meni jedno od tih prava i sloboda je „Pravo na slobodno kretanje u prirodi“, ili kako ga u celom svetu zovu „Freedom to roam“.

Ova prava i slobode su deo duge tradicije u brojnim evropskim zemljama i podržana su i zakonima. Njihova suština je da se svima garantuje i dozvoljava pristup i kretanje na državnim i privatnim površinama, jezerima i rekama u rekreativne svrhe naravno pod izvesnim ograničenjima. Dakle, u tim zemljama su tradicionalno ova prava i slobode jača od prava na privatni posed.

Gde smo mi tu u tradicionalnom smislu? Pa otprilike nigde... Kod nas je pravo poseda nešto zbog čega se ubija, sudi i svađaju se braća uglavnom. Kod nas je sasvim normalno da se komšije sude zbog pola metra ograde tamo ili vamo i da se seljaci sude zbog međe. U našoj tradiciji je da kada dođeš do nečega odmah to i omeđiš i daš svima do znanja da je to tvoje i ničije više.

Kada na primer, neki naš čovek dođe naglo do veće imovine (naš narod ima lep naziv „skorojević“ - neko ko je odskora i u kratkom roku na sumnjiv način došao do većeg bogatstva, pa se sad pravi važan pred svima jer ga kompleks „odskora“ ponajviše muči) prvo što će da uradi je da svoje imanje potpuno ogradi, pa čak je sklon da ogradi i ono što nije njegovo već ima samo privremeno pravo korišćenja, a sklon je pri tome da usput ponešto i uzurpira. Ponekad to što ovaj skorojević ogradi i omeđa bude čitavo brdo sa zaštićenim staništima preko kog se kretala divljač i na kom su se gnezdile retke ptice, brdo kojim su često hodili ljubitelji prirode i preko kog su prelazili javni putevi, brdo koje je deo nečijih lepih uspomena i nečijeg detinjstva. Brdo koje je na teritoriji Nacionalnog parka između ostalog (nedavni slučaj ograđivanja poseda u blizini brda Kesten na Fruškoj Gori).

Šta na ovo kaže naša tradicija:
ima čovek pravo da ogradi ono što je
njegovo, a sve ostalo je manje bitno.
Moram da kažem
„E jača nam tradicija \$%&&\$##\$!“.

U zemljama gde su jaka ona gore pomenuta prava i slobode „Freedom to roam“ podrazumeva se i zakonski je regulisano da ne ograđuješ ceo posed, već samo kuću i okućnicu, a veći deo imanja ostavljaš ljudima da ga uz propisana ograničenja slobodno koriste u rekreativne svrhe.

Kao primer za ilustraciju navešću Švedsku. Šta u Švedskoj kažu ovi zakoni:

- Kampovanje i šatori - možeš slobodno da kampuješ ili podigneš šator na dan-dva ukoliko ne uznemiravaš vlasnika i ne ugrožavaš prirodu u okolini.
- Biciklizam - možeš slobodno da voziš bicikl po privatnim putevima i stazama ukoliko nisu deo okućnice ili na obradivom zemljištu, ili na zemljištu koje se može lako oštetiti.
- Psi - psi su dobrodošli u prirodi, ali vlasnici moraju voditi računa da ne uznemiravaju divlje životinje

- Pešačenje i skijanje - možeš maltene svuda, ali pri tome moraš voditi računa da ne uznemiravaš nikog i ne uništiš ništa.
- Jahanje konja - možeš slobodno, ali pri tome moraš birati pažljivo kuda jašeš i da izbegavaš mekane staze koje bi mogao da oštetiti.
- Lov i pecanje - ove aktivnosti ne podležu ovim pravima, ali npr. pecanje je dozvoljeno na svim javnim vodenim površinama bez potrebe za plaćanjem dozvole sve dok koristiš samo ručnu opremu. Na privatnim posedima je neophodno da dobiješ dozvolu ili da je platiš.
- Paljenje vatre - možeš skupiti grančice, a biraj mesto koje ne bi trebalo da je na humusu ili na nekoj steni koja može da pukne, a takođe mora biti dovoljno daleko od vegetacije da se ne bi proširila.
- Planinarenje - je integralni deo ovih prava i sloboda, ali u proleće kada se ptice gnezde moraš voditi računa da ih što manje uznemiravaš. Putanje koje biraš poželjno je da su već poznate i zvanične, u suprotnom se preporučuje da se raspitaš da li u tom delu ima nešto što bi mogao da ugroziš.
- Organizovane aktivnosti - dozvoljene su, ali uz dodatna ograničenja jer su ova prava i slobode prvenstveno individualna.
- Skupljanje trave, cveća, gljiva i šumskih podova - dozvoljeno je slobodno, ali je zabranjeno skupljati zaštićene vrste.

- Zone zaštite privatnosti - podrazumevaju pravo na privatnost i ogledaju se u poštovanju istog, dakle kada ste blizu okućnice pazite da ničim ne uznemiravate vlasnika.
- Privatni putevi - dozvoljeno je kretanje po privatnim putevima pešacima, biciklistima i jahačima.
- Zaštićena područja - ograničenja i slobode na zaštićenim područjima su jača od ovih prava i sloboda i imaju prioritet.
- Plivanje, veslanje i klizanje - slobodno sve dok nikog ne uznemiravaš i ništa ne uništavaš.

I na kraju „Ograde i znakovi” kojima bih se posebno posvetio. Šta kažu Šveđani:

Privatnim vlasnicima nije dozvoljeno podizanje ograde kojima bi ukinuli ova prava. Ako je oграда podignuta zbog stoke, vlasti mogu naložiti vlasniku da postavi kapiju kroz koju bi bio slobodan prolaz. Dozvoljeno je svima da se popnu i preskoče ogradu u ovakvim slučajevima, ali nije dozvoljeno da se uklanja ili seče oграда. Znakovi „Zabranjen prolaz”, „Opasni psi” i sl. su zabranjeni, ali su dozvoljeni npr. „Opasan bik”.

Znam, reći ćete sad „Pa dobro, idi u Švedsku pa tamo uživaj”, ali ja neću da idem u Švedsku, jer volim svoju zemlju i tu sam svoj na svome. Ova prava i slobode su nešto za čega vredi da se dugoročno borimo, da se borimo da menjamo neke naše loše tradicije i da pravimo neke nove lepše tradicije.

GORAN VUČIĆEVIĆ

Elbrus

*Zašto tako mnogo ljudi gine na Elbrusu?
Zar to nije planina za „nežne alpiniste“?*

Elbrus je najviši vrh Rusije i Evrope (5642 m), ali se ubraja među „jednostavne“ jer se smatra da se na ovu planinu može popeti i običan čovek bez alpinističkog iskustva, na primer kancelarijski radnici, penzioneri i tinejdžeri. Ali zašto se onda neki od njih ne vraćaju otud?

Noću uoči 23. septembra grupa od 19 ljudi krenula je u pravcu prevoja Sedlo Elbrusa, to je na 5.416 metara nadmorske visine. Sa tog mesta počinje uspon na sam vrh. Duvao je jak vetar, ali su alpinisti smatrali da je vreme „stabilno“. Organizator uspona Denis Alimov kasnije će reći: „Išli smo noću jer je tada vreme bilo povoljno. Nije bilo idealno, nije bilo najbolje, ali to je bila jedina varijanta [da stignemo do vrha] u narednih pet dana“.

Kada je do vrha ostalo 100 metara vreme se naglo promenilo. Dunuo je jak vetar, a pritisak vazduha je opao. U tim okolnostima je pozlilo turistkinji Ani Makarovoju, manikir majstoru. Spustili su je nazad na Sedlo, ali se i pored toga njoj stanje pogoršalo. Izgubila je svest i sat vremena kasnije je umrla na vodičevim rukama. „Vodič joj je

davao da udiše amonijak i da pije čaj, ništa nije pomoglo“, priča Alimov. Za to vreme su ostali članovi grupe nastavili sa usponom. Međutim, ubrzo se vidljivost smanjila na pola metra, krenuo je da pada gust sneg, temperatura se spustila na -20 stepeni, a vetar počeo da duva brzinom od 40-70 metara u sekundi. Ne stigavši do vrha grupa je krenula da se spušta, vezana istim konopcem. Ali nešto je krenulo naopako. „Izgubili smo se. Okliznuli smo se i leteli 100 metara po vrlo čvrstom ledu, nikako nismo mogli da zabodemo cepin. Jedan momak je slomio nogu. Odmah smo poslali SOS poruku i koordinate spasilačkoj službi Ministarstva za vanredne situacije. Čekali smo dva sata i [pošto pomoć nije stigla] poneli smo momka nizbrdo“, ispričao je Dmitrij Parahin, muzičar koji je bio u toj grupi. Zadržavanje je bilo fatalno. Dok je povređena noga fiksirana članovi grupe su počeli da se smrzavaju. Od vokitokija nije bilo nikakve koristi. Veza sa spasiocima uspostavljena je tek u 17:00, i to je uspeo da uradi vodič koji se još tokom dana vratio sa nesrećnom turistkinjom. Dve osobe su izgubile svest i ubrzo su umrle u snegu. Još dvoje je kasnije

umrlo na spasilačkim nosilima. Vodiči su dobili jake promrzline i ozlede, jedan je praktično oslepeo od jakog snega. Uspion na Elbrus (visina 5.642 metra), najviši vrh Evrope, prilično je varljiv zbog tehničke jednostavnosti. Čovek zaista ne mora biti iskusan alpinista. Ako ne skrenete sa staze, nećete morati da se penjete po liticama, gde vam trebaju karabinjeri, kuke i kačenje konopaca. Samo se penjete uzbrdo i to je sve. Zbog toga se na Elbrus često penju ljudi kojima je to prva planina u životu. Penju se kancelarijski radnici, i prave od toga „korporativnu žurku“, penju se penzioneri i tinejdžeri. To su svakoga dana desetine ljudi iz celoga sveta. Biznis koji nudi komercijalnu uslugu uspona na Elbrus je u punom procvatu. Ali ova planina svake godine odnese u proseku 15-20 života, i taj broj se već ne podudara sa lakoćom uspona o kojoj mnogi govore.

„Popeo se momak bez nogu i 80-godišnji starac – zar vam to ništa ne govori?“

Postoji nekoliko putanja na Elbrus: sa severa, istoka i zapada, a najlakša je kroz seoce Terskom, sa juga. Ogromna većina grupa kreće

u ekspediciju sa te strane (tako je u septembru ove godine uradila i pomenuta grupa u kojoj je bilo žrtava).

„Smatra se da je uspon na Elbrus jednostavan pre svega zbog toga što postoje žičare“, kaže alpinista Aleksandar Jakovenko, sudija trke Red Fox Elbrus Race. Žičarom se stiže do visine od 3.850 metara, što znači da više od pola puta pređete u udobnom sedištu. Ako neko želi, u motornim sankama ili tabaču snega može zatim da se popne na 4.800 metara, tj. još jedan kilometar posle žičare. Tako ispada da i nema toliko mnogo pešačenja. Jakovenko je vodio na vrh svoju ćerku kada je imala 14 godina.

Aleksandar Suharev, vlasnik kompanije „Эльбрус Клаймбинг“ (ranije se zvala „Strahu Net“), u intervjuu za portal Russia Beyond insistira na tome da je planina lagana, jer nema složenih tehničkih elemenata i nema zona u kojima pretpopasnost od lavine. „U svakom slučaju, nema ih na stazama koje koriste turisti. Opasnost od lavine postoji samo u dolinama, tamo gde se skuplja sneg, i sve lavine kreću zimi i u rano proleće. Ali to nema veze sa usponom. Elbrus po

složenosti spada u kategoriju 1B, što znači da praktično svaki čovek, ako je zdrav, može da se popne na vrh bez specijalne pripreme“.

Suharev pominje momka bez nogu koji se nedavno popeo na planinu, i još dvojicu svojih klijenata: jedan je imao 80 godina, a drugi još više. „Onaj stariji se popeo sa opremom sa kiseonikom, a onaj od 80 godina bez te opreme. Zar vam to ništa ne govori?“

Viktor Salejev, 29-godišnji marketing menadžer iz Kalinjingrada, u avgustu prošle godine krenuo je na Elbrus u komercijalnoj turi. „Išao sam u planinu željan avantura, estetike pohoda i sportskih izazova“, kaže on. Nije imao iskustva, ali je izabrao istočnu putanju jer je ona u većoj meri „sportska“, i hteo je da prođe celu stazu svojim nogama. „Smatra se da je ta putanja 'divlja', jer tamo nema odmarališta, žičara i tabača snega, i cela staza se mora preći svojim nogama u punoj planinskoj opremi“, priča Viktor.

On je shvatao da će svih deset dana nositi ranac težak 35 kg. Pola godine pre uspona počeo je sa kardio treninzima i vežbama u

teretani. „Moja očekivanja su se u potpunosti opravdala. Ali kada turističke firme tvrde da je staza prilagođena za sve ljude, nezavisno od njihove kondicije, to može nekoga skupo da košta“, kaže on. „U našoj grupi su svi stigli do kraja, ali pojedinci sa bolom i patnjama, na ivici svojih mogućnosti“.

„To je pakao!“

Broj žrtava na Elbrusu raste tokom poslednjih nekoliko godina. Profesionalci objašnjavaju to popularnošću planinarskog turizma i odsustvom bilo kakvih ograničenja za uspon. U sovjetsko doba je za uspon na Elbrus bilo neophodno pokazati kontrolno-spasilačkoj službi potvrdu o stepenu kvalifikacije, a sada niko ne kontroliše protok ljudi, kao ni njihovo zdravstveno stanje i fizičke mogućnosti.

Ne razume svako ni pojam „visine“. Jakovenko podseća da se probnim pilotima na visini od 3.000 metara automatski uključuje kiseonik. „Na toj visini ima dvostruko manje kiseonika nego ovde dole, na zemlji. Zamislite kako je tek na pet hiljada metara? To je opterećenje koje ne može da podnese svačiji

organizam“, kaže on i tvrdi da je u tom slučaju važno zaustaviti se i ne „kušati“ sebe dalje, što neki ne učine jer ih je tobože stid, pošto je u pitanju „obična planina“.

U maju ove godine dopisnik portala Russia Beyond Nikolaj Litovkin krenuo je na Elbrus sa juga, tj. najlakšom stazom, sa noćenjem u hotelima. Polovinu grupe su činili bokseri, ljudi u dobroj fizičkoj formi, koji stalno učestvuju u takmičenjima. „Imali smo ideju da se popnemo na vrh, da tamo napravimo ring i organizujemo meč. Ja se mnogo bavim sportom i volim takve čelendže, ali nisam znao da se u pohodu na takvim visinama ispolje sve boljke“, priča on.

Posle prva dva dana aklimatizacionih šetnji dugih 15 kilometara u podnožju Elbrusa Nikolaj je osetio probleme sa meniskusom. Kaže da su mu „otkazale noge“. Jedan bokser je na 4.800 metara imao napad „visinske bolesti“. Izašao je iz prostora gde je bilo odmorište i odlučio da se malo „prošeta“ usred noći. Propao je u sneg i nije mogao sam da se

izvuče. Kad su ga našli bio je jedva pri svesti. Drugi je na visini dobio temperaturu 40 stepeni, kašalj i probleme sa disanjem. Ispostavilo se da je imao koronavirus, a nije ni znao za to. Bolest se ispoljila upravo tamo. „Ja sam mislio, ‘snažan momak može malo da se napregne i popne’. Ali Elbrus je nešto sasvim drugo. Nije nimalo prijatno kada ti otkazu noge ili kad čovek počne da halucinira zbog nedostatka kiseonika. Nisam znao da tako nešto uopšte postoji. Na kraju sam morao da odustanem već na prvom odmorištu“, priča Nikolaj.

Još jedan faktor je nagla promena vremena. Sve može da se promeni bukvalno za pola sata. Viktor, koji se peo prošle godine, nije stigao do vrha: „To se često dešava, zadesio nas je ciklon (vejavica, bez vidljivosti, vetar duva 50 m/s), uspeli smo da stignemo na 5.100 za vreme aklimatizacionog pohoda, a posle se vreme pokvarilo. Čekali smo nekoliko dana u šatorima, u baznom kampu, a onda smo krenuli nazad“.

TripAdviser, popularni sajt za iznošenje mišljenja o svemu

živom, pun je priča poput ove: „Bili smo na zapadnom vrhu Elbrusa u septembru 2014. <...> Bio je mokar sneg, a na 4.500 metara je počela oluja, kidalo se odleo na nama, letele kape i palice. Vezali smo cepine i palice za kanap, pa smo trčali nizbrdo što brže možemo, da stignemo do skloništa, dok je svuda oko nas sevalo i grmelo. Tamo smo sreli damu iz inostranstva u pratnji vodiča. Oni su se vratili posle neuspešnog pokušaja i spuštili su se sa Sedla. Upitamo je kako je tamo, na vrhu, a ona reče: „It is the hell“ („To je pakao“).

Diletanti u ulozi vodiča

Pa ipak, ni visinska bolest, ni loše vreme ne treba da budu uzrok bilo čije smrti, čak ni na Elbrusu. Od toga turistu treba da „osiguraju“ kvalifikovani vodiči. A tu takođe ima problema.

„Nažalost, sada svako može da se predstavi kao vodič. Kod nas na Elbrusu je u tom pogledu pravi kaos. To uopšte nije regulisano, niko to ne proverava“, priča Suharev. On kaže da na Kavkazu ima mnogo takvih kompanija i

FOTO: FOTO: INSTAGRAM: @RU_ELBRUS

vodiča „privatnika“. Mnogi rade bez turističke licence i nemaju kvalifikaciju instruktora za alpinizam.

„Neko se par puta popne na Elbrus po lepom vremenu i učini mu se da to nije ništa komplikovano i da već može da vodi ljude na vrh. I počinje da vodi grupe“, objašnjava Suharev.

Po njegovom mišljenju, ono što se dogodilo u grupi gde je petoro izgubilo život moglo se i očekivati: „Njima su se u jednom pohodu dogodile dve tragedije i to ne može biti slučajno“. Prva smrt, kaže Suharev, uopšte nije vezana sa smrću ostalih, ali im je jedno zajedničko, a to je niska kvalifikacija organizatora. I on nabroja pitanja koja će sada istraga verovatno postaviti: Zašto vodiči nisu imali telefon sa satelitskom vezom i GPS, nego nekakve voki-tokije? Zašto u komercijalnoj grupi nije bilo nijedne opreme sa kiseonikom? Zašto grupa nije vraćena kada je vreme počelo da se kviri?

Iste noći, 23. septembra, tamo je bila grupa kompanije „Elbrus

klaïmbing“. Prognoza je, kaže Suharev, bila takva da uopšte nigde nije trebalo ići, ali turisti su usrdno molili da učinimo pokušaj, u velikoj meri zato što su i druge grupe pokušale.

„I naš vodič je odlučio da proba, jer je u tom trenutku bio kratak period mirnog vremena. Ali on je profesionalac i može da proceni tekuću situaciju. Odmah je vratio grupu čim je video da se vreme kviri. Oni [drugi vodiči] pričaju da se vreme promenilo munjevito. Ne dešava se to u planini, vreme se ne kviri pritiskom na prekidač“, negoduje Suharev. „Nego se dešava da vodič koji nije profesionalac ne prepozna pogoršanje vremena, i njemu ta promena stvarno izgleda kao da je 'munjevita'“.

Suharev smatra da bi i Ana Makarova najverovatnije bila živa da je dobila kiseonik. „Ali ljudi i dalje biraju što jeftiniju ponudu, i time finansiraju buduće tragedije. Biće toga još“, smatra on.

Četiri dana nakon smrti petoro turista na Elbrusu Istražni komitet Rusije uhapsio je Denisa Alimova,

organizatora tog uspona. On je vlasnik kompanije „Elbrus.Guide“ čije je sedište u Pjatigorsku. Istražni komitet je saopštio da je Alimov sam priznao krivicu i detaljno opisao sve okolnosti. On je, navodno, rekao da prilikom pripreme uspona nije uzeo u obzir vremenske prilike karakteristične za ovo doba godine. Alimov je će u istražnom zatvoru provesti dva meseca, a za to vreme njegova kompanija, sudeći po sajtu, i dalje formira grupe, sada već za 2022. godinu.

Na YouTube kanalu kompanije ima mnogo video-snimaka na kojima Alimov priča o pripremi za uspon, o izboru organizatora i visinskoj bolesti. On savetuje da se u slučaju potrebe pije hladni čaj od hibiskusa, a o bocama sa kiseonikom iznosi negativan stav. „Mišljenje našeg tima o usponu sa kiseonikom je vrlo negativno. Ne zato što je to nešto loše. Ne, to je normalno. Ali je loše sa gledišta iskustva boravka na visini. Organizam neće steći to isustvo, neće se formirati visinsko pamćenje“, kaže on.

Tulska oblast

*Ovaj napušteni ugljenokop pravo je rukotvoreno
čudo ruske provincije*

Napušteni rudnik uglja u Tulskoj oblasti postao je jedno od najpopularnijih mesta ruskih blogera. Tamo je voda tirkizna, bregovi izgledaju moćno, a drveće u šumama je visoko.

Pratite naše sadržaje preko inovacionog ruskog servisa Telegram! Svi naši najnoviji i najaktuelniji tekstovi stižu direktno na vaš pametni telefon! Ako Fejsbuk odbija da deli naše objave, uz Telegram smo uvek sa vama!

1. Romancevskaya brda (ili Konduki) u Tulskoj oblasti pravo su rukotvoreno čudo, koje se sastoji od deponija i potopljenih ugljenokopa. Ovaj fantastični pejzaž nalazi se između sela Romancevski i Konduki (oko 90 minuta vožnje automobilom iz Tule), i zbog toga ih jedni zovu Romancevskaya brda, a drugi Plava jezera Konduki.

2. Ovde je od 1960-ih do 1990-ih bio površinski rudnik lignita, ali je zatim napušten. Selo Konduki je danas takođe prazno. Njegovi žitelji su većinom otišli da traže drugi posao.

3. U međuvremenu je priroda „preuredila“ ovaj predeo. Vetar, kiša i sneg su postepeno učinili da sve ovo izgleda kao neki drugi svet. Potopljeni majdani imaju ovakvu tirkiznu boju zbog posebnih minerala u tlu.

4. Ova jezera, udaljena od gradova i saobraćajnica, bila su nepoznata pre nekoliko godina, a onda su ih blogeri otkrili i izreklamirali kao pravu znamenitost. Sada svaki turista koji poseti Tulsku oblast obavezno mora da svrati i na Romancevskaya brda.

5. „Pejzaž je neverovatan i prijatan za oko“, „od te lepote zastaje dah“, „pejzaž je kao na marsu“, „imam osećaj kao da sam na drugoj planeti“ – to su samo neki od komentara vezanih za ovo čarobno mesto.

6. Zanimljivo je da u jezerima Konduki ima ribe i pored njihovog industrijskog porekla. Može se naći šaran, grgeč, pa čak i štika.

7. Ovde zasad nema turističke infrastrukture. Posetioci dolaze

automobilom, noćivaju u šatorima i hranu spremaju na plinskoj boci, što mnogi doživljavaju kao svojevrsni romantizam. Pojedini turisti, doduše, ističu da meštani takođe nude iznajmljivanje šatora i drugih potrepština.

8. Najvažnije je da ponesete dobru obuću i vetrovku, jer su padine ovde klizave i teže je silaziti nego penjati se. Pored toga, ovde je često vetrovito.

9. Zvanično je zabranjen ulzak u vodu, jer stručnjaci nikada nisu

istraživali dno (ono je po svemu sudeći duboko 20 metara) i hemijski sastav vode. Ali uvek se nađe neko da prekrši pravilo.

10. U poslednje vreme mnogi se žale da ljudi ostavljaju za sobom gomilu đubreta, čak i ne razmišljajući o tome da ga treba ukloniti. Oni se nadaju da će turisti prestati da kvare ovdašnju lepotu, jer će u protivnom Plava jezera biti pretvorena u Otpadna jezera.

SPASIMO SVET!

SPASIMO NEBO - SPASIMO SVET!

VAZDUH U SRBIJI JE MEĐU NAJZAGAĐENIJIM NA SVETU! U VALJEVU JE 170 DANA BILA PREKOMERNA KONCENTRACIJA ZAGAĐENJA!

Čistiji vazduh u Srbiji zahteva sveobuhvatnu reformu energetskeg sistema, urbanističkog planiranja i saobraćaja.

